

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อศึกษาการพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันการฆ่าตัวตายในจังหวัดยโสธร ผู้วิจัยได้ค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎีและองค์ความรู้เพื่อพัฒนา รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันการฆ่าตัวตาย ตลอดจนกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ โดยได้เสนอตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
3. แนวคิดการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C)
4. แนวคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)
5. บริบทที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการฆ่าตัวตายจังหวัดยโสธร
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย

1.1 ความหมายของการฆ่าตัวตาย

วิลเลียมและวิลกิน (Williams & Wilkins;2006) ให้ความหมายของการฆ่าตัวตายไว้ว่า การฆ่าตัวตาย หรือการฆ่าตัวตายสมบูรณ์แบบ หมายถึง การกระทำที่จะปลิดชีพตน ความพยายามฆ่าตัวตาย หรือพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายคือการทำร้ายตนเองโดยมีความปรารถนาที่จะจบชีวิตตน แต่ไม่ถึงแก่ความตาย การเกิดความคิดฆ่าตัวตายเป็นความคิดในการจบชีวิตคนคนหนึ่งแต่ไม่ต้องใช้ความพยายามเพื่อทำการดังกล่าว

ปารีส เจ (Paris, J;2002) กล่าวว่า การฆ่าตัวตาย หรือ อคติวินิบาตกรรม เป็นการกระทำให้ตนเองถึงแก่ความตายอย่างตั้งใจ การฆ่าตัวตายเป็นก่อกำเนิดจากภาวะซึมเศร้า ซึ่งเกิดจากความผิดปกติทางจิต เช่น โรคซึมเศร้า โรคอารมณ์สองขั้ว โรคจิตเภท ความผิดปกติทางบุคลิกภาพแบบก้ำกึ่ง

ฮาลตัน เค และ แวนฮีริงเกน เค (Hawton K, van Heeringen K;2009) กล่าวว่า การฆ่าตัวตายหมายถึง การกระทำให้ตนเองถึงแก่ความตายอย่างตั้งใจ มักเกิดจากภาวะซึมเศร้า เช่น โรคซึมเศร้า โรคจิตเภท โรคพิษสุรา หรือการใช้สารเสพติด

ปราโมทย์ สุกนิษฐ์ กล่าวถึงความหมายของการฆ่าตัวตาย (SUICIDE) ว่าเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนประเภทหนึ่ง ซึ่งมีความขัดแย้งต่อบรรทัดฐานในสังคมของหลายประเทศ โดยเฉพาะบทบัญญัติในศาสนาต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึงการฆ่าตัวตายว่าเป็นการกระทำที่ไม่สมควรในการปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การฆ่าตัวตายจึงจัดเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนประเภทหนึ่ง การฆ่าตัวตาย แม้จะเป็นสิ่งที่มีมาแต่โบราณแต่ก็มิได้มีการศึกษาพฤติกรรมอันสวนทางกับความต้องการอยู่รอดตามธรรมชาตินี้ว่าเป็นระบบมานานพอในวรรณกรรมนิยายหรือประวัติศาสตร์ การทำลายชีวิตตัวเองมักเป็นการแสดงออกถึงความเสียสละให้แก่ผู้ที่อยู่เบื้องหลัง ซึ่งอาจไม่เป็นเช่นนั้นในชีวิตจริงและเนื่องจากแนวโน้มสังคมในปัจจุบัน มีสถิติการฆ่าตัวตายหรือพยายามกระทำสูงขึ้นทุกที จุดที่เราควรพึงเล็งก็คือ เหตุใดคนจึง "นิยม" ฆ่าตัวตายมากขึ้น ผู้ที่อยู่เบื้องหลังมีความสุขยิ่งขึ้นจริงหรือ และเราจะป้องกันฆ่าตัวตายได้อย่างไร

สุนนทิพย์ จิตสว่าง (2558) ให้ความหมายของการฆ่าตัวตายไว้ว่า การฆ่าตัวตาย (suicide) หมายถึง การกระทำโดยเจตนาที่จะจบชีวิตของตนเพื่อหนีสภาวะบางอย่างที่บุคคลนั้นทนทุกข์ทรมานอยู่ เช่น ความเจ็บปวด เหนง ลำบาก ผิด สู้ญเสีย โรคภัย เศร้าซึม ความรุนแรงและความยากจน ส่วนใหญ่จะมีสภาพจิตใจที่ห่อเหี่ยว ผิดหวังกับคุณภาพชีวิตตน และประมาณ 60 % เป็นคนที่พยายามฆ่าตัวตายมาก่อน และการฆ่าตัวตายสำเร็จ (completed suicide) หมายถึง การตั้งใจทำร้ายตนเองด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งเป็นผลให้ตัวเองตาย ส่วนการพยายามฆ่าตัวตาย (attempted suicide) หมายถึง การทำร้ายตนเองแต่ไม่ตาย เด็กที่ฆ่าตัวตายสำเร็จและเด็กที่พยายามฆ่าตัวตายไม่สำเร็จมีลักษณะบางอย่างคล้ายคลึงกัน แต่บางอย่างแตกต่างกัน

1.2 อับัติการณของการฆ่าตัวตาย

GBD (2013) กล่าวถึงอับัติการณของการฆ่าตัวตาย ไว้ว่า การฆ่าตัวตาย โดยวิธีการฆ่าตัวตายที่พบได้บ่อยที่สุดแตกต่างกันไปตามประเทศและส่วนหนึ่งจะขึ้นกับความเป็นไปได้วิธีการทั่วไปได้แก่ การแขวนคอ การวางยาด้วยสารฆ่าสัตว์รังควาน และอาวุธปืน การฆ่าตัวตายคร่าชีวิตคน 842,000 คนใน ค.ศ. 2013 ขึ้นจาก 712,000 คนใน ค.ศ. 1990

ไมเออร์ มาร์ฮอล และ โรเบริท ไคনারท (Meier, Marshall B. Clinard, Robert F. ;2008). กล่าวว่า อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จพบในผู้ชายมากกว่าผู้หญิงโดยผู้ชายมีแนวโน้มฆ่าตัวตายมากกว่าผู้หญิง 3-4 เท่า มีการฆ่าตัวตายที่ไม่ถึงแก่ชีวิตประมาณ 10-20 ล้านครั้งทุกปีความพยายาม

ฆ่าตัวตายที่ไม่ถึงแก่ชีวิตมักก่อให้เกิดการบาดเจ็บ และความพิการระยะยาว ความพยายามดังกล่าวนี้ มักพบในคนอายุน้อยและผู้หญิง

วาร์นิค (Värnik, P ;March 2012). กล่าวว่า ประชาชนประมาณ 0.5% - 1.4% เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตาย ด้วยอัตราการตาย 11.6 ต่อ 100,000 คนต่อปี

ชาล กิตลิน (Chang, B; Gitlin, D; Patel, R ;2011) กล่าวว่า อัตราการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น 60% จากคริสต์ทศวรรษ 1960 ถึง ค.ศ. 2012 ในอัตราที่เพิ่มขึ้นนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนา นับถึง ค.ศ. 2008-2009 การฆ่าตัวตายทั่วโลกเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับที่สิบ ในทุก ๆ การฆ่าตัวตายที่ส่งผลให้เกิดผู้เสียชีวิตนั้น 10-40% พยายามฆ่าตัวตายมาก่อน

WHO;World Health Organization (2013) กล่าวว่า อัตราการฆ่าตัวตายแตกต่างกันตามแต่ละประเทศและแต่ละช่วงเวลาอย่างมีนัยสำคัญค่าเปอร์เซ็นต์ของผู้เสียชีวิตใน ค.ศ. 2008 ได้แก่ แอฟริกา 0.5% เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 1.9% อเมริกาเหนือและใต้ 1.2% และยุโรป 1.4% อัตราส่วนต่อคน 100,000 คน ได้แก่ ออสเตรเลีย 8.6 แคนาดา 11.1 จีน 12.7 อินเดีย 23.2 สหราชอาณาจักร 7.6 สหรัฐอเมริกา 11.4 และเกาหลีใต้ 28.9

ฮานี,โอเนิล,ปีเตอร์สัน (Haney, EM; O'Neil, ME; Carson, S; Low, A; Peterson, K; Denneson, LM; Oleksiewicz, C; Kansagara, D ;2012) ได้ศึกษาพบว่า การฆ่าตัวตายเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับที่ 10 ในสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2009 ที่ 36,000 คดีต่อปีโดยประมาณ 650,000 คนเข้าแผนกฉุกเฉินเนื่องจากพยายามฆ่าตัวตายอัตราการฆ่าตัวตายของผู้ชายวัย 50 ปีเพิ่มขึ้นเกือบครึ่งหนึ่งในทศวรรษ 1999-2010 ประเทศลิทัวเนีย ญี่ปุ่น และฮังการี มีอัตราการฆ่าตัวตายสูงสุด ประเทศที่มีตัวเลขจำนวนครั้งการฆ่าตัวตายสูงสุดคือจีน และอินเดีย คิดเป็นครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมดในประเทศจีน การฆ่าตัวตายเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับที่ 5

สุมนทิพย์ จิตสว่าง (2558) กล่าวว่า ประเทศที่มีการฆ่าตัวตายสูงสุด คือ อันดับ 1 ได้แก่ ประเทศฮังการี โดยมีอัตราการฆ่าตัวตายของประชากร คือ 38.6 : 100,000 คน รองลงมาคือ ประเทศศรีลังกา ส่วนประเทศไทย อันดับที่ 26 โดยมีอัตราการฆ่าตัวตายของประชากรคือ ประมาณ 9 : 100,000 คน โดยประชากรที่ฆ่าตัวตายในปัจจุบัน อายุ 15 - 24 ปี มีมากขึ้น จังหวัดที่มีการฆ่าตัวตายสูงสุดในไทย คือ เชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย ระยอง จันทบุรี ประเด็นสำคัญคือ จังหวัดดังกล่าวล้วนแต่เป็นจังหวัดท่องเที่ยว อันอาจมีสาเหตุการฆ่าตัวตายจาก โรคเอดส์

กรมสุขภาพจิต (2560) กล่าวว่า ในประเทศไทยในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ.2556-2558) จังหวัดในภาคเหนือ ยังคงมีอัตราการฆ่าตัวตายสูงกว่าภาคอื่น ทั้งนี้ ในปี 2558 พบว่า ช่วงอายุ 30-54 ปี มีการฆ่าตัวตายมากกว่าช่วงอายุอื่น โดยเฉพาะ ช่วงอายุ 35-39 ปี มีการฆ่าตัวตายสูงสุด เพศ

ชายยังคงฆ่าตัวตายสำเร็จมากกว่าเพศหญิง ขณะที่ปัจจัยเสี่ยงสำคัญนำไปสู่การฆ่าตัวตายมีอยู่ด้วยกันหลายปัจจัยที่ควรร่วมมือกันเฝ้าระวังและป้องกันอย่างจริงจัง ได้แก่ ปัญหาความสัมพันธ์ เช่น การน้อยใจ ถูกดูค่า โดนตำหนิ ทะเลาะกับคนใกล้ชิด หุนหันพลันแล่น ถูกนอกใจ ออกหักกรักคู่รวมไปถึง มีปัญหาติดสุรา ยาเสพติด ทรมาณจากโรคเรื้อรัง เป็นโรคจิต โรคซึมเศร้าอยู่เดิม เคยทำร้ายตัวเองมาก่อน ตลอดจนมีปัญหาเศรษฐกิจ ยากจน ขัดสน เงินไม่พอใช้ เสียทรัพย์สินจากการพนัน

นพ.ปธานนท์ ขวัญสนิท (2560) จิตแพทย์ สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยา กล่าวว่า ไม่ใช่เพียงประเทศไทยเท่านั้นที่กำลังถูกภัยร้ายนี้คุกคาม แต่ทั่วโลกเองก็กำลังเผชิญกับปัญหานี้เช่นเดียวกัน เพราะการมองข้ามความสำคัญของการดูแลสุขภาพจิต ที่เห็นได้จากงบประมาณในการดูแลสุขภาพจิตทั่วโลก มีเพียงร้อยละ 2.8 และในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับเพียงร้อยละ 0.44 อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบกับหลายประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว อัตราการฆ่าตัวตายของไทยยังจัดอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ การแก้ปัญหามรณกรรมที่สำคัญคือ ต้องขับเคลื่อนด้วยผู้กำหนดนโยบายอย่างจริงจัง

1.3 ผลกระทบและความสำคัญจากการฆ่าตัวตาย

สุนนทิพย์ จิตสว่าง (2558) ได้กล่าวถึงผลกระทบของการฆ่าตัวตายไว้ดังนี้

1. สูญเสียทรัพยากรบุคคล และเศรษฐกิจของประเทศ
2. สุขภาพจิตของคนใกล้ชิด เพราะอาจเป็นเสมือน トラบาปในใจของผู้ใกล้ชิดไปตลอดชีวิต
3. เป็นเครื่องบ่งชี้สภาพของสังคม โดยเฉพาะสภาวะความผูกพันของคนในสังคม

กระบวนการฆ่าตัวตายมีความซับซ้อนทั้งความกว้างและลึก การรอให้เกิดการกระทำขึ้นก่อนแล้วค่อยบำบัดรักษาโดยไม่ป้องกันตั้งแต่การเริ่มมีแนวคิด ทั้งละเลยไม่ช่วยประคับประคองจิตใจของทั้งผู้กระทำและญาติ หรือโยนความผิดให้กับปัญหาสังคมหรือความเจริญ ซึ่งดูจะใหญ่เกินแก้แต่เพียงอย่างเดียว น่าจะไม่เพียงพออีกแล้ว ควรที่แพทย์จกร่วมมือกับสังคม ป้องกันการลุกลามของกระบวนการนี้ ให้ความรู้คนทั่วไปถึงอาการของโรคซึมเศร้าเพื่อหากกลุ่มเสี่ยงสนับสนุนให้สถาบันครอบครัวมีความใกล้ชิดแน่นแฟ้นมากขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งแก่สมาชิกคนใดคนหนึ่งที่อาจรู้สึกหมดหวัง สร้างทัศนคติของแพทย์ทั่วไปให้มองการฆ่าตัวตายว่าเป็นวิธีขอความช่วยเหลือจากผู้เดือดร้อนวิธีหนึ่งและสามารถเป็นผู้ให้คำปรึกษาเบื้องต้น (นอกเหนือไปจากพิจารณาสั่งยา) ได้ เนื่องจากมีการศึกษาพบว่าเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ที่ฆ่าตัวตาย ได้วนเวียนไปพบแพทย์และเปรยคำว่า "อยากตาย" หรือ "ฆ่าตัวตาย" ก่อนลงมือกระทำราว 1-2 สัปดาห์ ทั้งควรสร้าง

ค่านิยมที่ถูกต้องต่อกระบวนการนี้ว่าไม่ใช่เป็นวิธีนำเงินทุน เสียสละ ทนสมัย หรือใช้มาต่อรองสิ่งใดอีกต่อไป แล้วประเทศชาติจะมีคนที่สามารถอยู่สร้างประโยชน์มากขึ้นได้ปีละหลายพันคนที่เดียว

1.4 ปัจจัยเหตุของการฆ่าตัวตาย

ในทางจิตเวชศาสตร์จะแยกการฆ่าตัวตายและเสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายแต่ไม่เสียชีวิต เนื่องจากมีพฤติกรรมและปัจจัยเสี่ยงต่างกันมีศัพท์รวมเรียกว่า“พฤติกรรมการฆ่าตัวตาย (suicidal behavior)ซึ่งมีความครอบคลุมถึง การคิดอยากฆ่าตัวตาย (suicidal ideation) การพยายามฆ่าตัวตาย (suicidal attempts) และการฆ่าตัวตายสำเร็จ (completed suicidal) นอกจากนี้พบว่าผู้ที่เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตาย ประมาณร้อยละ 30-60 เคยมีการพยายามฆ่าตัวตายมาก่อนและผู้ที่ย พยายามฆ่าตัวตายเมื่อติดตามไประยะยาว พบว่าร้อยละ 10-14 เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายในที่สุด (เชิญขวัญ ภูษณงค์ และคณะ,2554)

ปัจจัยเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย การฆ่าตัวตายที่เกิดขึ้นทุกรายมักมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลาย ประการ ดังนี้

ปัจจัยทางสังคม แม้การฆ่าตัวตายของแต่ละรายจะมีสาเหตุที่แตกต่างกัน แต่ก็มีปัจจัยทางสังคมร่วมกัน เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาความรัก/ความสัมพันธ์ สังคมมีความสับสน วุ่นวาย สมาชิกในสังคมจะเกิดความรู้สึกแปลกแยก สังคมไม่ยอมรับ คุณถูก ดิตรา ขาดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ขาดความหมายของการมีชีวิตอยู่ ความรู้สึกโดดเดี่ยวและแปลกแยกถือเป็นสาเหตุสำคัญทางสังคมของการฆ่าตัวตาย การทำร้ายตนเองและการฆ่าตัวตายยังอาจเพิ่มสูงขึ้นภายหลังการนำเสนอบทละครหรือรายการโทรทัศน์ที่แสดงเรื่องราวและภาพการฆ่าตัวตาย ซึ่งเป็นการเรียนแบบที่ไม่ถูกต้อง

ปัจจัยทางจิตใจ ผู้ที่คิดฆ่าตัวตายมักมองตนเองว่าเป็นคนไร้ค่า ไม่มีความสามารถ มองสังคมรอบตัวว่าขาดความเป็นธรรม และไม่ให้อภัยต่อความผิดพลาดของตน เกิดความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง เบื่อหน่ายและเศร้าใจ ผู้คิดฆ่าตัวตายมักเป็นผู้ที่ขาดทักษะในการแก้ปัญหาชีวิต จากการศึกษาพบว่าผู้ที่ใช้ทักษะการแก้ปัญหาเชิงรุกจะเครียดน้อยกว่าผู้เลี่ยงปัญหาหรือนั่นแต่การบรรเทาอารมณ์การตัดสินใจฆ่าตัวตายจึงเป็นเหมือนทางออกเพื่อหนีปัญหาที่เขามองไม่เห็นทางแก้ไข

ปัจจัยทางชีวภาพ/การแพทย์ การศึกษาทางการแพทย์ พบว่าผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จประมาณ 9 ใน 10 มีความเจ็บป่วยทางจิตเวชอย่างใดอย่างหนึ่งขณะทำการฆ่าตัวตาย โดยมีสาเหตุสำคัญคือ ภาวะซึมเศร้า และการคิดสุรา แม้คนส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าอารมณ์เศร้าและการคิดสุราน่าจะมีสาเหตุจากจิตใจและสังคมสิ่งแวดล้อม แต่จากการศึกษาพบว่าอารมณ์เศร้าที่มีอาการรุนแรง

หรือที่มีอาการทางจิตร่วมด้วย เช่นมีอาการหวาดระแวง มีสาเหตุส่วนหนึ่งจากกรรมพันธุ์ นักวิทยาศาสตร์ยังตรวจพบการเปลี่ยนแปลงของสารเคมีในสมองของผู้มีภาวะซึมเศร้า ซึ่งแสดงถึงกระบวนการทางชีวภาพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกิดภาวะซึมเศร้า พบว่าการรักษาด้วยยาเพื่อปรับการทำงานของระบบสารเคมีในสมองช่วยให้อาการดีขึ้นเร็วกว่าการรักษาทางจิตใจ แต่การรักษาจะได้ผลดีที่สุดและช่วยป้องกันไม่ให้เกิดกลับเป็นซ้ำ หากให้การรักษาทั้งทางยาและทางจิตใจควบคู่กันไป

กลุ่มเสี่ยงที่ควรได้รับการประเมินความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย

1. เจตนาฆ่าตัวตายแต่ไม่สำเร็จ เช่น ผูกคอ กระโดดตึก กินยาฆ่าแมลง เชือดข้อมือ เป็นต้น
2. มีความตั้งใจฆ่าตัวตายชัดเจน เช่น ทำในสถานที่หรือเวลาที่ยากต่อการพบเห็นหรือช่วยเหลือ เตรียมการเรื่องทรัพย์สิน /จดหมายลาตาย เตรียมการเรื่องการฆ่าตัวตาย เช่น จัดหาเชือก ยาฆ่าแมลง อาวุธ และใช้วิธีการที่รุนแรง

3. เคยมีประวัติพยายามฆ่าตัวตายมาก่อน จากสถิติพบว่า 1 ใน 3 ของผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จ เคยพยายามฆ่าตัวตายมาก่อน และการกระทำครั้งที่ 2 มักเกิดภายใน 90 วัน หลังจากครั้งแรก นอกจากนี้ ผู้ที่เคยพยายามฆ่าตัวตายมาก่อน มีโอกาสจะทำได้สำเร็จมากกว่าผู้ที่ยังไม่เคยทำ

4. มีการเจ็บป่วยทางกายเรื้อรัง พบว่าโรคเรื้อรังทางกายโรคใดโรคหนึ่งใน 3 โรคต่อไปนี้มีปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้คิดฆ่าตัวตาย ได้แก่ โรคที่รักษาไม่หาย เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง โรคเอดส์โรคทางกายระยะสุดท้าย เช่น มะเร็ง ไตวาย โรคที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดทรมาน

5. โรคทางจิตเวช โรคใดโรคหนึ่งใน 4 โรคต่อไปนี้มีปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้คิดฆ่าตัวตาย ได้แก่

6. โรคซึมเศร้า (Major depressive disorder)

จากการศึกษาข้อมูลการฆ่าตัวตายย้อนหลัง พบว่า ประมาณร้อยละ 20-35 ของผู้ฆ่าตัวตายมีสาเหตุมาจากโรคซึมเศร้า ซึ่งผู้ป่วยซึมเศร้ามีลักษณะทางคลินิกที่ทำให้มีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายเพิ่มขึ้น ได้แก่ มีอาการนอนไม่หลับอยู่ตลอด ละเลยไม่สนใจตนเอง อาการรุนแรง โดยเฉพาะหากมีอาการโรคจิตร่วมด้วย มีปัญหาด้านความจำ มีอาการ agitation และมีอาการแพนิค (Angst และคณะ 1999)

โรคจิต (Psychosis) มีความหวาดระแวง หลงผิดคิดว่าคนปองร้าย หูแว่วประสาทหลอน

ผู้ติดสุรา (Alcoholism) มักมีความรู้สึกว่าตนเองไม่มีค่าเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ประกอบกับฤทธิ์ของสุราที่มีผลต่อสมอง เมื่อเผชิญปัญหาชีวิตอาจแก้ปัญหาด้วยการฆ่าตัวตาย

บุคลิกภาพผิดปกติ (Personality disorder) มักเป็นกลุ่มผู้มีอารมณ์อ่อนไหว ไม่มั่นคงahunหัน หรือสนใจแต่ตนเอง เรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นทำให้คิดสั้นได้

เหตุผลของการตัดสินใจฆ่าตัวตาย สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. มองไปทางไหนก็เห็นแต่ปัญหา ไม่เห็นทางออก เจอแต่ทางตัน
2. ซึมเศร้า หดหู่อยากตายอยาก หลง ห่อเหี่ยว
3. ป่วยเป็นโรคจิต หลงผิดคิดว่ามีคนสั่งให้ไปตายหรือระแวงว่าจะมีคนมาฆ่าอยากตายไปให้พ้น
4. คิดเหล้า คิดยา ไม่ได้เสพก็ทรมาน พอเสพจนเมาก็ขาดสติ ไม่มีใครอยากเหลียวแล
5. มีความทุกข์ทรมานจากความเจ็บป่วยทางกายจนไม่สามารถทนได้จึงฆ่าตัวตายเพื่อให้พ้นทุกข์

ความต้องการของบุคคลที่คิดฆ่าตัวตาย

จากผลการศึกษาพบว่า คนที่ฆ่าตัวตาย มีต้องการสิ่งเหล่านี้

ความเข้าใจ เพื่อนที่จริงใจ การระบายความทุกข์ความใส่ใจจากผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จมักเป็นผู้ชาย มีความเจ็บป่วยทางจิตเวช มีการวางแผนการฆ่าตัวตายไว้ล่วงหน้าใช้วิธีการที่เป็นอันตรายต่อชีวิตทำในช่วงเวลาสถานที่ที่ที่คนอื่นช่วยเหลือได้ยาก ขณะที่ผู้ทำร้ายตนเองโดยไม่เสียชีวิต มักเป็นผู้หญิงมากกว่าชาย ส่วนใหญ่ไม่มีความเจ็บป่วยทางจิตเวช ทำอย่างหุนหันพลันแล่นโดยไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า ใช้วิธีการที่ไม่เป็นอันตรายรุนแรง ทำในเวลาสถานที่ที่ที่คนอื่นมีโอกาสช่วยเหลือ ผู้ทำร้ายตนเองจำนวนไม่มากที่ตั้งใจจะจบชีวิตตนเองลงจริง ส่วนใหญ่มักทำไปด้วยเหตุผลอื่นเช่น เพราะความน้อยใจ ขุ่นเคืองใจ

สัญญาณอันตรายของผู้มีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย

จากแนวคิดทฤษฎีการฆ่าตัวตาย สรุปได้ว่า มีสัญญาณอันตรายของผู้มีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย คือหากพบว่าใครมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งในข้อต่อไปนี้ ให้ระวังว่าอาจมีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย

1. พูดถึงความตายหรือการฆ่าตัวตาย หรือบ่นว่าอยากตาย ไม่อยากเป็นภาระใคร รู้สึกว่าตนเองไม่มีค่า ไม่รู้จะอยู่เพื่อใคร
2. พูดหรือเขียนถึงเสีย
3. เคยพยายามฆ่าตัวตาย
4. นิสัยเปลี่ยนเป็นหงอยเหงานา เศร้าซึม แยกตัวเอง หดหู่อยากตายอยาก ร้องไห้บ่อยๆ โดยไม่ทราบสาเหตุ มีความรู้สึกผิด และดูถูกตนเอง

5. ป่วยเป็นโรคจิต เช่น มีอาการหูแว่วว่ามีคนมาสั่งให้ไปตาย หลงผิดคิดว่าจะมีคนมาฆ่าจึงอยากตายให้พ้นๆ มีความคิดแปลกๆ ว่าถ้าตายแล้วจะช่วยไม่ให้โลกแตก เป็นต้น
6. ติดสุราหรือยาเสพติด จนเลิกไม่ได้ ครอบครัวและชุมชนไม่ยอมรับ
7. มีความทุกข์ทรมานจากโรคประจำตัวร้ายแรง โรคเรื้อรัง และรักษาไม่หาย เช่น โรคเอดส์ มะเร็ง เบาหวาน ความดันโลหิต เป็นต้น
8. มีความพิการจากการสูญเสียอวัยวะสำคัญจนไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้หรือเสียความสวยงาม
9. สูญเสียบุคคลหรือของรักที่มีความสำคัญต่อชีวิต การตายจาก หรือแยกจากในระยะเวลาไม่เกิน 6 เดือน
10. ถูกเร่ร่อนหนี้สินจนหาทางออกไม่ได้ สิ้นเนื้อประดาตัว หหมดทางทำมาหากิน
11. เกิดการโต้เถียง ทะเลาะวิวาทรุนแรงระหว่างคนในครอบครัว หรือเพื่อนฝูง

โรคซึมเศร้า

โรคซึมเศร้าอาจจะเกิดในคนที่มีการสูญเสียหรือโรคซึมเศร้าอาจจะเกิดในคนที่มิโรคประจำตัวหรือเกิดในคนปกติทั่วไป มีการประเมินว่าในระยะเวลา 1 ปีจะมีประชาชนร้อยละ 9 จะเป็นโรคซึมเศร้า ทำให้สูญเสียทางเศรษฐกิจประเมินมากมาย แต่สูญเสียคุณภาพชีวิตรวมทั้งความทุกข์ที่เกิดกับผู้ป่วยจะประเมินมิได้ โรคซึมเศร้าจะทำให้การดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงและเกิดความเจ็บปวดทั้งผู้ป่วยและผู้ดูแล บางครั้งอาจจะทำให้ครอบครัวแตกแยก ผู้ป่วยส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าตัวเองเป็นโรคซึมเศร้า และไม่ได้รับการรักษาทั้งที่ปัจจุบันมียาและวิธีการรักษาที่ได้ผลดี

อารมณ์เศร้า (Sadness) หมายถึง เป็นอารมณ์ด้านลบซึ่งทางจิตวิทยาถือว่าเป็นสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวกับบุคคลทั่วไปทุกเพศทุกวัยเมื่อเผชิญกับการสูญเสีย การพลัดในสิ่งที่หวัง การถูกปฏิเสธ และมักเกิดขึ้นร่วมกับความรู้สึก สูญเสีย ผิดหวัง หรือความรู้สึกอึดอัดทรมาน (Gotlib 1992)

ภาวะซึมเศร้า (Depression) หมายถึง อาการเศร้าที่มากเกินไปและนานเกินไป ไม่มีดีขึ้นแม้ได้รับกำลังใจหรืออธิบายด้วยเหตุผล มักมีความรู้สึกด้อยค่า รู้สึกผิดอยากตาย มักมีผลกระทบต่อน้ำที่การทำงาน กิจกรรมประจำวันและการสังคมทั่วไป (Stifanis 2002)

โรคซึมเศร้า (Depressive disorder) หมายถึง การป่วยทั้งร่างกาย จิตใจและความคิด ซึ่งผลของโรคกระทบต่อชีวิต ประจำวันเช่นการรับประทานอาหาร การหลับนอน ความรับรู้ตัวเอง ผู้ป่วยไม่สามารถประสานความคิด ความรู้สึกของตัวเพื่อแก้ปัญหา หากไม่รักษาอาการอาจจะอยู่เป็นเดือน

โรคซึมเศร้ามี 3 ชนิด

1. Major depression ผู้ป่วยจะมีอาการ (ดังอาการข้างล่าง) ซึ่งจะรบกวนการทำงาน การรับประทานอาหาร การนอน การเรียน การทำงาน และอารมณ์สูญเสียอาการดังกล่าวจะเกิดเป็นครั้งๆแล้วหายไปแต่สามารถเกิดได้บ่อยๆ

2. dysthymia เป็นภาวะที่รุนแรงและเป็นเรื้อรังซึ่งจะทำให้คนสูญเสียความสามารถในการทำงานและความรู้สึกที่ดี

3. bipolar disorder หรือที่เรียกว่า manic-depressive illness ผู้ป่วยจะมีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ซึ่งบางคนอาจจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่วนมากจะค่อยเป็นค่อยไป เวลาซึมเศร้าจะมีอาการมากบ้างน้อยบ้าง แต่เมื่อเปลี่ยนเป็นช่วงอารมณ์ mania ผู้ป่วยจะพูดมาก กระฉับกระเฉงมากเกินไป มีพลังงานเหลือเฟือ ในช่วง mania จะมีผลกระทบต่อความคิด การตัดสินใจและพฤติกรรมผู้ป่วยอาจจะหลงผิด หากไม่รักษาภาวะนั้นอาจจะกลายเป็นโรคจิต

สาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดโรคซึมเศร้า

1) ปัจจัยทางชีวภาพ

(1) ความผิดปกติของสมอง Metabolism ของสารสื่อประสาท

(2) Neuroendocrine dysregulation

(3) Neuroimmune dysregulation

1.4 ความผิดปกติของการกำกับ Circadian rhythm

1.5 ความผิดปกติของ Electrolyte metabolism

1.6 ความผิดปกติของสมอง

1.7 ทางพันธุกรรม

2. ปัจจัยทางจิตวิทยาและพฤติกรรม

2.1 อายุและสถานภาพสมรส

2.2 การเกิดเหตุการณ์ชีวิต

2.3 การอบรมเลี้ยงดู

2.4 บุคลิกภาพหรือลักษณะนิสัย

2.5 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic theory) นักจิตวิเคราะห์เชื่อว่าอารมณ์

ซึมเศร้าเกิดจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้

- 1) ความรู้สึกโกรธหันเข้าหาตัวเอง
- 2) การสูญเสียวัตถุหรือบุคคลอันเป็นที่รัก
- 3) การสูญเสียความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4) ถูกบุคคลอื่นครอบงำ
- 5) ความรู้สึกล้มเหลวในวัตถุ หรือบุคคลที่ตนเองหมายเอาไว้
- 6) เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์
- 7) ทฤษฎีทาง Cognition ทฤษฎีนี้ริเริ่ม โดย Aaron Beck
- 8) ทฤษฎีทางการเรียนรู้ (Learning theory) ว่าด้วยสาเหตุของอารมณ์ซึมเศร้า 2

ทฤษฎีย่อ คือ อารมณ์ซึมเศร้าเกิดจากการขาดแรงเสริมและเกิดจากการเรียนรู้มาก่อนว่าสภาพอย่างนั้นหมดหนทางแล้ว

ปัจจัยทางสภาพสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม

3.1 เพศสภาพ (Gender) ภาวะซึมเศร้าเกิดบนพื้นฐานจากความรู้สึกสูญเสีย ท้อแท้ ขาดความหวัง เห็นตนเองไร้คุณค่า ขาดพลังอำนาจ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของเพศหญิง โดยเฉพาะในสังคมชายเป็นใหญ่ ที่ทอนค่าธรรมชาติของผู้หญิง และผูกคุณค่าของ “ผู้หญิงดี” ไว้ที่ ความเป็นเมียและแม่ ขณะเดียวกันก็ให้คุณค่าต่อวัตถุ เงินทองไว้สูง เมื่อผู้หญิงถูกกำหนดทางสังคม ให้มีฐานะเป็นรอง และขาดโอกาสที่เข้าถึงทรัพยากรต่างๆ เช่น การศึกษาระดับสูง ผู้หญิงจึงรู้สึกไร้คุณค่าในตนเองได้ และมีความยุ่งยากในชีวิตเกิดขึ้น ก็ยากที่จะพึ่งพาตนเอง นำไปสู่การเกิดภาวะซึมเศร้าในที่สุด ; ศิริพร จิรวัดเนกุล (2544)

3.2 ศาสนา ผลการศึกษาของ มาโนช และคณะ (2537) ในคนไทยที่เป็นโรคซึมเศร้าพบว่าร้อยละ 34 มีความรู้สึกผิด ร้อยละ 41 รู้สึกเกี่ยวกับบาปกรรม ซึ่งพุทธศาสนาสอนให้คนเชื่อเรื่องกรรมหรือผลของการกระทำ ความทุกข์ที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของกรรมเก่า หรือการชดใช้ต่อการกระทำบาปที่เคยทำมาก่อน ในขณะที่มุสลิม ซิอะห์ เชื่อว่า ความทุกข์โศกเป็นประสบการณ์ชีวิตอันเป็นสัญลักษณ์ในความเข้าใจต่อชีวิตอันลึกซึ้งของบุคคล (Klienman & Good 1985)

3.3 พลังจารีต ความเป็นผู้หญิง ต้องมีคุณสมบัติ “ ญ หญิงอดทน” ความเป็นหญิงมีอำนาจน้อยกว่าผู้ชาย ผู้หญิงต้องพึ่งพาผู้ชาย ผู้หญิงไม่มีทางเลือกมีแต่ชะตากรรม

3.4 สภาพเศรษฐกิจสังคมการเปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมสู่อุตสาหกรรม ทำให้การดำเนินวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งโครงสร้างครอบครัว จากครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวเดี่ยวและไม่สมบูรณ์ มีการอพยพแรงงานจากชนบทสู่เมืองใหญ่ เกิดการทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด เกิดภาวะแข่งขันกันอย่างดุเดือด จิตใจคนเริ่มรู้สึกโดดเดี่ยว ไม่นั่นคง วิตกกังวล ผิดหวังและเศร้า

4. ปัจจัยจากการทำงาน

งานวิจัยของ Paterniti et al.(2002) ได้ทำ Cohort Study ติดตามคนงานอายุ 35-50 ปี จำนวน 20,601 คน ในโรงงานไฟฟ้าและพลังงานประเทศฝรั่งเศส ติดตามนาน 3 ปี ผลการศึกษาพบว่าพบว่าทั้งสองเพศมีปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็ง ในลักษณะงานที่ไม่เหมาะสมกับคน และมีความคาดหวังสูง ขาดปัจจัยเกื้อหนุนทางสังคม

5. ปัจจัยความยากจน

Patel & Klienman (2003) ได้ศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากงานวิจัย 11 ชิ้นจาก 6 ประเทศ ในแอฟริกา เอเชีย และละตินอเมริกา พบว่างานวิจัย 10 ชิ้น สนับสนุนว่าความยากจนและการศึกษาน้อยมีความสัมพันธ์กับการเกิดโรคมะเร็งอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กลไกการเกิดอธิบายได้จาก คนยากจนอาศัยอยู่ในบ้านที่ไม่มียุง อนามัยสิ่งแวดล้อมไม่ดี ไม่มีน้ำสะอาดใช้ เกิดอุบัติเหตุได้บ่อย ภาวะสุขภาพไม่ดี เจ็บป่วยบ่อย หาเงินไม่พอใช้จ่าย ทำให้ด้อยโอกาสทางการศึกษา

6. วัฒนธรรมเอเชีย

จะมีแนวโน้มทำให้คนมีความภาคภูมิใจในตนเองได้ยากเพราะขอบเขตความเป็นตัวตนมันกว้าง ต้องสนองตอบความต้องการของคนอื่น ความภาคภูมิใจแขวนไว้กับคำชื่นชมของคนอื่น ไม่กล้าชมตัวเอง แต่จะตำหนิและรู้สึกอ่อนไหวต่อคำติชมง่าย แต่ไม่กล้าแสดงออก ต้องระงับความโกรธ ระวังการหลีกหนี มีลักษณะยอมอดทนอยู่ในสภาพงาน เกิดการเรียนรู้ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้และสิ้นหวัง ทำให้เกิดโรคมะเร็งได้

สรุปปัจจัยที่ทำให้เกิดโรคมะเร็งดังนี้ (ดวงใจ กษานติกุล 2542 : 83 ;

Seeherunwong 2002 ; Songon 2001)

ปัจจัยเสริม (Prediisposing factors) ได้แก่

1. พันธุกรรม

2. ปัจจัยทางสังคมในช่วงต้นของชีวิต เช่น บิดามารดาหย่าร้าง ปัญหาครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม

3. บุคลิกภาพ ได้แก่ บุคลิกภาพแบบ Depressive personality ขี้กังวล ชอบคิดแง่ลบ ขาดความภาคภูมิใจในตนเอง

ปัจจัยเร่ง (Precipitating factors) ได้แก่

1. การเจ็บป่วยทางกายที่เรื้อรัง คุกคามต่อชีวิตและความพิการ

2. ขาดแหล่งสนับสนุนในครอบครัว ได้แก่ สภาพแวดล้อมในครอบครัวที่ย่ำแย่ ห่างเหิน แยกแยก ขาดความรักความอบอุ่น

3. ขาดแหล่งสนับสนุนในสังคม ได้แก่ การไม่มีมนุษยสัมพันธ์ การขาดความผูกพันในสังคม

4. มีความสูญเสียและพบกับความล้มเหลวและความผิดหวังในชีวิต

5. หมดความภาคภูมิใจในตนเอง

6. ถูกทารุณกรรมทางด้านร่างกาย จิตใจและทางเพศ

ปัจจัยให้ป่วยต่อเนื่อง (Perpetuating factors)

1. บุคลิกภาพและการปรับตัว

2. ปัจจัยทางสังคมและปัญหาชีวิต

3. การแสดงอารมณ์รุนแรงในครอบครัว

4. ปัจจัยทางชีวภาพ (พันธุกรรม)

อาการของโรคซึมเศร้า

ผู้ป่วยที่เป็นโรคซึมเศร้าอาจจะไม่จำเป็นต้องมีอาการทุกอย่างบางคนก็มีบางอย่างเท่านั้นอาการซึมเศร้า (depression) การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ได้แก่ รู้สึกซึมเศร้า กังวลอยู่ตลอดเวลา หงุดหงิดฉุนเฉียว โกรธง่ายอยู่ไม่สุข กระวนกระวายการเปลี่ยนแปลงทางความคิด รู้สึกสิ้นหวัง มองโลกในแง่ร้าย รู้สึกผิด รู้สึกตัวเองไร้ค่า ไม่มีทางเยียวยา มีความคิดจะทำร้ายตัวเอง คิดถึงความตาย พยายามทำร้ายตัวเอง การเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้หรือการทำงานไม่สนใจสิ่งแวดล้อม ความสนุก งานอดิเรกหรือกิจกรรมที่เพิ่มความสุขรวมทั้งกิจกรรมทางเพศรู้สึกอ่อนเพลีย ไม่มีพลังงาน การทำงานช้าลง การงานแย่งลงไม่มีสมาธิ ความจำเสื่อม การตัดสินใจแย่งลง

การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม

นอนไม่หลับ ตื่นเร็ว หรือบางรายหลับมากเกินไป บางคนเบื่ออาหารทำให้น้ำหนักลด บางคนรับประทานอาหารมากทำให้น้ำหนักเพิ่มมีอาการทางกายรักษาด้วยยาธรรมดาไม่หาย เช่น อาการปวดศีรษะ แน่นท้อง ปวดเรื้อรังความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นแย่งลง อาการ Mania มีอาการร่าเริงเกินเหตุ หงุดหงิดง่าย นอนน้อยลง หลงผิดคิดว่าตัวเองเก่ง ตัวเองใหญ่ พุดมาก มีความคิดชอบแข่งขัน ความต้องการทางเพศเพิ่มมีพลังงานมาก ตัดสินใจไม่ดี มีพฤติกรรมเปลี่ยนไป

แนวทางการป้องกันผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย ในครอบครัวและชุมชน

1. สังเกตว่ามีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ได้อธิบายมาแล้วทั้ง 11 ข้อ หรือไม่ ถ้ามีให้เฝ้าระวังว่ามีโอกาสกระทำไ้จริง ควรเข้าไปพูดคุยซักถามด้วยความเอาใจใส่ พร้อมจะช่วยเหลือ

2. ถามไถ่ว่ามีเตรียมวิธีที่จะทำร้ายตัวเองหรือไม่อย่างไร ถ้าผู้ช่วยเหลืออยู่ในฐานะเพื่อนบ้านหรือมิใช่คนในครอบครัว ให้บอกญาติหรือคนในครอบครัวให้คอยระวังอย่างใกล้ชิด ให้อยู่ในสายตาและให้อยู่ห่างจากอุปกรณ์ ที่เขาเตรียมไว้เพื่อทำร้ายตัวเอง

3. คุยให้คำปรึกษา ปลอบใจ ให้เขามีสติ ค่อยๆคิดหาทางแก้ไขปัญหา อาจจะแนะนำ ให้เขาปรึกษาคนที่เขาไว้วางใจ และนับถือ เช่น ญาติ พระ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ

4. กระตุ้นญาติให้กำลังใจ ไม่ตำหนิ หรือลดการทะเลาะเบาะแว้งลง

5. ติดต่อหาแหล่งช่วยเหลือในพื้นที่ เท่าที่จะทำได้ เช่น แหล่งฝึกอาชีพ แหล่งฟื้นฟูสมรรถภาพ แหล่งช่วยเหลือเรื่องการเงิน เช่น กรมประชาสงเคราะห์ เป็นต้น

6. กระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหา และให้ความสนใจดูแล และเฝ้าระวังซึ่งกันและกัน ไม่ปล่อยปละละเลย

7. ให้ความรู้เรื่องผลกระทบยาวของสุขภาพที่เกิดจากการใช้ยา หรืออุปกรณ์ในการฆ่าตัวตายแต่ไม่สำเร็จ เช่น สมองเสื่อมจากการผูกคอตาย หรือเกิดความพิการทางกายอื่นๆ

1.5 แนวทางการป้องกันการฆ่าตัวตาย

ขั้นตอน แนวทางการช่วยเหลือผู้พยายามฆ่าตัวตาย สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. รีบช่วยปฐมพยาบาล และรีบนำส่งโรงพยาบาลที่ใกล้ที่สุด

2. ปลอบโยนญาติให้มีสติ

3. ทำความเข้าใจกับชุมชนให้เข้าใจว่า เขาทำไปเพราะทุกข์ใจ ไม่ใช่เป็นการกาเรื่องใส่ตัว ไม่ควรรังเกียจควรเห็นใจผู้ฆ่าตัวตายและญาติให้ความช่วยเหลือและช่วยกันดูแลเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ซ้ำรอยอีก

สรุปคำพูดบางคำพูดที่ไม่ควรพูดกับผู้มีความเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย

ถึงแม้ว่า การฆ่าตัวตายจะทำให้ชุมชนหรือคนหลายๆ คนเข้าใจว่า เป็นการกาเรื่องใส่ตัว เป็นการสร้างความตื่นตระหนกให้เกิดขึ้นในสังคม แต่คำพูดบางคำพูดก็ไม่ควรพูดให้กระทบจิตใจผู้พยายามฆ่าตัวตาย ได้แก่

“ตายเสียได้ก็ดี”

“ไม่น่ารอดมาเลย”

“อย่าไปสนใจมากเดี๋ยวก็ทำอีก ไม่ตายจริงหรอก”

“เก่งจริงคราวหน้าก็ให้ตายจริงซิ”

“อยู่ไปก็ไม่เห็นทำประโยชน์อะไร”

“ไม่ต้องฆ่าตัวตายหรอก ยังไงก็ตายอยู่ดี”

“อยู่ไปนานก็ยิ่งจะสร้างภาระให้คนอื่น”

“โง่หลายก็ตายเสีย”

แนวทางปฏิบัติเพื่อการป้องกันในระดับปฐมภูมิ (Primary prevention) ในกลุ่มเสี่ยงระดับบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม

1. ค้นหากลุ่มบุคคลที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคซึมเศร้า โดยการประเมินภาวะซึมเศร้าแก่บุคคลกลุ่มเสี่ยงในสถานบริการและในชุมชน เพื่อให้ผู้ป่วยเข้าถึงบริการสาธารณสุขและได้รับการดูแลรักษาอย่างทัน่วงที

2. จัดโปรแกรมช่วยเหลือกลุ่มบุคคลดังกล่าวเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้มีความสามารถจัดการกับความเครียดเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

3. จัดให้มีบริการให้คำปรึกษากับบุคคลและครอบครัว ในการแก้ปัญหาต่างๆ ของบุคคลและครอบครัวที่มีความเสี่ยง

4. เพิ่มแหล่งสนับสนุนในสังคม เช่น จัดให้มีกลุ่มช่วยเหลือกันเองในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ที่ช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนในชุมชน เช่น การหมุนเวียนกันมาช่วยดูแลผู้ป่วยในชุมชน แทนผู้ดูแลหลัก การให้กำลังใจผู้ป่วยและผู้ดูแลผู้ป่วยเรื้อรังในชุมชน การแจ้งข่าวการทารุณกรรมในครอบครัวและในชุมชนให้เจ้าหน้าที่เพื่อดำเนินการช่วยเหลือ

5. การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพจิต การจัดการกับความเครียดและแหล่งให้บริการให้การดูแลช่วยเหลือ

6. ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

7. เพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการให้คำปรึกษาในโรงพยาบาลชุมชน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เนื่องจากเป็นแหล่งที่ใกล้ชิดชุมชน สามารถเข้าถึงได้ง่าย

แนวการบำบัดรักษาโรคซึมเศร้า

1. การรักษาด้วยยาต้านเศร้า
2. การบำบัดทางจิต
3. การบำบัดทางจิตร่วมกับยาต้านเศร้า
4. การรักษาด้วยกระแสไฟฟ้า

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีความหมายหลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

อคิน รพีพัฒน์ (2537 : 101) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจปัญหา เป็นผู้ทำทุกอย่างซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง

ทะนงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2540 : 76) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินการงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้และความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนการติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาสและได้ใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกริเริ่มคิด แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามี แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขาต้องการ แสดงออกซึ่งปัญหาที่กำลังเผชิญ และแสดงออกซึ่งวิธีแก้ไขปัญหาและลงมือปฏิบัติโดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด (กองสุศึกษา กระทรวงสาธารณสุข. 2542:68 ; อ้างอิงมาจาก UN. 1978) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาว่า คือการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมจัดทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น และเป็นการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ โดยความสมัครใจ

เจลิยว บุรีภักดี และคณะ (2545) กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึงการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนา การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไปทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิดหรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆ มีกิจกรรม และวิธีดำเนินงานของตนอยู่แล้วประชาชนมีศักยภาพที่

จะพัฒนาหมู่บ้านของตนได้แต่ผู้บริหารการพัฒนาไม่สนใจสิ่งที่มีอยู่แล้วโดยพยายามสร้างสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นความคิดหรือโครงการของตน

จุฬารัตน์ โสตะ (2546 : 48) กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึงการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการบริหารและประสิทธิผลขององค์การขึ้นอยู่กับการรวมพลังของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติการกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด สติปัญญา ก็คือการให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการดำเนินการหรือปฏิบัติการกิจต่างๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพัน (Commitment) ต่อภารกิจและองค์การในที่สุด

อรรถัย กักพล (2546) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสียมีโอกาสแสดงทัศนคติแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมกระบวนการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งติดตามและการประเมินผลเพื่อให้เกิดการเข้าใจรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกันซึ่งเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

สิรินทร์ทิพย์ เกสร (2545) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม คือการที่บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติการกิจกรรมต่างๆ ร่วมเสียสละเวลา แรงงาน วัสดุ อุปกรณ์และอื่นๆ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจ และอารมณ์ของบุคคล ดังนั้น การมีส่วนร่วมควรด้วยความสมัครใจและตั้งอยู่บนพื้นฐานความเสมอภาค ซึ่งการให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในปฏิบัติอย่างแท้จริงจะทำให้บุคคล ชุมชน เกิดความรู้สึกว่าตนเองได้ลงทุน มีความผูกพันและอุทิศพลังทุกอย่างเพื่อให้งานประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ความเข้มแข็งของชุมชนสามารถทำให้คนในชุมชนรวมทั้งองค์กรทุกภาคส่วนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำร่วมแก้ปัญหาโดยชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดความต่อเนื่อง ยั่งยืน ได้อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนาตามกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ขององค์กรซึ่งประกอบ ด้วยการริเริ่มประเมินปัญหา การวางแผนแก้ปัญหา การดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นการได้รับผลประโยชน์ และขึ้นติดตามประเมินผลการดำเนินการ และร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาเปลี่ยนแปลง โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กร การเข้าร่วมทำกิจกรรมนั้น มีปัจจัยสำคัญ เกี่ยวข้องทำให้เกิดการมีส่วนร่วม เช่น ความรู้ ความสามารถ ในเรื่องดำเนินการกระบวนการเอื้ออำนวย และได้รับการสนับสนุนอื่น ๆ จากบุคคลในองค์กร เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย

ขององค์กร และสามารถบรรลุผลสำเร็จเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งยังเป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพัน (Commitment) ต่อภารกิจและองค์กร เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริง

2.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของทุกคนที่เราเคารพให้การยอมรับและยกย่องโดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงวิถีชีวิต ของเขา งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องให้คนหมู่มากเหล่านี้ ได้มีสิทธิมีเสียงในการแสดงออกกลยุทธทั้งหลาย ในการพัฒนายังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มประชาชน ผู้ด้อยโอกาสและยากจนและในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้กลุ่มคนผู้ได้เปรียบมีโอกาสมากขึ้น จึงจำเป็น ต้องปรับกลยุทธในการพัฒนาใหม่โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น ที่ผ่านมามีพบว่า มีโครงการจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จโดยอาศัยวิธีให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรประชาชน ในขณะเดียวกันมีโครงการที่ล้มเหลวเป็นจำนวนมากเนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่มหรือของกลุ่มอันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้ามาร่วมเพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขาและในขณะ เดียวกันของได้ประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย การมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็นประชาชนย่อมรู้ดีว่าตนกำลังต้องการอะไร มีปัญหาอะไร และอยากแก้ปัญหายังไร ถ้าให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมพัฒนาย่อมช่วยให้สนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ดีกว่า

2.3 หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม นั้น เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของนักพัฒนากันเองและการเรียนรู้กับองค์กรชุมชน หลักการสำคัญได้มีหลักการ 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 ร่วมคิด ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ ว่ามีปัญหาอะไร ควรจะแก้อย่างไร เมื่อไหร่

ประการที่ 2 ร่วมทำ ชุมชนต้องมีส่วนร่วมหรือร่วมมือกันในการดำเนินการตามการตัดสินใจ

ประการที่ 3 ร่วมประโยชน์ ชุมชนพึงได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมนั้นๆ

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะประกอบด้วยหลักการดังกล่าวแล้ว ยังมีเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม (Conditions for Participant) อย่างน้อย 3 ประการ (จุฬารักษ์ โสตะ. 2546 : 48) คือ

1. ประชาชนจะต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participate)
2. ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participate)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participate) ความสำเร็จ

ของการมีส่วนร่วมยังประกอบไปด้วยเงื่อนไขต่อไปนี้ คือประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน ประชาชนต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินผลตอบแทนที่จะประชาชนต้องมีความสนใจสัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น ประชาชนต้องสามารถสื่อสารกันรู้เรื่องประชาชนต้องไม่รู้สึกกระตือรือร้นต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพเมื่อเข้าไปมีส่วนร่วม

2.4 รูปแบบการมีส่วนร่วม

องค์การอนามัยโลก (กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข. 2542 : 70 ; อ้างอิงมาจาก WHO. 1981) ได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ที่แท้จริง ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกระบวนการสี่ขั้นตอน คือการมีส่วนร่วมในการวางแผนการวิเคราะห์ปัญหา การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การกำหนดการใช้ทรัพยากร การกำหนดวิธีการ การติดตาม ประเมินผล และสิ่งสำคัญคือการร่วมตัดสินใจในผลของการพัฒนาได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 รูปแบบคือ

รูปแบบที่ 1 การมีส่วนร่วมแบบแข่งขัน หมายถึงการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการริเริ่มและติดตามในกระบวนการ กำหนดความต้องการและเข้าร่วมกิจกรรมดำเนินงานสนใจในผลของการพัฒนา

รูปแบบที่ 2 การมีส่วนร่วมแบบไม่แข่งขัน หมายถึงการที่ประชาชนเข้าร่วมในการพัฒนา โดยไม่คำนึงถึงความสำคัญของการกำหนดนโยบายไม่สนใจผลการกระทำในกิจกรรมนั้นด้วย

รูปแบบที่ 3 การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา หมายถึงการที่ประชาชนเข้าร่วมโดยจำยอมโดยสภาพแวดล้อมบุคคลหรือธรรมชาติ การมีส่วนร่วมแบบนี้จะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ประพนธ์ ปิยรัตน์ (2548 : 9) ได้สรุปการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ประการ ตามแนวคิดพื้นฐานที่แตกต่างกัน ได้แก่

ประการแรก การมีส่วนร่วมเป็นมรรค (Mean) ของการพัฒนา หมายถึงการมีส่วนร่วมที่นักพัฒนา หรือผู้วางแผนได้เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการพัฒนาไว้ก่อนแล้วจึงมาระดมความร่วมมือจากชุมชนไปสู่การยกระดับที่วางไว้ก่อน

ประการสอง การมีส่วนร่วมที่เป็นผลของการพัฒนาหรือเป้าประสงค์ของการพัฒนา (Ends หรือ Goal) หมายถึงเป้าประสงค์ที่ทำให้ประชาชนที่มีกิจกรรมร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เกิดความสามัคคี ตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาจนเกิดการพึ่งพาตนเองได้จากที่กล่าวมาข้างต้นพอที่จะสรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

รูปแบบที่ 1 รูปแบบโดยเนื้อหา หมายถึงการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยการเข้าร่วมตัดสินใจ และกำหนดแผน การเข้าร่วมในการกระทำ เข้าร่วมในการรับผลประโยชน์และเข้าร่วมในการประเมินผลของการกระทำ

รูปแบบที่ 2 รูปแบบโดยการจัดรูปความสัมพันธ์หรือการจัดรูปองค์กร หมายถึงการที่ผู้เข้าร่วมในเนื้อหาข้างต้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในกลุ่มชนหรือภายนอกชุมชนซึ่งอาจเป็นการมีส่วนร่วมโดยการสมัครใจเอง แบบชักจูง แบบถูกบังคับ และความสัมพันธ์ในรูปแบบข้างต้นเป็นแบบมีตัวแทนในการเข้าร่วมก็ได้

รูปแบบที่ 3 รูปแบบโดยกิจกรรม หมายถึงการที่ผู้เข้าร่วมโดยมีเนื้อหาและความสัมพันธ์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ประชาชนจะเข้าร่วมกิจกรรมในรูปแบบแข่งขัน รูปแบบไม่แข่งขันหรือรูปแบบเฉยชาก็ได้

2.5 ขั้นตอนและระดับการมีส่วนร่วม

การพัฒนาชุมชนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากชุมชนซึ่งระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชนแตกต่างกันไปสามารถจัดระดับของการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วมของริฟกิน (วันดี โกละกุล และอุบลพรรณ จุฑาสมิต.

2545 : 20 ; อ้างอิงมาจาก Rifkin. n.d.) แบ่งไว้ 5 ระดับ

ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมใน ระดับที่ต่ำ (Participate in The Benefit of Programs) คือมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ แต่ไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินการเป็นการร่วมมือแบบ Passive

ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในด้านแรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรอื่น ๆ ในการดำเนินงาน (Participate in Program Activities) เป็นการร่วมมือแบบ Active เป็นการมีส่วนร่วมในระดับสูงขึ้นจากระดับแรก

ระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรม (Participate in Implementing Programs) เป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น แต่ยังไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์โครงการ

ระดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน (Participate in Monitoring and Evaluating Programs) เป็นการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น

ระดับที่ 5 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และ กิจกรรม (Participate in Planning Programs) เป็นการมีส่วนร่วมในระดับนี้ได้ จะเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะชุมชนสามารถดำเนินการได้เองครบวงจร โดยที่บุคลากรของรัฐเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนเท่านั้น

Cohen and Uphoff (บัญชากร แก้วส่อง, 2531 : 14-15 ; อ้างอิงมาจาก Cohen and Uphoff, 1980) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการมีส่วนร่วมเป็น 4 ขั้นตอน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากที่สุด มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของตัดสินใจนั้นประการแรกสุดที่ต้องกระทำคือการกำหนดความต้องการ และจัดเรียงความสำคัญ ต่อจากนั้นเลือกนโยบาย และพิจารณาส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องการตัดสินใจนี้ เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจ ในช่วงดำเนินการตามแผนและการตัดสินใจปฏิบัติตามแผน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหาร และประสานงาน การขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แล้วยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มผลประโยชน์ของโครงการจะรวมทั้งผลประโยชน์และโทษที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลในสังคมด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องสังเกตคือ ความเห็น (View) ความชอบ (Preferences) ความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

อกิน รพีพัฒน์ (2547 : 102) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามในประเทศไทย ว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นน่าจะมีอยู่ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นส่วนแรกที่สำคัญที่สุดเพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถแก้ปัญหา และค้นหาสาเหตุของปัญหา

ด้วยตนเองได้ กิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะจะขาดความเข้าใจ และมองไม่เห็น ความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือชาวบ้านเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของ ตนเองดีที่สุดแต่อาจมองไม่เห็นปัญหาที่เด่นชัดเจ้าหน้าที่หรือพนักงานจึงเสมือนกระจกเงาผู้คอย สะท้อนภาพให้ชุมชนมองเห็น และวิเคราะห์ปัญหาได้

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนเป็นขั้นตอนที่ขาดไม่ได้ หากเจ้าหน้าที่ หรือนักพัฒนาต้องการผลงานการพัฒนาให้เสร็จสิ้นโดยฉับไวก็จะดำเนินการวางแผนด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนจะช่วยให้ชุมชนเข้าใจปัญหา พัฒนาประสิทธิภาพของ ตนเองและสามารถวางแผนได้ด้วยตนเองในที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงานชุมชนมีทรัพยากรที่ สามารถลงทุนและปฏิบัติงานได้เพราะจากประสิทธิภาพของการทำงานในชนบทอย่างน้อยมี แรงงานของตนเป็นขั้นต่ำสุดที่จะเข้าร่วมได้ และในหลาย ๆ แห่งก็สามารถจะร่วมลงทุนในกิจกรรม หลาย ๆ ประเภทได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้ชุมชนรู้จักคิดต้นทุนให้กับตนเองในการ ดำเนินงานและกิจกรรมและระงับรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้นเพราะจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ซึ่งต่าง จากสภาพที่ลงทุนและปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากปัจจัยภายนอก ถึงจะมีอะไรเสียหายก็ไม่เดือดร้อน มากนัก และการบำรุงรักษาก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะรู้สึกว่าไม่ใช่ของชุมชน นอกจากนั้น การร่วม ปฏิบัติงานด้วยตนเอง ทำให้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็สามารถ ดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอน สุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะหากการติดตามและประเมินผลขาดการมีส่วนร่วมของ ชุมชน แต่เป็นการดำเนินการของบุคคลภายนอกชุมชนก็ไม่สามารถทราบงานที่ทำไปนั้นได้รับ ผลดี ได้รับประโยชน์อย่างไรหรือไม่ ถึงแม้ว่าอาจมีผู้ได้แย้งว่า การประเมินผลที่เที่ยงธรรมที่สุด น่าจะมาจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ แต่ถ้าหากคิดถึงจุดมุ่งหมายของการ พัฒนา ที่มุ่งจะพัฒนาคน การคำนึงถึงแต่ความเที่ยงธรรม อาจจะไร้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ มากกว่า เพราะนอกจากจะเป็นประเมินผลแล้ว ยังเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจใน กระบวนการประเมินผลและเป็นการเผยแพร่กิจกรรมออกไปสู่ชุมชนอื่น

บัญชา แก้วส่อง (2539 : 19) กล่าวว่า แนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ของการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาแนวคิดของโคเฮนและอัสฟอฟ เป็นแนวคิดที่เป็นระบบมากที่สุด ส่วนแนวคิดของ อคิน รพีพัฒน์, เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และคนอื่นๆ เป็นแนวคิดที่ได้จากประสบการณ์ภาคปฏิบัติใน ประเทศไทย และมีความสอดคล้องกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย

ดังนั้น การผสมผสานแนวคิดเชิงทฤษฎีของโคเฮนและอัฟซอฟ เข้ากับแนวคิดภาคปฏิบัติของ อคิน รพีพัฒน์, เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และคนอื่นๆ แล้วสามารถจำแนกประเภทการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนในการพัฒนา เป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และการมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความต่อนั้นๆ

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางในการดำเนินงาน และกำหนดทรัพยากร แหล่งทรัพยากรที่ต้องใช้ในโครงการนั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนดำเนินโครงการ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมช่วยเหลือในด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากโครงการ หรือมีส่วนรับผลเสียที่อาจเกิดจากโครงการ ซึ่งประโยชน์หรือผลเสียนี้อาจเป็นด้านวัตถุหรือด้านจิตใจที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคลก็ได้

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลว่าโครงการที่พวกเขาได้ดำเนินการนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอดของโครงการทั้งหมด

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอน การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา การเลือกแนวทางแก้ไขปัญหา/การวางแผนแก้ไข ปัญหาการปฏิบัติตามแผน การร่วมรับผลประโยชน์ และการประเมินผล เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งกับการพัฒนาหรือแก้ไขปัญห โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหของท้องถิ่นที่ตนเองเผชิญอยู่ เกิดความตระหนัก ถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมร่วมมือในการดูแล พัฒนาชุมชน ท้องถิ่นของตนเอง อย่างถูกต้องเหมาะสม การศึกษาในครั้งนี้จึงนำแนวคิดผสมผสานของ Cohen and

Uphoff กับแนวคิดของ อคิน รพีพัฒน์ และเจมส์คีย์ ปิ่นทอง มาทำการศึกษา โดยกำหนดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน (บุญชร แก้วส่อง, 2539 : 17) ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผน

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม (Technology Of Participation : TOP)ในการดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ได้มีการพัฒนาหรือคิดค้นวิธีการใหม่ นำมาใช้ในการสร้างเสริมกระบวนการกลุ่ม ซึ่งได้ผ่านการทดสอบและปรับปรุงให้ดีขึ้นจากวิธีการเดิมอยู่เสมอ เทคโนโลยีเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม (Technology of Participation) จึงเป็นวิธีการสำคัญที่สามารถนำมาใช้ในสถานการณ์ที่มีความหลากหลายของชุมชนแตกต่างกัน เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วยวิธีการพื้นฐานที่สำคัญ 3 วิธีการ ดังนี้ (วิริติ ปานศิลา และคณะ, 2551 : 1 - 60)

1.วิธีการถกปัญหา (Discussion Orid Method)

วิธีการถกปัญหา จะช่วยให้เรามีโครงสร้างสำหรับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพภายในกลุ่ม โดยเริ่มจากการตระหนักอย่างดีว่าจิตใจทำงานได้อย่างไร กระบวนการคิดตามธรรมชาติจะเริ่มจากการกระตุ้นโดยสิ่งเร้าทางประสาทสัมผัสก่อนเสมอ และกระทำเรื่อยไปจนถึงการออกแรงกระทำ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1.1 ทำให้สมาชิกกลุ่มได้มีส่วนร่วมและเสนอความเห็น

1.2 เป็นเวทีสำหรับการสนทนาที่รวมศูนย์และคุ้มค่า

1.3 เปิดให้แสดงมุมมองหลากหลายในหัวข้อที่กำหนดอย่างไม่เผชิญหน้ากัน

1.4 ทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งโดยองค์รวมของกลุ่มลึกซึ้งมากขึ้น

1.5 เป็นการลงมติดำเนินการและได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการกระทำที่มุ่งมั่นชัดเจน

วิธีการถกปัญหาประกอบด้วยชุดคำถามที่นำกลุ่มให้เดินไปตามเส้นทางของการสนทนา ซึ่งคำถามเหล่านี้จะพากลุ่มผ่านระดับความสำนึกสี่ระดับ ได้แก่ วัตถุประสงค์ (Objective) ไตร่ตรอง (Reflective) ตีความ (Interpretative) และตัดสินใจ (Decisional) หรือรวมเรียกสั้น ๆ ว่า ORID โครงสร้างนี้จะช่วยให้กลุ่มเคลื่อนผ่านจากการถกปัญหาพื้นผิวไปสู่การเข้าถึงความหมายและปัญญา รู้แจ้งอย่างลึกซึ้ง ซึ่งวิธีการถกปัญหาจะทำให้เกิด

1. กำกับการคิดของกลุ่ม
2. ใช้คำถามที่เรียงตามลำดับโดยเฉพาะ
3. เริ่มจากคำถามที่ง่ายที่สุด (วัตถุประสงค์) จนถึงยากที่สุด (ตัดสินใจ)
4. ปลอ่ยให้จิตสำนึกโดยรวมก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างระมัดระวัง
5. ปรับตัวได้กับทุกสถานการณ์และกลุ่ม

การจัดโครงสร้างการอภิปรายกลุ่ม จะทำให้กลุ่มมีโอกาสสำรวจความสำคัญของหัวข้อ ประเด็นหรือประสบการณ์ร่วมกัน แม้ว่าจะมีเวลาอยู่อย่างจำกัด วิธีการอภิปรายช่วยให้กลุ่มเข้าใจหัวข้อที่ถกเถียงในมุมมองที่ถูกต้อง จนสามารถตอบสนองได้อย่างสร้างสรรค์ ได้แลกเปลี่ยนและทำให้ข้อมูลและความคิดกระจ่างชัดในระดับความลึกที่ไม่เพียงแต่น่าฟังพอใจ แต่ยังช่วยทำให้เกิดความกลมเกลียวเป็นหนึ่งเดียวที่แนบแน่นภายในกลุ่ม ที่ดีที่สุดก็คือวิธีการอภิปรายจะช่วยให้สมาชิกทั้งหมดของกลุ่มได้ริเริ่มและเข้าร่วมในกระบวนการสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างแท้จริง วิธีการอภิปรายจึงเป็นฐานสำหรับ

1. เก็บรวบรวมข้อมูล ทักษะความเห็นและแนวความคิดอย่างกว้างขวาง
2. ถกประเด็นที่ยุ่งยาก
3. ทบทวนไตร่ตรองเหตุการณ์และประสบการณ์สำคัญ
4. ทำความเข้าใจประเด็นและปัญหาให้มากขึ้น
5. ตัดสินเลือกแนวทางการปฏิบัติที่กลุ่มควรทำ

ขั้นตอนของวิธีการอภิปราย

1. นิยามวัตถุประสงค์ ก่อนอื่นใดทั้งหมดจะต้องกำหนดก่อนว่าการอภิปรายมีจุดหมายที่จะทำอะไรให้สำเร็จซึ่งต้องระบุออกมาเป็นวัตถุประสงค์เชิงเหตุผลและวัตถุประสงค์เชิงประสบการณ์ ซึ่งวัตถุประสงค์ เชิงเหตุผลจะครอบคลุมถึงสิ่งที่กลุ่มจะต้องรู้ เข้าใจหรือตัดสินใจ และประสบการณ์หรือประเด็นร่วมกันที่ทางกลุ่มจะต้องพิจารณาในทางลึก ส่วนวัตถุประสงค์เชิงประสบการณ์จะครอบคลุมถึงสิ่งที่กลุ่มจะต้องประสบร่วมกัน อาจเป็นความตื่นเต้น การรับทราบทักษะที่หลากหลาย ความเห็นที่แตกต่างกัน การปฏิบัติกรร่วมกันที่ทุกคนยอมรับแม้จะมีความเห็นหลากหลายเป็นต้น พึงจำไว้ว่าการมีวัตถุประสงค์ที่แจ่มชัดจะช่วยให้ท่านเตรียมคำถามนำและช่วยเอื้ออำนวยสนทนาให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

2. บริบท/เปิดเวที ต้องสร้างบรรยากาศที่เปิดเผยให้เกิดขึ้นในกลุ่ม โดยที่ผู้เข้าร่วมกลุ่มสามารถมองเห็นหน้าผู้อื่นทุกคน ทำให้แน่ใจว่าจะต้องไม่มีการขัดจังหวะแม้แต่ก่อน

ช่วงกระบวนการกลุ่ม จะเริ่มขึ้น การกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมและเชิญให้ร่วมเสนอความเห็น ทำบริบทให้ปรากฏว่าสิ่งที่เรากำลังทำอยู่มีความสำคัญ

3. ระดับวัตถุประสงค์ ตั้งคำถามระดับวัตถุประสงค์แรกของท่านให้แม่นยำและเฉพาะเจาะจงให้มากที่สุด ท่านอาจจะถามคำถามแต่ละคำถามให้กับสิ่งที่พวกเขาได้เห็น ได้ยินหรือจำไว้ว่าได้เกิดขึ้น ถ้าท่านกำลังนำการถกเถียงเกี่ยวกับเหตุการณ์หนึ่งท่านอาจจะขอให้เล่าเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้น การถามเพื่อให้ได้คำตอบเพียงคำตอบเดียว (หรือแม้แต่คำตอบที่เป็นคำตอบเดียว) จะช่วยให้การถกเถียงเริ่มต้นด้วยความกระชับรวดเร็ว และการมีส่วนร่วมมีกว้างขวางมากที่สุดเท่าที่จะทำได้สิ่งสำคัญคือ ท่านจะต้องให้ทุกคนได้พูดในระดับวัตถุประสงค์ เนื่องจากคำตอบต่อคำถามในระดับวัตถุประสงค์เป็นผลจากความทรงจำในข้อมูลสิ่งเร้าทางประสาทสัมผัส จึงเป็นคำตอบค่อนข้างตรงแม้ว่าจะมาจากหลายแหล่ง ดังนั้น การได้เข้าร่วมในระดับนี้สมาชิกกลุ่มจะไม่รู้สึกว่าการตอบของตนอาจจะมีปัญหาในความเป็นจริงทางกลุ่มอาจจะรู้สึกประหลาดใจที่สามารถจัดความเข้าใจผิดไปได้อย่างมาก เพียงแค่ทำ “ข้อเท็จจริง” ให้ปรากฏชัดอีกอย่างที่เป็นประโยชน์ คือการให้ทุกคนต้องตอบในระดับวัตถุประสงค์ ท่านอาจจะแจ้งให้กลุ่มทราบว่าท่านจะเข้าหาทุกคนตั้งแต่ก่อนที่ท่านจะเริ่มทำอย่างนั้นจริง ๆ เพื่อป้องกันความจำเจ ท่านอาจจะเตรียมคำถามระดับวัตถุประสงค์ไว้หลายๆ คำถามล่วงหน้า

4. ระดับไต่ตรอง คำถามระดับไต่ตรองควรจัดลำดับเพื่อให้เกิดความสมดุลของปฏิริยาทางอารมณ์ของผู้เข้าร่วมถกเถียง เริ่มจากเรื่องง่ายแล้วค่อยยากมากขึ้น ใช้คำถามหลายคำถามโดยเริ่มจากคำถามที่ต้องตอบด้วยอารมณ์และปฏิริยาเชิงบวก แล้วจึงตามด้วยคำถามที่ต้องตอบไปในทางลบ ดังนั้น “สิ่งที่กลุ่มชอบมากที่สุด” ควรจะถูกถามก่อนถึง “สิ่งที่พวกเขาเห็นว่าน่าเบื่อและไม่น่าตื่นเต้น” คำถามพวกนี้จะถามตอบได้ง่ายกว่าคำถามที่สำรวจความเกี่ยวโยงในจิตที่สมาชิกกลุ่มอาจมีต่อสถานการณ์หรือประเด็นที่กำลังพิจารณากันอยู่โปรดจำไว้ว่าหัวข้อที่กำลังถกกันอยู่อาจจะดู “ไม่เร้าอารมณ์” แต่อย่างไรก็ตามจะต้องมีปฏิริยาทางอารมณ์ออกมาจากสมาชิกกลุ่มคนใดคนหนึ่งหรือมากกว่านั้นในช่วงการสนทนากัน หน้าที่ของท่านในฐานะผู้เอื้ออำนวย จะต้องจัดโครงสร้างการประชุมในลักษณะที่ปฏิริยาเหล่านี้ไม่กีดขวางกระบวนการตัดสินใจของกลุ่ม และยังสนับสนุนสร้างความเข้มแข็งให้แก่มติที่กลุ่มได้ร่วมกันสร้างขึ้น

5. ระดับตีความ เมื่อกลุ่มรู้สึกว่าได้จัดการอย่างมีประสิทธิภาพกับ “ประเด็นน่าสนใจ” ว่าด้วยหัวข้อที่พิจารณากันอยู่ผ่านพ้นไปแล้ว ตอนนี้กลุ่มก็พร้อมที่จะก้าวเข้าสู่ระดับต่อไปของการถกปัญหาและก็เช่นเดียวกันคำถามระดับตีความควรจัดเรียงลำดับจากที่ตอบง่ายที่สุดไปสู่ที่ยากขึ้นเรื่อย ๆ ท่านควรรนำกลุ่มให้พิจารณาความหมายและผลกระทบของหัวข้อที่กำลัง

พิจารณารวมทั้งความสำคัญและประโยชน์ที่จะมีต่อกลุ่มสำหรับบางหัวข้อการตั้งคำถามว่า“จะต้องอุดช่องโหว่อะไรบ้าง”จะเป็นประโยชน์ต่อการชี้ให้กลุ่มเห็นว่ามิอะไรขาดตกบกพร่องไปแทนการมองเพียงว่าตอนนี้กำลังมีอะไร คำถามเหล่านี้จะช่วยให้กลุ่มรู้ว่ามิอะไรที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อพวกเขาจำไว้ว่าเมื่อมาถึงจุดนี้ของการสนทนา ท่านในฐานะที่เป็นผู้เอื้ออำนวยกลุ่มกำลังพากลุ่มมาขึ้นอยู่ตรงกลางเพื่อเตรียมตัวที่จะต้องลงมติ ต้องตัดสินใจ การทำให้เกิดการยอมรับในวงกว้างถึงสิ่งที่กลุ่มเห็นว่าสำคัญจึงเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าหากการถกเถียงจะนำไปสู่ระดับปฏิบัติการของกลุ่มสำหรับในเรื่องนี้ สิ่งสำคัญที่ต้องตระหนักเช่นกันคือความเห็นไม่ตรงกันในหมู่สมาชิกที่มักจะเกิดขึ้นเสมอ ความไม่ลงรอยบางอย่างก็ไม่จำเป็นต้องใกล้เคียงจนลงตัว หรือไม่จำเป็นต้องหาทางชำระสะสางความเห็นที่แตกต่างกันเหล่านั้นในฐานะผู้เอื้ออำนวย ท่านมีหน้าที่ในการชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีความคิดเห็นและทัศนคติที่หลากหลายมากมาย หาทางให้กลุ่มยอมปล่อยวางความไม่ลงรอยกันไว้ชั่วคราว โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าความเห็นไม่ลงรอยกันนั้นไม่มีผลกระทบต่อวัตถุประสงค์ที่ท่านต้องการบรรลุในระดับดีตอนนี้ สิ่งสำคัญอยู่ที่ท่านจะต้องทำให้กลุ่มทุ่มเทความสนใจไปที่หัวข้อหรือประเด็นที่ตั้งไว้อย่างหวังผลทางปฏิบัติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยไม่หลงประเด็น

6. ระดับตัดสินใจ ทบทวนประเด็นสำคัญของการถกเถียงจนถึงขณะนี้ เดือนกลุ่มให้ตระหนักถึงสิ่งที่พวกเขาต้องการทำให้สำเร็จตั้งแต่แรกนี้ ก็เท่ากับเป็นการขมวดปมการถกเถียงไปสู่จุดสิ้นสุดและท้าทายกลุ่มให้ทำการตัดสินใจออกมาเป็นมติให้ได้ คำถามของท่านในระดับนี้ควรช่วยให้กลุ่มระบุเจาะจงปฏิบัติการหรือคำวินิจฉัยใดๆที่จำเป็นต้องมีอันเป็นผลจากการพิจารณาประเด็นต่างๆของการถกเถียงกัน

7. ไตร่ตรอง/ปิดเวที ทบทวนประเด็นสำคัญกับกลุ่ม เริ่มจากสิ่งที่พวกเขาตั้งใจที่จะทำให้สำเร็จตั้งแต่แรกพูดถึงหัวข้อเด่นๆ ของการถกเถียงที่กลุ่มใช้เป็นหลักในการตัดสินใจกระทำการอะไรบางอย่าง ท่านอาจเคลื่อนไปรอบๆ กลุ่มอย่างรวดเร็วเพื่อสอบถามความเห็นว่าเขาเห็นว่าการถกเถียงครั้งนี้คุ้มค่าน่าพอใจหรือไม่ และจงเตือนพวกเขาว่ายังมีขั้นตอนต่อไปที่กลุ่มอาจต้องตัดสินใจกระทำ หรือกิจกรรมต่อเนื่องอื่นๆ ที่จะตามมาตามความเหมาะสมในท้ายสุด กล่าวขอบคุณกลุ่มที่ได้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการถกเถียงกันจนเกิดประโยชน์แก่ทุกคน

2.7 วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop Method)

เป็นวิธีการอันเหมาะสมที่ช่วยให้สมาชิกกลุ่มทุกคนได้ร่วมกันสรรค์สร้าง เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการที่ชัดเจน จนกลุ่มสามารถถกเถียงความคิดที่มีอยู่ทั้งหมดออกมาเป็นประเด็นความเห็นพ้องร่วมกันที่นำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีความคล้ายคลึงกับวิธีการที่เราจัดการกับภารกิจที่เราต้องทำให้เสร็จลุกลงไปในการทำงานตามปกติในแต่ละวันเราคงไม่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ทันทีที่เรามาถึงที่ทำงานเราจะถามตัวเองว่าวันนี้จะต้องทำอะไรบ้าง ดังนั้น สิ่งแรกที่จะต้องทำเมื่อแรกมาถึงที่ทำงาน ได้แก่ การทำรายชื่อบรรดาสิ่งทั้งหลายที่เรา“ต้องทำ”ซึ่งมักเป็นรายชื่อรวมๆ ของงาน ทั้งสำคัญและไม่สำคัญที่ต้องทำให้เสร็จขั้นต่อไปก็จะเป็นการจัดเรียงรายชื่อใหม่ให้งานที่คล้ายคลึงกันอยู่รวมกัน เช่น การใช้โทรศัพท์ติดต่องานการเขียนบันทึกและจดหมาย การประชุมและการปรึกษาหารือ การทำรายงานโครงการให้เสร็จเป็นต้น เมื่อสิ่งที่“ต้องทำ”ในตอนแรกถูกจัดออกเป็นกลุ่มงานกว้างๆ เรียบร้อยแล้ว เราก็จะประเมินว่างานชิ้นไหนจะต้องดำเนินการก่อนตามความสำคัญสำหรับวันนั้น เมื่อเราจัดลำดับงานตามความสำคัญก่อนหลังเสร็จแล้ว การทำงานในวันนี้เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงก็เป็นสิ่งไม่ยากนักยิ่งไปกว่านั้น ถ้าเกิดมีสิ่งอื่นแทรกเข้ามาเราก็ยังมั่นใจได้ว่าสิ่งสำคัญเร่งด่วนที่สุดจะไม่ถูกเขี่ยทิ้งออกไป สิ่งใดที่ยังไม่ได้ทำเพราะถูกทิ้งค้างเอาไว้ก็จะเป็นงานที่จริงๆ แล้วก็สำคัญ“น้อยกว่า”งานอื่นในรายชื่อสิ่งที่“ต้องทำ”สำหรับวันนั้น การประชุมเชิงปฏิบัติการจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่

1. ช่วยให้สมาชิกกลุ่มทั้งหมดได้เสนอแนะและมีส่วนร่วม
2. ปลดปล่อยความคิดสร้างสรรค์และความกระตือรือร้นในเวลาอันสั้น
3. กระตุ้นการคิดเชิงบูรณาการที่เป็นองค์รวมของกลุ่ม
4. สร้างความเห็นพ้องร่วมกันของกลุ่มที่นำไปปฏิบัติได้
5. เอื้ออำนวยในการสร้างคำตอบที่แปลกใหม่และสร้างสรรค์ เพื่อการแก้ปัญหา

และคลี่คลายประเด็น

6. สร้างจิตสำนึกที่เข้มแข็งในการเป็นหุ้นส่วนร่วมกันและความรู้สึกรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในกลุ่ม

วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่มีอยู่ 5 ขั้นตอน เพื่อการบริหารกลุ่มในการเดินทางไปสู่การถกเถียงเพียงแลกเปลี่ยนและการสร้างความเข้าใจของกลุ่มที่ลึกซึ้ง จนสามารถตัดสินใจเป็นความเห็นพ้องร่วมกันสำหรับปฏิบัติการกลุ่มที่เหมาะสม ขั้นตอนแรก ได้แก่ บริบท (Context) ที่กำหนดขอบเขตการถกเถียงของกลุ่ม ซึ่งโดยปกติจะอยู่ในรูปคำถามรวมศูนย์ (Focus Question) ที่ทางกลุ่มต้องการคำตอบ จากนั้นก็ตามด้วยการระดมสมอง (Brainstorm) ซึ่งเป็นการระดมข้อมูลและความคิดจาก 3 ระดับ คือ ระดับตัวบุคคล กลุ่มขนาดเล็ก และที่ประชุมเต็มคณะ เมื่อได้ความคิดจากการระดมสมองแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะขอให้กลุ่มจัดหมวดหมู่ (Cluster) ความคิดเหล่านี้ เมื่อความคิดถูกจัด เป็นหมวดหมู่ตามความคล้ายคลึงกันแล้ว กลุ่มก็จะตั้งชื่อ (Title) กลุ่ม

ความคิดแต่ละหมวดหมู่ที่ตอบสนอง หรือขาบริบโดยตรงต่อคำถามรวมศูนย์ที่พวกเขาต้องการหาคำตอบในท้ายที่สุดแล้ว เมื่อความเห็นพ้องร่วมกันของกลุ่มได้ถูกประกาศให้ทราบก็จะทำการปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการด้วยการจัดช่วงไตร่ตรอง (Reflect) ร่วมกันสั้นๆ เพื่อทำการทบทวนและยืนยันผลพวงที่จะตามมาของหัวข้อที่เห็นพ้องร่วมกัน

เนื่องจากกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการพากลุ่มออกเดินทางจากความคิดที่ได้จากการระดมสมองเป็นรายบุคคลไปสู่ความเห็นพ้องร่วมกันที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ว่าด้วยคำถามรวมศูนย์ วิธี การประชุมเชิงปฏิบัติการจึงใช้ได้ผลดีที่สุด สถานการณ์ที่ต้องการคำตอบอย่างสร้างสรรค์ต่อสถานการณ์ ประเด็นหรือปัญหาหรือในสถานการณ์ที่ต้องการการตัดสินใจที่ชาญฉลาดและการวางแผนเชิงนวัตกรรม กระบวนการวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ ดังเอาพลังงานสร้างสรรค์ของสมาชิกกลุ่มแต่ละคนออกมา แล้วจัดแถวให้พุ่งเป้าไปที่จุดรวมศูนย์เดียวกัน การกระทำต่อกันเชิงพลวัตในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นผลมาจากการทำตามขั้นตอนที่ละชั้นของวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ จะเป็นประสบการณ์ที่สร้างความงูใจ นำความพึงพอใจและเพิ่มความแข็งแกร่งให้แก่สมาชิกกลุ่ม ได้เป็นอย่างดี

ขั้นตอนวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1. นิยามวัตถุประสงค์ ก่อนอื่นใดทั้งหมดจะต้องกำหนดก่อนว่าการประชุมมีจุดหมายที่จะทำอะไรให้สำเร็จ ซึ่งต้องระบุออกมาเป็นวัตถุประสงค์เชิงเหตุผลและประสบการณ์ วัตถุประสงค์เชิงเหตุผลจะครอบคลุมถึงสิ่งที่กลุ่มจะต้องรู้ เข้าใจหรือตัดสินใจ ประสบการณ์หรือประเด็นร่วมกันที่ทางกลุ่มจะต้องพิจารณาส่วนวัตถุประสงค์เชิงประสบการณ์จะครอบคลุมถึงสิ่งที่กลุ่มต้องประสบร่วมกัน อาจเป็นความตื่นเต้น การรับทราบเข้าใจที่ชนะที่หลากหลาย ความเห็นที่แตกต่างกัน การกระทำร่วมกันที่ทุกคนต้องยอมรับแม้จะมีความเห็นหลากหลายเป็นต้นพึงจำไว้ว่าการมีวัตถุประสงค์ที่แจ่มชัดจะช่วยให้ท่านเตรียมตัวในการเอื้ออำนวยการประชุมให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

2. บริบท ต้องสร้างบรรยากาศที่เปิดเผยให้เกิดขึ้นในกลุ่มโดยที่ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถมองเห็นหน้าผู้อื่นทุกคนจะต้องไม่มีการขัดจังหวะแม้แต่ก่อนช่วงกระบวนการกลุ่มจะเริ่มขึ้น การกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุมและเชื้อเชิญให้ร่วมเสนอความเห็น ทำบริบทให้ปรากฏว่าสิ่งที่เรากำลังทำอยู่มีความ สำคัญ อธิบายให้รับทราบทั่วกันว่าการประชุมน่าจะให้อะไรที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือให้พูดถึงกระบวนการทำการประชุมว่าพวกเขาจะต้องมีส่วนร่วมอย่างไร และพูดถึงบทบาทของตัวท่านเองในท้ายที่สุด แจ้งให้ทุกคนทราบอย่างชัดเจนว่าทางกลุ่มมีเวลาในการปฏิบัติการกิจครั้งนี้ให้ลุล่วงร่วมกันนานเท่าใดจงจำไว้ว่าการกำหนดบริบทจะช่วยสร้างอารมณ์ร่วม เพื่อ

การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่สิ่งที่สำคัญจึงอยู่ที่ท่านต้องทำให้กลุ่มมองเห็นอย่างชัดเจนว่า ผลผลิตจากการประชุมจะสามารถนำไปประสานงานกันได้

3. ระดมสมอง กล่าววิธีเริ่มกระบวนการระดมสมองด้วยการอ่านคำถามรวมศูนย์อีกครั้ง ด้วยการยกตัวอย่างให้เห็น 2-3 กรณีเพื่อเป็นการกระตุ้นจินตนาการของสมาชิกกลุ่ม ขอให้ผู้เข้าร่วมประชุมจดความคิดเห็นของตนลง (ให้เวลาพวกเขาได้คิดด้วยตนเอง) แบ่งกลุ่มออกเป็นกลุ่มย่อยถกปัญหาที่แตกตัวออกไปกลุ่มย่อยเหล่านี้ต้องมีขนาดเล็กพอที่จะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันที่จริงจังและต้องหลากหลายพอที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดอย่างน่าพึงพอใจ จำนวนสูงสุดของกลุ่มย่อยน่าจะอยู่ที่ 10 คนเมื่อแบ่งกลุ่มเรียบร้อยแล้ว ก็ให้เริ่มเดินเครื่องกระบวนการระดมสมองโดยของคร่าวๆ กล่าวคือ ขอให้สมาชิกท่านหนึ่งเริ่มกระบวนการด้วยการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นที่สำคัญสุดในรายชื่อของเขา ต่อไปทุกคนอาจวนกันแสดงความคิดเห็นของตนจนหมด พร้อมกับพิจารณาความคิดเห็นของกันและกัน จากนั้นกลุ่มก็ทำซ้ำกระบวนการนี้เพื่อพิจารณาความคิดเห็นอื่นทั้งหมดที่อยู่ในรายชื่อของทุกคน เมื่อเสร็จสิ้นแล้วให้คัดเลือกความคิดเห็นที่ดีที่สุด 5-7 ข้อ จากความคิดเห็นทั้งหมดที่ได้ถกกันสุดท้ายให้จดความคิดเห็นที่ดีที่สุดเหล่านี้ลงบนบัตรความคิด จำไว้ว่าขั้นตอนการระดมสมองนี้เป็นวิธีการทำให้เกิดคำตอบและเกิดความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น ๆ หนึ่ง อย่างรวดเร็ว เป็นวิธีการที่ได้ผลดีในการให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนมีส่วนแสดงความคิดเห็นเพื่อช่วยกระบวนการกลุ่ม ขั้นตอนระดมสมองทั้งสามขั้นคือ ตัวบุคคลกลุ่มขนาดเล็กและกลุ่มเต็มคณะเป็นการถ่วงถ่วงความรู้ ความคิดเห็นที่ดีที่สุดของกลุ่ม ต่อคำถามแบบรวมศูนย์ ที่พวกเขาได้ตั้งใจที่จะหาคำตอบตั้งแต่แรก

4. จัดหมวดหมู่ เป็นการช่วยกลุ่มจัดความคิดที่เลือกไว้ช่วยกันระดมและติดอยู่บนกระดานโดยเตือนให้ทุกคนระลึกถึงคำถามรวมศูนย์ที่การประชุมต้องการคำตอบ โดยผู้เข้าร่วมประชุมช่วยกันทบทวนความคิดเห็นที่ติดอยู่บนกระดานเงียบ ๆ และเร็ว ๆ จากนั้นขอให้กลุ่มช่วยจัดความคิดเห็นที่ตอบสนองต่อคำถามรวมศูนย์อย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้น ถ้าท่านสามารถคิดล่วงหน้าไปก่อนว่าอาจจะจัดความคิดเหล่านั้นได้อย่างไรก็น่าจะเป็นประโยชน์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของคำถามรวมศูนย์ที่นิยามไว้ตั้งแต่แรกเป็นปฏิบัติการที่คล้ายคลึงกันหรือเปล่ามีเจตนาที่คล้ายคลึงกันหรือเปล่า ความสำเร็จที่คล้ายคลึงกันหรือเปล่า อีกวิธีที่ใช้ได้ดีคือสุ่มเลือกบัตรความคิดหนึ่งใบแล้วขอให้กลุ่มระบุบัตรอื่น ๆ ทั้งหมดที่คล้ายคลึงกับบัตรที่ท่านดึงออกมา จากนั้นใช้บัตรชื่อหนึ่งใบเขียนป้ายด้วยคำ 1-2 คำ ที่แสดงข้อตกลงของกลุ่มว่าหมวดหมู่นั้นควรจะเป็นอะไร จงจำไว้ว่าขั้นตอนจัดหมวดหมู่ของกระบวนการนี้ เป็นขั้นตอนที่ทางกลุ่มได้ร่วมกันนิยามความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างความคิดที่ได้ร่วมกันระดมออกมา จัดเป็นวิธีการที่ได้ผลดียิ่งในการค้นความรู้สึกของกลุ่ม

ออกมาทำให้มองเห็นประเด็นที่กลุ่มเห็นพ้องกันและที่แตกแยกกัน และอาจเปิดเผยให้เห็นว่าจะยังมีความต้องการข้อมูลและความคิดในจุดใดอีก

5. การตั้งชื่อ เริ่มกระบวนการตั้งชื่อจากหมวดหมู่ที่มีจำนวนบัตรมากที่สุด เพราะแสดงให้เห็นได้เกิดมีความคิดร่วมกันมากที่สุด อ่านบัตรทุกบัตรที่อยู่ในหมวดหมู่นั้น เดือนที่ประชุมนั้นให้ระลึกถึงคำถามรวมศูนย์ของการประชุมแล้วถามผู้เข้าร่วมว่าบัตรความคิดเหล่านั้นของกลุ่มจะนำไปสู่ความเข้าใจอะไร วิธีการตั้งชื่ออีกทางหนึ่ง ได้แก่ การตั้งคำถามให้ที่ประชุมว่าพวกเขาเห็นว่าจะอะไรสำคัญขอให้ที่ประชุมแสดงความคิดเห็นที่เฉพาะเจาะจง ด้วยเหตุที่ว่าทุกหมวดหมู่จะพยายามชี้ไปที่ด้านใดด้านหนึ่งของคำถามรวมศูนย์ ดังนั้น ทุกหมวดหมู่จะเป็นการแสดงความคิดเห็นความกังวลที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันจำไว้ว่าขั้นตอนของการตั้งชื่อในกระบวนการนี้ เป็นขั้นตอนที่ที่ประชุมเริ่มแยกแยะมองเห็นความพ้องร่วมกันของกลุ่ม ในกรณีเช่นนี้ ทางกลุ่มหรือที่ประชุมต้องมีโอกาสที่จะถกกันออกมาให้ชัดเจนว่า ความเห็นที่พ้องต้องกันนั้นเป็นเช่นไรกันแน่ เมื่อทำได้ดังนั้นก็เท่ากับว่าได้ทำให้เกิดการเป็นเจ้าของและเป็นหุ้นส่วนร่วมกันในทางกว้างในประเด็นที่เห็นพ้องร่วมกันที่ได้แสดงออกมานั้น

6. ไตร่ตรอง จบการประชุมเชิงปฏิบัติการด้วยการทำการไตร่ตรองสั้น ๆ ในหัวข้อความเห็นพ้องร่วมกันที่เพิ่งกล่าวแสดงออกมา การจบในแบบนี้อาจทำได้หลายวิธี เช่น ท่านอาจขอให้กลุ่มจัดลำดับชื่อหมวดหมู่ตามความสำคัญหรือความจำเป็นเร่งด่วนก่อนหลังท่านอาจขอให้กลุ่มเชื่อมโยงชื่อหมวดหมู่เข้าด้วยกันหรือแม้กระทั่งขอให้กลุ่มสร้างมติดีความสัมพันธ์โดยวาดรูปภาพประกอบชื่อแต่ละชื่อขั้นตอนนี้ของกระบวนการมีเจตนาที่จะช่วยให้กลุ่มระลึกถึงฉันทานุมติ หรือความเห็นพ้องร่วมกันของกลุ่มได้อย่างง่ายดายด้วยเหตุนี้สิ่งสำคัญที่ท่านพึงทำคือควรจะได้คิดล่วงหน้ามาก่อนว่าน่าจะใช้หนทางใดจึงจะดีที่สุดในการช่วยให้กลุ่มได้ร่วมยืนยันความมุ่งมั่นใหม่ที่ได้ร่วมกันคิดออกมา และก็เช่นเดียวกันการจะทำเช่นนี้ได้ขึ้นอยู่กับพิจารณาบทบาทหน้าที่ของคำถามรวมศูนย์ของการประชุมว่าควรจะมีขอบเขตเท่าใด กินความขนาดไหน จำไว้ว่าขั้นตอนการไตร่ตรองของกระบวนการ เป็นจุดที่กลุ่มใช้ฝึกความมุ่งมั่นของกลุ่มที่มีต่อหัวข้อต่าง ๆ ที่กลุ่มเห็นพ้องร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวเป็นจุดที่กลุ่มร่วมกันชื่นชมผลิตผลที่พวกเขาได้ร่วมกันทำให้เกิดขึ้น

ข้อดีของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

1. เปิดโอกาสแก่ผู้เข้าร่วมประชุมให้ได้เตรียมตัวเพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในวิชาชีพหรืออาชีพของเขา

2. ให้โอกาสในการประเมินค่าของวิชาชีพหรืออาชีพและทำการวิจัยที่จำเป็น

3. เปิดโอกาสให้เสนอสิ่งสำคัญและเรื่องราวใหม่ ๆ
4. ให้โอกาสในการเสนอปัญหาในหลายลักษณะ
5. ให้โอกาสแก่บุคคลทุกคนที่มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่
6. ให้โอกาสสำหรับนักศึกษาและวิจัยอย่างมีใจจดใจจ่อในขอบเขตของความสนใจทางด้านวิชาชีพหรืออาชีพ
7. เปิดโอกาสให้ได้รับเรื่องราวที่ถูกต้องจากผู้ชำนาญพิเศษ
8. ให้มีการพัฒนาบุคลิกภาพแต่ละบุคคลโดยการอภิปรายแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมกันอย่างแท้จริง
9. ปลอ่ยให้กลุ่มกำหนดวัตถุประสงค์ที่จะกระทำ
ข้อจำกัดของการประชุมเชิงปฏิบัติการ
 1. สิ่งอำนวยความสะดวกสบายพิเศษต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นสำหรับการประชุมถูกจำกัดโดยทั่วไป มีอยู่เฉพาะในบริเวณมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยหรือสถานที่พิเศษเท่านั้น
 2. ระยะเวลาสำหรับการสำรวจปัญหาอย่างเต็มที่โดยผู้ร่วมประชุมมีระยะเวลาอย่างดี ก็ประมาณ 2 วัน ถึง 2 สัปดาห์
 3. กลุ่มอาจจะยอมรับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าของคณะกรรมการอำนวยการโดยปราศจากคำถามใด ๆ ทั้งสิ้นและด้วยเหตุนี้ผลที่ได้จึงจำกัด เป็นเรื่องอันตรายมากและสามารถป้องกันได้โดยการเลือกตั้งผู้นำในการเปิดอภิปรายทั่วไปอย่างระมัดระวัง

2.8 วิธีการวางแผนปฏิบัติ (Action Planning Method)

วิธีการวางแผนปฏิบัติการ เริ่มด้วยการใช้แนวทางที่ทำให้จริงมากที่สุดในการสร้างแผนปฏิบัติการวิธีการนี้นำกลุ่มไปตามเส้นทาง ที่มุ่งตอบคำถามง่าย ๆ สามข้อคือ “เราต้องการจะไปไหน” “เราอยู่ที่ไหน ” และ “เราจะไปถึงที่นั่นได้อย่างไร ” แผนปฏิบัติการหลายแผนจัดคำตอบต่อคำตอบที่สามได้ทันทีโดยไม่ใส่ใจต่อคำถามแรกและคำถามที่สองมากนัก ในเมื่อกลุ่มไม่มีความชัดเจนและความรู้สึกร่วมกันว่ากลุ่มจะเดินทางไปทางไหนแน่ สมาชิกแต่ละคนก็มักจะมีแนวความคิด ที่แตกต่างกันเกี่ยวกับชัยชนะและความสำเร็จเช่นนี้แล้ว ก็จะมีผลต่อการที่พวกเขาแต่ละคนจะช่วยกันเสนอแนะต่อกระบวนการวางแผนและทำให้มีผลกระทบอย่างนี้ไม่พ้นต่อการนำแผนไปปฏิบัติจริง ๆ ของแต่ละคนว่าจะเป็นอย่างไ ในที่สุดด้วยเหตุที่มีแนวความคิดเรื่องชัยชนะและความสำเร็จที่แตกต่างกันโดยไม่ได้ออกมามาก เมื่อใดที่แผนได้ถูกนำไปปฏิบัติอย่างเต็มที่ก็อาจจะยังมีความรู้สึกไม่พึงพอใจอย่างมากกว่าทุกอย่างไม่ได้เป็น ไปตามที่สมาชิกแต่ละคนคาดหวังว่าจะต้องเป็นเราอาจจะเสริมไปอีกหน่อยก็คงได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นเลยถ้ามีโอกาสเสียตั้งแต่

แรกที่จะหาทางคลี่คลาย ความคาดหวังและแนวความคิดของแต่ละคนที่แตกต่างกันว่าด้วยชัยชนะและความสำเร็จ

วิธีการวางแผนปฏิบัติการ เป็นกระบวนการเจ็ดขั้นตอนที่จัดเตรียมกลุ่มให้สามารถเต็มไปด้วยเส้นทางสู่การพัฒนาแผนที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและทำได้แน่นอนไม่ว่าจะเป็นการทำกิจกรรมเฉพาะเรื่องในเหตุการณ์ใดก็ตามขั้นตอนแรกได้แก่ บริบท(Context) โดยในขั้นนี้กลุ่มจะทำการพิจารณาขอบเขต ปริมาณพื้นฐานของกิจกรรมที่กำลังวางแผนเพื่อนำไปทำ ได้แก่ อะไร เมื่อไหร่ ที่ไหน ทำอะไร อย่างไร และโดยใคร จากการสร้างความเป็นเอกภาพให้เกิดขึ้นในขั้นแรกนี้ที่กลุ่มเริ่มสร้างแผนปฏิบัติการขั้นตอนต่อไปในกระบวนการ ได้แก่ วงกลมแห่งชัยชนะ (Victory Circle) ในขั้นนี้กลุ่มสามารถที่จะร่วมกันนิยาม “ความสำเร็จ ” ว่าคืออะไรกันแน่ในความหมายของพวกเขาสำหรับกิจกรรมที่พวกเขากำลังจะวางแผนที่จะทำในทันทีที่ทำงานขั้นตอนนี้เสร็จ กลุ่มก็จะก้าวต่อไปสู่การประเมินสภาพความเป็นจริงปัจจุบัน (Current Reality) ในแง่ของทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนภายในของกลุ่ม และผลประโยชน์และอันตรายภายนอกหลังจากนี้ กลุ่มก็จะก้าวต่อไปสู่การสื่อสารออกมาเป็นข้อผูกมัด (Commitment) ต่อกิจกรรมที่กำลังวางแผนจะทำ เมื่อได้ทำการสื่อสารออกมาแล้ว ก็ทำการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดจุดปฏิบัติการที่เป็นกุญแจสำคัญ (Key Actions Workshop) ในกลุ่มเพื่อที่จะกำหนดหมวดปฏิบัติการหรือการกระทำที่จำเป็นและสรรหาสมาชิกเพื่อตั้งเป็นคณะทำงานที่มีหน้าที่นำหมวดปฏิบัติการที่จำเป็นเหล่านั้นไปปฏิบัติ หลังจากนั้นกลุ่มก็จะแตกตัวเป็นคณะทำงานต่าง ๆ เพื่อที่จะเขียนปฏิทินกิจกรรมและงานที่มอบหมาย (Calendar Of Activities and Assignments) เมื่อถึงจุดนี้ของกระบวนการทำแผนปฏิบัติการก็เกือบจะเสร็จสิ้น โดยที่กิจกรรมต่าง ๆ ได้จัดทำไว้เป็นตารางกำหนดการ กลไกการประสานงานได้ถูกจนเข้าใจกันดี และการจัดสรรทรัพยากรได้ร่วมกันตัดสินใจเรียบร้อยแล้ว ในท้ายที่สุดก็ทำขั้นตอนการไตร่ตรอง (Reflect) เพื่อที่จะยืนยันความมุ่งมั่นของกลุ่มถึงผลที่จะตามมา และนำไปปฏิบัติในที่สุด

วิธีการวางแผนปฏิบัติการใช้ได้ผลดีที่สุดสำหรับการวางแผนรองรับเหตุการณ์ หรือกิจกรรม และกระบวนการนี้มีประสิทธิผลสูงยิ่งในการ

1. สร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมที่วางแผน
2. ทำให้เกิดความรู้สึกผูกมัด ท่วมเทจากรายบุคคล และเป็นองค์ร่วมต่อความสำเร็จของกิจกรรม

3. ระบุความรับผิดชอบและการต้องอธิบายชี้แจงของสมาชิกกลุ่มทุกคน
4. ตัดสินใจเรื่องการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการดำเนินกิจกรรมที่วางแผนเอาไว้

ขั้นตอนวิธีการวางแผนปฏิบัติการ

1. นิยามวัตถุประสงค์ ก่อนอื่นใดทั้งหมดจะต้องกำหนดก่อนว่าการประชุมมีจุดหมายที่จะทำอะไรให้สำเร็จ ซึ่งต้องระบุออกมาเป็นวัตถุประสงค์เชิงเหตุผลและประสบการณ์ วัตถุประสงค์เชิงเหตุผลจะครอบคลุมถึงสิ่งที่กลุ่มจะต้องรู้ เข้าใจหรือตัดสินใจ และประสบการณ์หรือประเด็นร่วมกัน ที่ทางกลุ่มจะ ต้องพิจารณาในทางลึก ส่วนวัตถุประสงค์เชิงประสบการณ์จะครอบคลุมถึงสิ่งที่กลุ่มจะต้องประสบร่วมกัน อาจเป็นความตื่นเต้น การรับทราบเข้าใจทศนะที่หลากหลาย ความเห็นที่แตกต่างกัน การกระทำร่วมกันทุกคนต้องยอมรับแม้จะมีความเห็นหลากหลายเป็นต้น พึงจำไว้ว่าการมีวัตถุประสงค์ที่แจ่มชัดจะช่วยให้ท่านเตรียมพร้อมในการเอื้ออำนวยการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อการวางแผนปฏิบัติการให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

2. บริบท ต้องสร้างบรรยากาศที่เปิดเผยให้เกิดขึ้นในกลุ่ม โดยที่ผู้เข้าร่วมสามารถมองเห็นหน้าผู้อื่นทุกคนจะต้องไม่มีการขัดจังหวะแม้แต่ก่อนช่วงกระบวนการกลุ่มจะเริ่มขึ้น การกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมและเชื้อเชิญให้ร่วมเสนอความเห็นจะทำบริบทให้ปรากฏว่าสิ่งที่เรากำลังทำอยู่มีความสำคัญ อธิบายให้รับทราบทั่วกันว่าการประชุมน่าจะให้อะไร ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือให้พูดถึงกระบวนการทำการประชุมว่าพวกเขาจะต้องมีส่วนร่วมอย่างไรและพูดถึงบทบาทของตัวเองในท้ายที่สุด แจ้งให้ทุกคนทราบอย่างชัดเจนว่าทางกลุ่มมีเวลานานเท่าใดในการปฏิบัติการกิจครั้งนี้ให้ลุล่วงร่วมกันจงจำไว้ว่าการกำหนดบริบทจะช่วยสร้างอารมณ์ร่วมเพื่อการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่สิ่งที่สำคัญจึงอยู่ที่ท่านต้องทำให้กลุ่มมองเห็นอย่างชัดเจนว่าแผนปฏิบัติการที่กำลังจะร่างขึ้นเป็นขั้นตอนแรกที่จะนำไปสู่จุดที่กลุ่มต้องการก้าวไปให้ถึง

3. วงจรแห่งชัยชนะ ช่วยกลุ่มอธิบายความหมายของ “ชัยชนะ/ความสำเร็จ” ของกิจกรรมที่กำลังวางแผนกระทำคืออะไร เริ่มต้นด้วยการพากลุ่มทบทวนข้อตกลงพื้นฐานเกี่ยวกับกิจกรรมนั้นแล้ว ขอให้สมาชิกจินตนาการถึงวันหลังจากที่ทำการกิจกรรมผ่านไปแล้วถามกลุ่มว่าพวกเขามองเห็นอะไร รู้สึกอะไร ได้ยินอะไร คิดถึงอะไร ขอให้กลุ่มจินตนาการว่าผู้คนซึ่งจะต้องได้ประโยชน์จากกิจกรรมนั้นจะมองเห็นอะไร รู้สึกอะไร ได้ยินอะไร คิดถึงอะไร เมื่อกลุ่มตอบคำถามเหล่านั้นให้จดคำตอบทั้งหมดลงบนกระดาษเพียงสังเกตว่าเมื่อกระทำขั้นตอนนี้เสร็จ กลุ่มควรจะมี ความกระตือรือร้นและตื่นตัวอย่างสูง ถ้าการณ์ไม่เป็นอย่างนี้ทางกลุ่มอาจจะประสบความยากลำบากในการทำส่วนที่เหลือของช่วงการวางแผนปฏิบัติการให้เสร็จลุล่วงไป และในภายหลังอาจจะยังประสบความยากลำบากมากยิ่งขึ้นที่จะเริ่มนำแผนที่ร่างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปปฏิบัติ

4. สภาพความเป็นจริงปัจจุบัน ขอให้กลุ่มใช้เวลาสักหนึ่งนาทีเพื่อทำรายชื่อสองสามสิ่งซึ่งพวกเขาเห็นว่าเป็นจุดแข็งและจุดอ่อนที่สำคัญที่สุดของกลุ่มที่วางแผนซึ่งจะต้องนำมาพิจารณาในกิจกรรมที่กำลังทำแผนรองรับอยู่นั้น จากนั้นขอให้พวกเขาทำรายชื่อที่คล้ายกันของผลดีที่จะ

ได้รับที่สำคัญที่สุดสามสิ่ง และอันตรายที่จะต้องจัดปิดเป้าในส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมที่น่าเสนอ ขอให้กลุ่มร่วมกันเสนอข้อมูลความเห็นในหัวข้อทั้งสี่ประเภทเรียงไปทีละประเภทจะเป็นสิ่งที่ดี หากมีการลำดับลำดับทั้งประเภทเชิงบวกและลบ ลำดับที่ควรทำน่าจะเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน ผลดีและอันตรายเช่นเดียวกันเมื่อข้อเสนอจากกลุ่มเริ่มไหลเข้ามาให้จดลงบนกระดาน แยกแยะให้เห็น ความคิดและความเข้าใจที่คล้ายคลึงกัน และยอมให้มีการถามเพื่อจะได้มีการชี้แจงให้ชัดเจนขึ้น จะเป็นประโยชน์ถ้าท่านสามารถสรุปข้อ เสนอแนะที่ได้จากกลุ่มในแต่ละประเภท เมื่อทำการ แลกเปลี่ยนเสร็จแล้วในประเภทรูปนั้น และจะเป็นประโยชน์อีกเช่นกันถ้ามีการถกสั้น ๆ ถึงผลที่จะ ตามมาของรายชื่อที่ทำเสร็จแล้วสำหรับกิจกรรมที่เสนอ

5. ข้อผูกมัด ใช้เวลาสั้นๆ ทบทวนหัวข้อหลักของรายชื่อ สภาพความเป็นจริงปัจจุบัน ของกลุ่มจากนั้นท้าทายกลุ่มให้เริ่มกล่าวแสดงความผูกมัดทุ่มเทที่กลุ่มพร้อมจะมอบให้เพื่อการ นำมาซึ่งความสำเร็จของกิจกรรมที่วางแผนเอาไว้ จะเป็นประโยชน์หากมีการนำกลุ่มย้อนกลับไปดู ผลลัพธ์ของวงจรแห่งชัยชนะและถามพวกเขาในบัดนั้นว่าในเมื่อชัยชนะที่พวกเขาได้วาดหวังเอาไว้ มีความสำคัญอย่างมากแก่กลุ่มถึงเพียงนั้นแล้วละก็ทางกลุ่มเต็มใจที่จะมอบความผูกมัดทุ่มเทให้แก การดำเนินกิจกรรมขนาดไหน จึงจะสามารถสนองตอบต่อการท้าทายต่างๆ เหล่านั้นแล้วจดคำตอบ ของกลุ่มที่ได้บนกระดานอย่างรวดเร็ว ระวังอย่าปล่อยให้กลุ่มมีเวลาถอนคำพูดสิ่งที่พวกเขาได้เต็ม ใจที่จะทุ่มเทให้ในตอนแรก ในขณะนั้นขอให้กลุ่มช่วยร้อยประสานคำตอบทั้งหลายให้เกิดเป็น “คำ ประกาศข้อผูกมัด” ที่เป็นหนึ่งเดียวซึ่งจะผูกมัดกลุ่มเข้าด้วยกันและให้ยึดติดกับการแสวงหาความ สำเร็จของกิจกรรมที่ตั้งใจไว้ ยังไม่ต้องใส่ใจมากนักในระยะแรกต่อลีลาภาษาที่ใช้ เพราะนักเลง ภาษาในกลุ่มจะยังมีโอกาสมาช่วยขัดเกลาสำนวนในภายหลังได้เมื่อ “คำประกาศข้อผูกมัด” ได้ร่าง ขึ้นเรียบร้อยแล้ว สิ่งที่จะเป็นประโยชน์และควรทำคือ ขอให้กลุ่มได้ร่วมลงนามลงบนกระดานแผ่น นั้นเพื่อเป็น “สัญญา” ของกลุ่มที่มีต่อตนเอง

6. ปฏิทินและงานที่ได้รับมอบหมาย ให้สมาชิกหนึ่งคนจากคณะทำงานมาที่กระดาน แล้วดึงบัตรความคิดจากหมวดภารกิจของพวกเขาบอกให้คณะทำงานหมวดภารกิจใช้บัตรความคิด เหล่านี้และจัดเรียงภารกิจตาม ลำดับเวลา นับจากการทำแผนปฏิบัติการเสร็จไปจนถึงวันที่กำหนด เริ่มทำกิจกรรมแจ้งให้คณะทำงานทราบว่า พวกเขาสามารถรวมความคิดที่คล้ายคลึงกันได้อย่างเสรี และจะเสนอภารกิจใหม่ที่พวกเขารู้สึกว่าจำเป็นต่อแผนปฏิบัติการก็ได้ให้คณะทำงานระบุว่าภารกิจ ใดที่พวกเขาเห็นว่าเป็นปฏิบัติการ “เริ่มต้น” “กำลังดำเนินอยู่” และ “ได้รับชัยชนะ” ท่านอาจขอให้ คณะทำงานเขียนปฏิบัติการ “เริ่มต้น” และ “ได้รับชัยชนะ” บนบัตรความคิดสีต่าง ๆ เพื่อช่วยใน การแยกแยะ สนับสนุนให้กลุ่มต่างๆ ปกป้องข้ามกันไปตามที่พวกเขารู้สึกว่าจำเป็นในขณะที่

กลุ่มกำลังทำภารกิจนี้อยู่ เริ่มเตรียมตารางปฏิทินบนกระดานตารางที่ดีช่องไว้แล้วควรจะวางโครงร่างของคณะทำงานต่าง ๆ ในแนวตั้ง ส่วนระยะเวลาจนถึงกิจกรรมที่กำหนดการแล้วให้ทอดไปตามแนวนอน นอกจากชื่อของคณะทำงานแต่ละคณะแล้วให้สร้างคอลัมน์สำหรับชื่อสมาชิกของคณะทำงานต่าง ๆ จากนั้นโอนชื่อสมาชิกของกลุ่มลงไปตาราง แล้วขอให้ตัวแทนจากแต่ละกลุ่มออกมาข้างหน้าเพื่อติดกิจกรรมที่เป็น “เริ่มต้น” “กำลังดำเนินอยู่” และ “ได้รับชัยชนะ” ของพวกเขาในแถวสำหรับคณะทำงานของเขา เมื่อคณะทำงานทุกคณะได้ติดปฏิทินกิจกรรมของพวกเขาเสร็จแล้ว ให้ตัวแทนจากคณะทำงานแต่ละคณะกล่าวรายงาน เมื่อคณะทำงานทุกคณะได้รายงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขอให้กลุ่มเสนอกิจกรรมประเภท “ทั่วไป” ทั้งหมดที่จะต้องใส่ลงไปในปฏิทิน เช่นการประชุมประสานงานของหัวหน้าคณะทำงานแต่ละคณะ แต่ก็ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะหัวข้อนี้ บรรดาพิเศษอาจใส่เพิ่มเข้าไปในปฏิทินเพื่อแสดงปฏิบัติการเหล่านี้

7. การไตร่ตรอง หลังจากทำปฏิทินได้ทำเสร็จเรียบร้อยแล้วปล่อยให้กลุ่มพิจารณาปฏิทินอีกครั้งและถามความรู้สึกพวกเขาว่าจากการที่แผนได้ทำเสร็จแล้ว กิจกรรมที่ได้ตั้งใจไว้มีทางที่จะเป็นจริงได้หรือไม่ถึงตอนนี้อาจเป็นประโยชน์ที่จะทบทวนผลผลิตของวงจรแห่งชัยชนะและประเด็นท้าทายหลัก ๆ จากการสนทนาในช่วงสภาพความเป็นจริงปัจจุบัน จัดแบ่งเวลาตามความจำเป็นให้แก่กลุ่มในการถกกันต่อไป

สรุปการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเทคโนโลยีเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม (Technology Of Participation : TOP) มาประยุกต์ใช้ประกอบด้วย วิธีการถกปัญหา (Discussion Orid Method) วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop Method) และวิธีการวางแผนปฏิบัติการ (Action Planning Method)

2.9 ทฤษฎีการสร้างพลัง (Empowerment Theory)

ทฤษฎีการสร้างพลัง มาจากแนวคิดของการศึกษาเพื่อการสร้างพลัง ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เกิดความนับถือเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง วิธีการที่ใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างพลังนี้ จะเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างเต็มที่ (Active Participation) โดยใช้วิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ และความคิดระหว่างผู้เรียน ให้ผู้เรียนสามารถระบุปัญหาของตน วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ มองภาพอนาคตได้ สามารถพัฒนากลวิธีที่จะแก้ไขปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหา การจัดการศึกษาการสร้างพลังนี้ จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในตนเอง (Self Esteem) มีความคาดหวังในความสามารถของตนเอง (Self Efficacy) สูงขึ้น ก่อให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงความรู้ เจตคติ และทำให้มีพฤติกรรมที่ถูกต้องมากขึ้น ในแต่ละบุคคล ทั้งยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาความเสมอภาคในสังคมด้วย (Wallertein & Bernstein, 1988:379-394)

ระดับของการสร้างพลังการสร้างพลัง เน้นอิทธิพลที่เกี่ยวข้องในด้านการควบคุมตนเอง (Personal Control) และอิทธิพลที่เกี่ยวข้องทางด้านสังคม หรือชุมชน (Social Control) ระดับของการสร้างพลัง แบ่งออกเป็น 3 ระดับ (ปริญญญา ผกานนท์, 2543:27-29) ดังนี้

1. การสร้างพลังให้ตัวบุคคล พลังในตัวบุคคลจะเกิดขึ้นได้กับบุคคลที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้แสดงออก ซึ่งความสามารถในการพัฒนาแนวคิด และการทำงานสู่ความสำเร็จ ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น สามารถพึ่งตนเองได้ และเกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง

2. การสร้างพลังในองค์กร เป็นการส่งเสริม และสนับสนุนให้สมาชิกในองค์กรมีส่วนร่วมในอำนาจขององค์กร ตั้งแต่การใช้ประโยชน์จากข้อมูล มีกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดวิธีดำเนินงาน และการควบคุมความพยายามต่างๆ ต่อจุดมุ่งหมายที่กำหนดร่วมกัน ส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยง ในกลุ่มสมาชิกเพื่อสร้างเป็นพลังองค์กร แล้วไม่เชื่อมโยงกับองค์กรอื่นๆ และชุมชนในเชิงอำนาจ หรือพลังโน้มมน้ำวนอนาคตและการตัดสินใจในสังคมที่กว้างขึ้น

3. การสร้างพลังในชุมชน เป็นระบบคุณค่าทางสังคม (Social Value) ซึ่งแสดงออกถึงการรวมตัวของประชาชนในชุมชน เพื่อทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน ด้วยความสามัคคีเกื้อกูล มีการจัดการที่เหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พลังในการพัฒนาชุมชน ซึ่งต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของประชาชนในชุมชน โดยปล่อยให้ชุมชนได้มีโอกาสตัดสินใจ และเลือกหนทางในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง

การสร้างพลังชุมชน หัวใจของการสร้างพลัง คือการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายต่อการพัฒนาชุมชนหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน เกิดผลของการเรียนรู้ คือ พลังความรู้ การตัดสินใจ และความสามารถในการพัฒนาชุมชนหรือสังคมอย่างยั่งยืน และกระทบผลประโยชน์อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. รวม "พลังใจ" การที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมได้ก็ตาม ขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญ คือ การรวมคนเพื่อรวมพลังใจ เป็นการสร้างเสริมใจซึ่งกันและกัน เกิดความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร มีความสนใจและมีวัตถุประสงค์ร่วมกันทำให้เกิดจิตสำนึกในการแก้ไข หรือพัฒนาท้องถิ่นการรวมกัน รวมใจ เป็นการส่งเสริมให้เกิดประชาคม หรือเวทีประชาคม โดยใช้ประเด็นที่ชุมชนสนใจ มาเป็นเครื่องมือในการรวมคน สิ่งที่สำคัญคือการค้นหาผู้นำที่มีจิตวิญญาณ มีอุดมการณ์ต่อสถานการณ์ หรือประเด็นต่างๆ ที่ชุมชนสนใจให้ได้ โดยการเสนอตนตามความ

สมัครใจ หรือให้ชุมชนเป็นผู้เสนอ ผู้นำเหล่านี้มักเป็นผู้นำตามธรรมชาติ เป็นผู้ที่มีความรู้ เชื้อสายสืบเสาะ อดทน อดกลั้น จิตใจอาสาสมัคร อาจเป็นพระภิกษุ หมอพื้นบ้าน นักพัฒนา และข้าราชการยุคใหม่ ฯลฯ หากเราสามารถรวมพลังใจ ของผู้นำเหล่านี้ได้ จะทำให้ได้คนที่มีคุณภาพมีพลังและรวมตัวกันอย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานในขั้นต่อไป ไปประสบความสำเร็จบางกรณีเกิดจากหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรพัฒนา เข้าไปกระตุ้นให้คนในชุมชนรวมตัวเพื่อพัฒนาชุมชน วิธีการนี้ส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ได้เฉพาะกายไม่ได้ใจ และมักได้คนที่ไม่มีคุณภาพ ไม่มีพลัง เป็นการรวมคนที่ไม่มี ความยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานในขั้นต่อไป ไม่ประสบความสำเร็จ

2. การระดม "พลังความคิด" เมื่อรวมคนได้แล้วขั้นตอนต่อไป คือ "การร่วมคิด" โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ วิเคราะห์ปัญหาและโอกาสอย่างรอบด้าน รวมทั้งการกำหนดแนวทางวิธีการ และแผนงานในการแก้ไขปัญหา หรือการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบสร้างสรรค์ และยั่งยืน

3. ก่อเกิด "พลังการจัดการ" ขั้นตอนนี้จะเกิด "การร่วมทำ" ดำเนินงานตามแนวทางวิธีการ และแผนงานที่กำหนดในขั้นตอนที่ 2 สิ่งที่ต้องทำในขั้นตอนนี้ คือการจัดระบบการบริหารจัดการที่ดี เช่น การแบ่งบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของภาคี การพัฒนาต่างๆอย่างเหมาะสม มีความเคารพนับถือ และให้การยอมรับความรู้สึก ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความจริงใจต่อกัน มีความเอื้ออาทรและความ ห่วงดีระหว่างสมาชิกยอมทำให้เกิดการดำเนินงานราบรื่นและมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพ

4. สร้าง "พลังภูมิปัญญา" การขับเคลื่อนกิจกรรมแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาสังคมใดๆ ก็ตาม สิ่งที่สำคัญได้ก็คือการสรุปบทเรียนร่วมกันเป็นการติดตามประเมินผล โดยเริ่มต้นจากการประเมินผลตนเองและประเมินผลงาน ผ่านกระบวนการกลุ่ม และเครือข่ายการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเชื่อมต่อ ทักษะ องค์ความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ นำไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และเป็นชุมชนที่มีพลังมากขึ้นเรื่อยๆ

5. สร้าง "พลังปิติ" ขั้นตอนสุดท้ายของการดำเนินการ คือการรับผลจากการกระทำ เป็นการสร้าง "พลังปิติ" โดยการยกย่อง ชื่นชม ให้กำลังใจแก่คนที่มีความตั้งใจ และเสียสละให้กับชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน ส่วนปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากการกระทำ ถือว่าเป็นบทเรียนที่ต้องนำมาปรับปรุงพัฒนาไม่ให้เกิดขึ้นอีก

6. สร้าง "ภาพลักษณ์" เป็นการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่องค์ความรู้ผ่านสื่อต่างๆ ไปสู่องค์กรชุมชนอื่นๆ เช่น ถ้าเป็นองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจ การประชาสัมพันธ์ จะช่วยเพิ่มช่องทางการตลาด สร้างรายได้เพิ่ม หากเป็นองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์จะเป็นการยกย่อง เชิดชูเกียรติแก่ผู้ประกอบการต่างๆ ที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ เป็นต้น

สรุป การสร้างพลัง เป็นกระบวนการทางสังคมที่ส่งเสริมให้บุคคล ครอบครัว และชุมชน ความเป็นตัวของตัวเอง สามารถควบคุมตนเอง มีความสามารถในการเลือกและกำหนดอนาคตของตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้ การสร้างพลังจึงเป็นกระบวนการที่บุคคลสามารถกระทำร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแนวทางที่พึงปรารถนาแต่ไม่ใช่เป็นพลังที่จะไปบังคับ หรือครอบงำคนอื่น

2.10 กระบวนการกลุ่ม

กระบวนการกลุ่ม (Group Dynamic) คนเราทุกคนต่างได้รับการปลูกฝังมาจากสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน, ซึ่งทำให้มีความคิดพื้นฐานทางจิตใจที่แตกต่างกัน กระบวนการกลุ่มจึงเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ในการปรับสภาพกลุ่มคน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันทำงานร่วมกันภายใต้อิทธิพลของกลุ่มที่จะบีบบังคับพฤติกรรม เพื่อให้กลุ่มแสดงศักยภาพออกมาในทิศทางเดียวกันและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ นั่นคือเราสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมพัฒนากลุ่มบุคคลให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้ในระยะเวลาอันสั้น โดยได้ทั้งความสนุกสนาน, ความสนุกสนาน, การพร้อมที่จะร่วมมือกันในการทำงาน ต่อไป

ขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม

1. Ice Breaking-สลายพฤติกรรม ปกติมนุษย์เมื่อเข้าสู่สังคมใหม่จะมีความรู้สึกกลัวตัวเองไม่คุ้นเคย ไม่ปลอดภัยระแวง รู้สึกเหมือนถูกจับตามองจากคนที่ไม่รู้จัก จึงเกิดพฤติกรรมที่ปิดกั้น ตัวเองวางฟอร์ม ไม่พูดคุยกับใคร (คล้ายๆจะฆ่าตัวตายอะไรประมาณนั้น) เหมือนกับมีกรอบน้ำแข็งล้อมรอบตัวเองอยู่เพราะฉะนั้นขั้นแรกจึงเป็นการละลายน้ำแข็งเพื่อให้รู้สึกว่ทุกคนก็เหมือนกัน

2. Humanication - สร้างมนุษย์สัมพันธ์+เกิดการปฏิสัมพันธ์ เมื่อน้ำแข็งเกิดละลายและเบาบางลงเขาหรือเธอจะมีความรู้สึกว่ทุกคนที่อยู่ต่อหน้าเป็นพวกเดียวกันจะเริ่มไม่รู้สึกเขินอาย และเริ่มกล้าแสดงออก กิจกรรมในขั้นตอนนี้จะเริ่มมีการพูดคุยสัมผัสกันเกิดความไว้วางใจกันกล้าเล่น จับมือถือแขน โดยไม่คิดมากและชัดเจนแต่ต้องอยู่ในกรอบอันติงาม

3. Creation -สร้างสรรค์ ก่อเกิดความคิดริเริ่ม สำหรับขั้นตอนนี้ จะเริ่มเป็นการยื่นเงื่อนไขบีบเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกล้าแสดงออกต่อเพื่อนๆในกลุ่มและสาธารณชนมากขึ้น กล้า

แสดงความคิดเห็นอ่านให้เพื่อนๆ รับฟังทั้งนี้อาจจะช้าหรือเร็วไม่เท่ากันอย่าซีเรียส กิจกรรมจะเป็นรูปแบบ การกระตุ้นให้คิดภายในกลุ่ม

4. Brain Stroming - การระดมความคิด ปลุกฝังการทำงานร่วมกันในกลุ่ม ให้รู้จักคิดพูดและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น เปิดใจให้กว้างยอมรับความคิดแปลกแตกต่างอาจมีการเชื่อมความคิด เชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม นำเสนอความคิดกลุ่มตนต่อกับกลุ่มอื่นๆ กิจกรรมจะอยู่ในรูปแบบที่ต้องมีการถกเถียงกันหาข้อสรุปร่วมที่เป็นความคิดของกลุ่ม

5. Evaluation - การประเมินผล ให้รู้จักการประเมินความสำเร็จของกระบวนการในแต่ละขั้นตอน (โดยต้องประเมินอยู่ตลอดเวลา) เพื่อปรับท่าที รวมไปถึงการพิจารณาตัดสินใจในการข้ามไปสู่กระบวนการต่อไป (อาจใช้เกมส์บางเกมส์ในการตัดสินใจ)

สรุปการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอากระบวนการกลุ่มมาประยุกต์ใช้เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถอยู่ร่วมกันทำงานร่วมกันภายใต้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อให้กลุ่มแสดงศักยภาพออกมาในทิศทางเดียวกันและเป็นไปตามวัตถุประสงค์

2.11 การถอดบทเรียน และ After Action Review (AAR)

1) การถอดบทเรียน

ในปัจจุบันหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้มากขึ้นโดยเห็นว่าองค์กรที่จะพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ได้นั้นต้องนำกระบวนการจัดการความรู้ไปใช้พัฒนาการทำงานในองค์กรและวิธีการจัดการความรู้ที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางคือการถอดบทเรียน(Lesson distilled)แนวทางการถอดบทเรียนในเอกสารชุดนี้ได้แนวคิดจากคู่มือการถอดบทเรียนโครงการพัฒนาชุมชนและเอกสารอื่นๆซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจพอสรุปได้ดังนี้

ความหมายของการถอดบทเรียน

การถอดบทเรียน คือการทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาในแง่มุมต่างๆเพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลว หรืออาจกล่าวได้ว่าเราถอดบทเรียนก็เพื่อสืบค้นความรู้จากการปฏิบัติงานโดยใช้วิธีการสกัดความรู้และประสบการณ์ที่ฝังลึกจากกลุ่มเป้าหมายที่ได้ร่วมการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงานผลการปฏิบัติงาน และความรู้ใหม่ๆที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลวเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและสามารถเผยแพร่ศึกษาเรียนรู้ได้

รูปแบบการถอดบทเรียน การถอดบทเรียนโดยทั่วไปมี 2 รูปแบบคือ

1. การถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น เป็นการถอดบทเรียนที่เน้นเฉพาะกิจกรรมสำคัญของโครงการและสามารถนำผลการถอดบทเรียนจากกิจกรรมนั้นๆ ไปใช้ประโยชน์ในพัฒนาโครงการให้ประสบความสำเร็จในอนาคต (BestPractice)

2. การถอดบทเรียนทั้งโครงการ เป็นการถอดบทเรียนทั้งระบบโดยเริ่มตั้งแต่ความเป็นมาของโครงการ กระบวนการดำเนินงานและผลลัพธ์เมื่อสิ้นสุดโครงการ

การถอดบทเรียนทั้ง 2 ลักษณะ ต้องใช้การวิเคราะห์เชิงลึก เช่น วิเคราะห์ด้วย SWOT เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่นำไปสู่ผลของการดำเนินโครงการขั้นตอนการถอดบทเรียนขั้นตอนการถอดบทเรียนมี 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

- 1.ขั้นเตรียมการถอดบทเรียน
2. ขั้นดำเนินการถอดบทเรียน
3. ขั้นเขียนรายงานการถอดบทเรียน
4. ขั้นติดตามการนำบทเรียนไปใช้ประโยชน์

1. ขั้นเตรียมการถอดบทเรียน

1.1 สร้างทีมงานถอดบทเรียนที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้จริงประมาณ 3-6 คน พร้อมทั้งทำคำสั่งแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษรและประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

1.2 เรียนรู้ทีมงานถอดบทเรียน โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นภายในทีมงาน เน้นการเคารพซึ่งกันและกันไว้วางใจซึ่งกันและกันและความเท่าเทียมกัน

1.3 วิเคราะห์โครงการ เพื่อให้ทีมงานมีความเข้าใจตรงกันในแต่ละหัวข้อในโครงการ ได้แก่ หลักการและเหตุผลของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ กลุ่มเป้าหมาย ขั้นตอนการดำเนินงานและกิจกรรมในโครงการระยะเวลาในการดำเนินงานและงบประมาณ

1.4 กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมงานถอดบทเรียนซึ่งประกอบด้วย ดังนี้

1) หัวหน้าทีมหรือผู้เอื้อ เป็นผู้ที่ทำให้การถอดบทเรียนดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและบรรลุเป้าหมายที่กำหนด

2) ผู้อำนวยการกระบวนการ เป็นผู้ที่กระตุ้นให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นจากกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติ ดังนั้น จึงต้องมีทักษะในการตั้งคำถามที่ กระตุ้นให้ผู้ร่วมถอดบทเรียนได้วิเคราะห์สาเหตุของความสำเร็จและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน

3) ผู้จัดบันทึก เป็นผู้จัดบันทึกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ การอภิปรายของผู้ร่วมถอดบทเรียนพร้อมทั้งเขียนเรียบเรียงเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ

4) ผู้ประสานงาน เป็นผู้ช่วยเหลือให้ทีมงานถอดบทเรียนมีความสะดวกในการติดต่อระหว่างสมาชิกทีมงานถอดบทเรียนเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างดี รวมทั้งประสานความร่วมมือจากบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการถอดบทเรียน

1.5 จัดทำแผนภูมิโครงร่างกระบวนการถอดบทเรียนซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) หัวข้อกิจกรรมที่ต้องการถอดบทเรียน
- 2) กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการถอดบทเรียน
- 3) เลือกวิธีการถอดบทเรียนที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
- 4) กำหนดขั้นตอนในการถอดบทเรียนตามลำดับก่อนหลัง
- 5) กำหนดประเด็นคำถามที่มีความชัดเจน โดยเรียงลำดับตั้งแต่เริ่มต้น

จนกระทั่งสิ้นสุด

6) กำหนดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการถอดบทเรียน พร้อมทั้งจัดทำเอกสารการถอดบทเรียน

1.6 เลือกเทคนิคการถอดบทเรียน ควรเป็นเทคนิคที่ช่วยให้ทีมงานถอดบทเรียนและผู้ร่วมถอดบทเรียนเกิดการเรียนรู้ในระหว่างการทำงานและได้บทเรียนพัฒนาวิธีการทำงานให้ดีขึ้น เช่น เทคนิคการวิเคราะห์หลังการปฏิบัติ (After Action Review, AAR)

1.7 จัดทำปฏิทินการถอดบทเรียน เพื่อวางแผนการดำเนินการถอดบทเรียนของแต่ละกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการดำเนินงาน โดยหัวข้อที่ควรปรากฏในปฏิทินการถอดบทเรียนได้แก่ ลำดับที่ของกิจกรรม ประเด็นกิจกรรม ระยะเวลาในการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม ผู้รับผิดชอบกิจกรรม และวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในกิจกรรม

2. ขั้นตอนการถอดบทเรียน

ทีมงานควรแจ้งกำหนดการ ระยะเวลาและสถานที่ที่จะดำเนินการถอดบทเรียนให้กับกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมถอดบทเรียนทราบล่วงหน้า ในขั้นนี้ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนย่อย คือ การถอดบทเรียน และการบันทึกบทเรียน

2.1. การถอดบทเรียนมีขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอนคือ

1. การสร้างบรรยากาศ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการถอดบทเรียนมีความผ่อนคลาย เป็นกันเอง ซึ่งอาจใช้เพลงหรือเกมในการละลายพฤติกรรม รวมทั้งผู้อำนวยกระบวนการควรชี้แจง ถึงความเสมอภาคและสิทธิในการร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้ร่วมการถอดบทเรียน

2. การกำหนดกติกาในการถอดบทเรียนอย่างมีส่วนร่วม โดยกติกาควร ครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

- 1) เป้าหมายการถอดบทเรียนคืออะไรมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร
- 2) วิธีการถอดบทเรียนใช้วิธีอะไร เช่น ใช้การระดมความคิดเห็น เน้น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และไม่ได้เถียงหรือทะเลาะวิวาท
- 3) หน้าที่ของผู้ร่วมถอดบทเรียนเป็นอย่างไร เช่น ทุกคนให้ข้อเสนอแนะ ยอมรับความจริง และเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น
- 4) ข้อพึงระวังในการถอดบทเรียนควรเป็นอย่างไร เช่น ไม่ตำหนิ และไม่ ประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ร่วมถอดบทเรียน

3. การจัดกิจกรรมอุ่นเครื่อง ผู้อำนวยกระบวนการชี้แจงให้ผู้ร่วมถอดบทเรียน เข้าใจวัตถุประสงค์และวิธิดำเนินกิจกรรมเพื่อให้สามารถทบทวนความทรงจำจากการเข้าร่วม กิจกรรมที่ผ่านมา

4. การเข้าสู่ประเด็นสำคัญของการถอดบทเรียนเป็นขั้นตอนสำคัญในการสกัด ความรู้จากผู้ร่วมถอดบทเรียน โดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) การเล่าประสบการณ์จากวิธีการปฏิบัติงานของผู้ร่วมถอดบทเรียน
- 2) การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างวิธีการปฏิบัติงานที่กำหนดใน แผนปฏิบัติงานกับวิธีการปฏิบัติงานจริง
- 3) การวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานที่ทำได้เป็นอย่างดี
- 4) การให้ข้อเสนอแนะวิธีการปฏิบัติงานต่อไปให้ดีขึ้น
- 5) การวิเคราะห์อุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน
- 6) การให้ข้อเสนอแนะวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงาน
- 7) ข้อเสนอแนะในสิ่งที่ควรทำเพิ่มเติมในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา
- 8) การประเมินความพึงพอใจผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมา

ทั้งนี้ ผู้จัดบันทึกต้องจดรายละเอียดของข้อมูลทุกขั้นตอน บันทึกเสียง พร้อมทั้งสังเกตร ายการในระหว่างการถอดบทเรียนและจัดบันทึกไว้ประกอบการจัดทำรายงานการถอดบทเรียน

2.2 การบันทึกบทเรียนประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

1. การเตรียมตัวก่อนบันทึกบทเรียน เป็นขั้นตอนที่ผู้จัดบันทึกควรเตรียมความพร้อมก่อนบันทึกบทเรียนใน 4 ประเด็นคือ
 - 1) ศึกษารายละเอียดของโครงการ/กิจกรรมที่จะถอดบทเรียน
 - 2) ศึกษารายละเอียดการถอดบทเรียนเกี่ยวกับกรอบแนวคิด ขั้นตอนการถอดบทเรียน และประเด็นคำถามที่ใช้ในการถอดบทเรียน
 - 3) จัดเตรียมอุปกรณ์ในการบันทึกการถอดบทเรียนและ
 - 4) เตรียมความพร้อมด้านทางด้านร่างกายจิตใจ
2. การบันทึกข้อมูลการถอดบทเรียน ข้อมูลที่ต้องจดบันทึกระหว่างการถอดบทเรียน คือ
 - 1) ข้อมูลขั้นตอนและวิธีการจัดกิจกรรมถอดบทเรียน
 - 2) ข้อมูลการเล่าเรื่อง การวิเคราะห์และการอภิปรายของผู้ร่วมถอดบทเรียน
 - 3) ข้อมูลบรรยากาศของระหว่างการถอดบทเรียน
3. การสรุปและรายงานการถอดบทเรียน ผู้จัดบันทึกต้องอ่านรายงานการถอดบทเรียนให้ที่ประชุมของผู้ร่วมถอดบทเรียนและทีมงานการถอดบทเรียนได้รับทราบข้อมูลที่จัดบันทึกไว้เพื่อให้มีการปรับแก้และเพิ่มเติมในข้อมูลมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นโดยบทเรียนที่ถอดได้ต้องได้รับการสรุปให้เห็นอย่างน้อย 2 ประเด็น คือ
 - 1) อะไรคือสิ่งที่ดีอยู่แล้วและควรทำต่อไปเพื่อกลับไปวางแผนพัฒนา ลงมือทำ แล้วตามด้วยการวิจัยให้ก้าวหน้าต่อเนื่องเป็น D&R (Development and Research)
 - 2) อะไรคือสิ่งที่ยังบกพร่องเป็นจุดอ่อน และควรจะปรับปรุงอย่างไร มีความรู้พอที่จะปรับปรุงหรือไม่ ถ้าไม่ ควรทำวิจัยเพื่อหาแนวทางปรับปรุงเป็นการวิจัยแล้วพัฒนาแบบ R&D (Research & Development) ทั้งนี้ D&R และ R&D ควรเป็น การวิจัยแบบ PAR (Participatory Action Research) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ของคนทั้งหมด
3. ขึ้นเขียนรายงานการถอดบทเรียน ในขั้นตอนนี้ควรแบ่งเป็น 3 หัวข้อหลัก ดังนี้
 1. ความเป็นมาของโครงการ/กิจกรรมที่จะถอดบทเรียน วัตถุประสงค์ของการถอดบทเรียน
 2. การเตรียมการถอดบทเรียน เป็นการเล่ารายละเอียดของขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ วิธีการ ทีมงาน บทบาทหน้าที่ กรอบแนวคิด เทคนิคการถอดบทเรียน กลุ่มเป้าหมายที่ร่วมถอดบทเรียนและปฏิทินการถอดบทเรียน

3. เนื้อเรื่องการดำเนินการถอดบทเรียน เป็นการเล่ารายละเอียดซึ่งครอบคลุม

-ประสบการณ์จากวิธีการปฏิบัติงานจริงของผู้ร่วมถอดบทเรียน

-วิธีการปฏิบัติงานที่กำหนดในแผนปฏิบัติงาน

-เปรียบเทียบความแตกต่าง

-สิ่งที่ทำได้เป็นอย่างดีจากการปฏิบัติ

-ข้อเสนอแนะวิธีการปฏิบัติงานต่อไปให้ดีขึ้น

-ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงาน

-ข้อเสนอแนะวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงาน

-ข้อเสนอแนะในสิ่งที่ควรทำเพิ่มเติมในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา

-ประเมินความพึงพอใจผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมา

4. ขั้นตอนการนำบทเรียนไปใช้ประโยชน์

ในขั้นตอนนี้ให้ความสำคัญกับการนำบทเรียนที่เรียนรู้จากการปฏิบัติงานไปใช้ เพื่อให้การปฏิบัติงานต่อไปมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ดังนั้นหัวหน้าทีมหรือผู้เอื้อควรได้มีการนิเทศกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเป็นระยะๆ เพื่อตรวจสอบว่าได้มีการนำบทเรียนไปใช้ประโยชน์หรือไม่เพียงไร เพราะอะไร

สรุปการถอดบทเรียน เป็นการสืบค้นความรู้จากการปฏิบัติงานโดยใช้วิธีการสกัดความรู้และประสบการณ์ที่ฝังลึกจากกลุ่มเป้าหมายที่ได้ร่วมการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงาน และความรู้ใหม่ๆที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติงานทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลวเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้นำเอาการถอดบทเรียนมาประยุกต์ใช้ 2 รูปแบบคือ การถอดบทเรียนเฉพาะประเด็น และการถอดบทเรียนทั้งระบบ

2. After Action Review (AAR) AAR หรือ After Action Review หรือ ชื่อภาษาไทยว่า “เรียนรู้ระหว่างทำงาน” เป็นขั้นตอนหนึ่งในวงจรการทำงานเป็นการทบทวนวิธีการทำงานทั้งด้านความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งนี้ไม่ใช่เพื่อค้นหาคนที่ทำผิดพลาดไม่ใช่การกล่าวโทษใครทั้งสิ้นแต่เป็นการทบทวนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ให้เกิดปัญหานี้ขึ้นอีก ในขณะเดียวกันก็ทวงรั้งซึ่งวิธีการที่ดีอยู่แล้ว AAR มีใช้ครั้งแรกในกองทัพของสหรัฐอเมริกา เมื่อประมาณปี 1970 โดยมีวัตถุประสงค์ในขณะนั้นเพื่อพัฒนาศักยภาพของกองทัพ แก้ไขช่องโหว่ที่อาจทำให้เป็นรองฝ่ายตรงข้ามหรือทำให้สูญเสียทหารฝีมือดีในการทำศึกสงคราม และสิ่งสำคัญคือได้ฝึกการทำงานเป็นทีมไปพร้อมกันด้วย จนกระทั่งปี 1990 ภาควิชาการ

ธุรกิจซึ่งเป็นภาคส่วนที่มีภาวะการแข่งขันสูงและแข่งขันตลอดเวลาเพื่อความอยู่รอดขององค์กร ได้เริ่มนำ เทคนิคนี้มาใช้ในการทำงานเพื่อพัฒนาองค์กร เพื่อส่วนรองตลาดที่สูงขึ้น หรือเพื่อกำไรที่มากขึ้น ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้เทคนิคนี้ได้รับความนิยมอย่างมากมาและต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทำไม AAR จึงได้รับความนิยมมากมานัก เรามาดูกันว่าจุดเด่นของ AAR มีอะไรบ้าง

1. ทำให้เรียนรู้ว่าในการทำงานต่างๆ ไม่ควรชื่นชมความสำเร็จแต่เพียงด้านเดียว ต้องยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยและควรให้ความสนใจมากกว่าความสำเร็จด้วยซ้ำเพราะปัญหาคือโอกาสในการพัฒนาคนเพื่อพัฒนางานนั่นเอง
2. ฝึกการรับฟังความคิดเห็นหรือคำแนะนำของเพื่อนร่วมงาน ที่อาจทำให้คุณได้รู้ว่า “ทุกปัญหามีทางออก” นั้นเป็นอย่างไร
3. ฝึกการทำงานเป็นทีม
4. สามารถใช้เทคนิคนี้กับงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นงานประจำ ที่ดูเหมือนว่าไม่สำคัญ เช่น การรับโทรศัพท์ การจัดประชุม ไปจนถึงโครงการระยะยาวที่ได้รับเงินสนับสนุนหลายพันล้านบาท
5. ผู้ที่เข้าร่วมคือเพื่อนร่วมงานเพื่อนร่วมแผนกหรือทีมงาน ซึ่งเป็นจุดที่แตกต่างจากPeer Assist ที่เป็นการขอคำแนะนำ จากผู้รู้ภายนอกกลุ่ม วิธีการในการทำ AAR ก็ไม่ยุ่งยากหรือซับซ้อนแต่อย่างใดเพียงแค่คุณตอบคำถาม 4 ข้อนี้และทำให้ครบ 7 ขั้นตอนเท่านั้นเอง

4 คำถามกับ AAR คือ

1. สิ่งที่คุณคาดว่าจะได้รับจากการทำงานคืออะไร
2. สิ่งที่เกิดขึ้นจริงคืออะไร
3. ทำไมจึงแตกต่างกัน
4. สิ่งที่ได้เรียนรู้และวิธีการลด/แก้ความแตกต่างคืออะไร

7 ขั้นตอนกับ AAR

1. คุณควรทำ AAR ทันทีทันใดหรืออย่างเร็วที่สุดหลังจากจบงานนั้นๆ
2. ไม่มีการกล่าวโทษ ช้าเดิม ดอกย้ำซึ่งกันและกัน ไม่มีความเป็นเจ้านายหรือลูกน้อง มีแต่บรรยากาศที่เป็นกันเอง
3. มี “คุณอำนวย” คอยอำนวยความสะดวก กระตุ้น ตั้งคำถามให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของตน
4. ถามตัวเองว่าสิ่งที่คุณควรได้รับคืออะไร
5. หันกลับมาดูว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจริงคืออะไร

6. ความแตกต่างคืออะไร ทำไมจึงต่างกัน

7. จดบันทึก เพื่อเตือนความจำ ว่าวิธีการใดบ้างที่คุณได้เคยนำมาแก้ปัญหาแล้ว อย่างไรก็ตามคุณต้องเข้าใจว่าคำตอบหรือวิธีแก้ปัญหาที่ได้จากการทำ AAR คงไม่ใช่คำตอบสุดท้ายสำหรับงานของคุณเพราะเมื่อเวลาเปลี่ยนไปบริบทเปลี่ยนไปย่อมทำให้เกิดปัญหาใหม่ได้ตลอดเวลา ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

สรุปการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอา After Action Review หรือ“เรียนรู้ระหว่างทำงาน” เป็นขั้นตอนหนึ่งในการทำงานเป็นการทบทวนวิธีการทำงานทั้งด้านความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ไม่ใช่เพื่อค้นหาคนที่ทำผิดพลาดไม่ใช่การกล่าวโทษใครทั้งสิ้นแต่เป็นการทบทวนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และไม่ให้เกิดปัญหานี้ขึ้นอีก

3 แนวคิดการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม (A-I-C)

อรพินท์ สฟโชคชัย (2537) กระบวนการ A-I-C เป็นเทคนิคหรือแนวทางที่จะส่งเสริมให้สมาชิกองค์กรมาร่วมกันเรียนรู้ในกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการทำงานและพัฒนาส่วนร่วมกัน เทคนิคในการประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน กระบวนการ A-I-C โดยที่ A ย่อมาจาก Appreciation I ย่อมาจาก Influence C ย่อมาจาก Control โดยนางทูลิด ซาโต้ (Turid Sato) และนายวิลเลียม (William E.Smith) ร่วมกับสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยได้นำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยร่วมกับสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน และกองฝึกอบรมกรมการพัฒนาชุมชน ได้นำแนวคิดนี้ไปดัดแปลงและฝึกปฏิบัติในการประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาระดับหมู่บ้านและตำบล

จุฬารัตน์ โสตะ (2546) กระบวนการ A-I-C สามารถอธิบายความหมายดังนี้

Appreciation = A หมายถึงถึงความพอใจและความชื่นชอบ เป็นเรื่องของความรัก ความเมตตาเห็นคุณค่าและให้เกียรติซึ่งกันและกัน จะก่อให้เกิดพลังความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ บางครั้งเรียกพลังเมตตา

Influence = I แปลว่าอิทธิพล อำนาจชักจูง เพราะการที่บุคคลเข้ามารวมด้วย พลังจะก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีอำนาจในการชักชวนซึ่งกันและกันในการคิดสร้างสรรค์ ทำกิจกรรมซึ่ง

เป็นกุญแจแห่งความสำเร็จในเป้าหมายที่ทุกคนมุ่งหวังอยากให้เป็นไป หรืออยากให้เกิดเรียกว่าพลังแห่งปัญญานำไปสู่ความสำเร็จ

Control = C แปลว่าการควบคุม การกำกับ การบงการให้เกิดการปฏิบัติไปตามวิธีทางหรือแบบที่วางไว้ นอกจากนี้ยังช่วยกันสอดส่องดูแล พร้อมทั้งจัดสิ่งทีอาจเป็นปัญหาอุปสรรคให้หมดไป การร่วมพลังสร้างสรรค์ในช่วงนี้จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเรียกว่า พลังพัฒนา

แนวคิดของการบวนการ A-I-C

เป็นระบบการสร้างทีมด้วยการเอาคนที่เกี่ยวข้อง (Stakeholder) มาอยู่ด้วยกัน มองอนาคตด้วยกันหาจุดร่วมที่เป็นคุณค่าหรืออุดมการณ์ร่วมกันแล้ววางแผนเพื่อดำเนินการร่วมกัน เป็นศิลปะของการพัฒนาที่เน้นการคิดหาวิธีการให้บรรลุเป้าหมายมากกว่าการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา เป็นการปฏิบัติร่วมกันด้วยความรักหรือการเห็นคุณค่าซึ่งกันและกันเป็นการคิดทางบวก (Positive Thinking) จึงทำให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกอิ่มใจ สนุก เห็นใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การมองอนาคต ดังนั้น จึงต้องมองปัจจุบันเป็นอย่างไร แล้วอยากให้อนาคตเป็นอย่างไร โดยที่ทุกคนที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมดังกล่าว

ความสำเร็จของกระบวนการ A-I-C

การพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การเปิดโอกาสให้บุคคลและผู้แทนของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาชุมชนร่วมตัดสินใจอนาคตของชุมชนร่วมดำเนินการกิจกรรมการพัฒนาและร่วมรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้น กระบวนการ A-I-C จะช่วยให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจร่วมสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานสร้างการยอมรับ ความรับผิดชอบในฐานะ สมาชิกของชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดความภาคภูมิใจในผลงานที่ตนมีส่วนร่วม กระบวนการพัฒนาชุมชนจึงเกิดความต่อเนื่องและก่อให้เกิดความสำเร็จสูง

1. กระบวนการ A-I-C = ช่วยให้ประชาชนและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

2. การวางแผนแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ประชาชน โดยเฉพาะผู้รู้กลุ่มคนจน ผู้ด้อยโอกาส ผู้หญิงหรือเยาวชน เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด กำหนดแนวทางในการพัฒนาและจัดสรรทรัพยากรการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการรวมพลังเชิงสร้างสรรค์

3. ประชาชนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของทั้งกิจกรรมโครงการผลของการพัฒนาและความเป็นเจ้าของของท้องถิ่นชุมชน ทำให้เกิดความมีพลังรู้ถึงศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง

4. องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเรียนรู้ที่จะเข้าร่วมมือกันในการพัฒนาอย่างประสานสอดคล้อง

นับได้ว่า กระบวนการจะช่วยให้เกิดการระดมแนวคิดที่สร้างสรรค์มีส่วนร่วมและเสริมสร้างพลังชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา

กระบวนการ A-I-C

เป็นการประชุมที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ความต้องการ ข้อจำกัดและศักยภาพของผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีการระดมสมองในการศึกษา วิเคราะห์พัฒนาทางเลือกสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นเพื่อกระบวนการ A-I-C มีขั้นตอนสำคัญ คือ

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation : A)

คือ ขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมทุกคนแสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์เป็นประชาธิปไตยยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกโดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิดเห็นและแบ่งเป็น 2 ส่วน

A1 : การวิเคราะห์สภาพการของหมู่บ้าน ชุมชนหรือตำบลในปัจจุบัน

A2 : การกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการพัฒนาที่ต้องการอย่างไรโดยการวาดภาพมีความสำคัญ คือ

1. การวาดภาพจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถสร้างจินตนาการการคิดวิเคราะห์จนสรุปมาเป็นภาพและช่วยให้ผู้ไม่ถนัดในการเขียนสามารถสื่อความหมายได้

2. ช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมคิดและพูด เพื่ออธิบายภาพของตนเองวาด นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมอื่น ๆ ได้ซักถามข้อมูลจากภาพเป็นการเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยน และกระตุ้นให้คนที่ไม่ค่อยกล้าพูดให้มีโอกาสพูดนำเสนอ

3. การรวมภาพของแต่ละบุคคลเพื่อเป็นภาพรวมของกลุ่มจะช่วยให้มีความง่ายต่อการรวบรวมแนวคิดของผู้เข้าร่วมประชุม และสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของภาพ (แนวคิด) และมีส่วนร่วมในการสร้างภาพพึงประสงค์ของกลุ่ม

4. จะช่วยสร้างบรรยากาศในการประชุมให้มีความสุขและเป็นกันเองในบางครั้งผู้เข้าร่วมประชุมมักมองว่าการวาดภาพเป็นกิจกรรมสำหรับเด็ก ดังนั้นวิทยากรกระบวนการจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจและนำเกมต่าง ๆ เกี่ยวกับการวางแผน ละครพฤติกรรมกลุ่มหรือวาดภาพเพื่อการแนะนำตนเองหรือวาดภาพสิ่งที่ตนเองชอบ ไม่ชอบ มาใช้จนเครื่องเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เข้าร่วมประชุม

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence : I)

คือ ขั้นตอนการหาวิธีการและนำเสนอทางเลือกในการพัฒนา ตามที่ได้สร้างภาพพึงประสงค์หรือที่ได้ช่วยกันกำหนดวิสัยทัศน์ไว้เป็นขั้นตอนที่ต้องช่วยกันหามาตรการ วิธีการหรือค้นหาเหตุผลเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรมและจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมโครงการ โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ

I1 : การคิดกิจกรรมโครงการที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามภาพพึงประสงค์

I2 : การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม โครงการโดย

1. กิจกรรมหรือโครงการที่หมู่บ้าน ชุมชน ท้องถิ่นทำได้เอง
2. กิจกรรมหรือโครงการที่บางส่วนต้องการความร่วมมือ หรือการสนับสนุนจากองค์กรปกครองท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่ร่วมทำงานสนับสนุนอยู่
3. กิจกรรมโครงการที่หมู่บ้าน ชุมชน หรือตำบลไม่สามารถดำเนินการได้เองต้องขอความร่วมมือเช่น การดำเนินการจากแหล่งอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชน

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control : C)

คือ การยอมรับและทำงานร่วมกัน โดยนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่มผู้ดำเนินการซึ่งจะรับผิดชอบโครงการโดยขั้นตอนกิจกรรมประกอบด้วย

C1 : การแบ่งความรับผิดชอบ

C2 : การตกลงในรายละเอียดของการดำเนินงาน จัดทำแผนปฏิบัติ

นอกจากนี้ผลลัพธ์ที่จากการประชุม คือ

1. รายชื่อกิจกรรมหรือโครงการที่กลุ่ม องค์กรชุมชนดำเนินการได้เอง ภายใต้ความรับผิดชอบและแผนปฏิบัติการของหมู่บ้าน ชุมชน
2. กิจกรรมโครงการที่ชุมชน หรือองค์กรชุมชนเสนอขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของภาครัฐที่ทำงาน หรือสนับสนุนชุมชน

3. รายชื่อกิจกรรมโครงการที่ชาวบ้านต้องแสวงหาทรัพยากรและ
ประสานความร่วมมือจากภาคีความร่วมมือต่าง ๆ ทั้งภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นต้น

ขั้นตอนในการดำเนินการกระบวนการ A-I-C

ที่ใช้ในการฝึกอบรมครั้งนี้มี 6 ขั้นตอน (ลือชา วรรัตน์.2542)

ขั้นที่ 1 A-1 เป็นการระดมความคิด ความรู้สึกและข้อมูลส่วนบุคคลของแต่ละ
คนในกลุ่มเพื่อสะท้อนสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ออกมาใช้โดยการวาดภาพ วาดสัญลักษณ์
หรือสื่อความหมายวิธีอื่น ๆ

ขั้นที่ 2 A-2 เป็นการระดมความคิดความฝันของทุกคนที่เป็นสมาชิกใน
กระบวนการที่เป็นความคิดฝันที่อยากให้เกิดขึ้นแก่สังคมหรือ อบต. ของคนและใช้วิธีเดียวกันกับ
ขั้น A-1 คือการวาดภาพ วาดสัญลักษณ์หรือสื่อด้วยวิธีอื่น แล้วหล่อหลอมความฝันของทุกคน
เป็นความฝันของกลุ่ม

ขั้นที่ 3 1-1 เป็นการระดมความคิด เพื่อกำหนดแผนงาน/โครงการหรือกิจกรรม
ที่ปฏิบัติแล้วนำไปสู่การบรรลุความพึงพอใจหรือนำความนึกฝันขั้น A-2 ให้กลายเป็นความจริงได้
แล้วนำเอาความคิดที่จะทำกิจกรรมเหล่านั้นมาแลกเปลี่ยนกันขั้นตอนนี้อาจจะมีการระดมความคิด
ถึงปัจจัยและสาเหตุว่า มีสาเหตุใดบ้างที่มีอิทธิพลขัดขวางที่จะทำให้ไม่สามารถบรรลุสู่ความฝันใน
ขั้น A-2 ได้

ขั้นที่ 4 1-2 เป็นการนำกิจกรรม มาตรการหรือวิธีควบคุมปัจจัยที่ระดมกันคิดใน
ขั้น 1-1 มาแจกแจงประเภทหรือกลุ่มต่าง ๆ เพื่อจัดลำดับความสำคัญว่าควรจะต้องคัดเลือกกิจกรรม
หรือมาตรการวิธีการใดมาทำก่อนหลังอย่างไร อะไรเร่งด่วน อะไรประหยัดทำได้เลย ทำได้ง่าย
อะไรสำคัญเป็นต้น จากการคิดร่วมกันวิพากษ์ถึงเหตุผลร่วมกันก็จะนำไปสู่การกำหนดกิจกรรมที่
กลุ่มคัดเลือกไว้เป็นประเภท ๆ ตามลำดับความสำคัญ หรือเป้าประสงค์ของกลุ่มนั้นนั่นเอง

ขั้นที่ 5 C-1 ขั้นตอนนี้จะเป็นการนำกิจกรรมมาตรการทุกประเภทที่กำหนด
ได้ในขั้น 1-2 มาพิจารณาอีกครั้งหนึ่งร่วมกันอีกครั้งหนึ่งว่าในแต่ละกิจกรรมแต่ละมาตรการหรือ
โครงการเป้าหมายที่กลุ่มต้องการจะทำนั้น ผู้ใดในกลุ่มมีความรู้ความสามารถ ความถนัดหรือความ
พร้อมที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการจริง หน่วยงานองค์กรใดบ้าง ที่มีในท้องถิ่น
หรือนอกเขตท้องถิ่นนั้น ๆ มีอุปกรณ์เครื่องมือทักษะ เทคโนโลยีและทุนทรัพย์ คือ งบประมาณ
และทรัพยากรอื่น ๆ เช่น กำลังคนที่เข้าร่วมรับผิดชอบได้ทั้งนี้รวมหน่วยงานภาครัฐและองค์กร
เอกชนอยู่ด้วย สำหรับสมาชิกในกลุ่มเมื่อถึงขั้นนี้ก็ต้องแสดงความสมัครใจว่าผู้ใดสนใจพร้อมและ
ยินดีที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบในกิจกรรม มาตรการและโครงการใด

ขั้นที่ 6 C-2 ขั้นตอนสุดท้ายนี้เป็นตอนสำคัญมากอีกขั้นตอนหนึ่งกล่าวคือเป็นขั้นตอนฝึกทักษะในการเขียนแผนงาน หรือโครงการจริง ๆ โดยสมาชิกกลุ่มที่ได้แสดงความจำนงไว้ว่าจะร่วมรับผิดชอบในโครงการหรือกิจกรรมใดในขั้น C-1 ก็จะมาร่วมประชุมอีกครั้งเพื่อร่วมกันเขียนแผนงานหรือโครงการ โดย Facilitator หรือผู้อำนวยการกลุ่มจะช่วยชี้แนะเพิ่มเติม หากกลุ่มไม่คุ้นกับการเขียนแผนตามแบบสากลทั่วไป โดยมากแผนจะครอบคลุมถึงชื่อแผนหรือโครงการ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินการ พื้นที่และกลุ่มคน เป้าหมายวันเวลาที่จะดำเนินการ ทรัพยากรที่จะต้องใช้และผู้รับผิดชอบหรือหน่วยงาน องค์กรที่รับผิดชอบ

จุดแข็งของกระบวนการ A-I-C

1. เกิดความร่วมมือกันทั้งด้านสติปัญญาและทรัพยากร ทำให้มีพลัง
2. ทุกคนได้ความเป็นผู้นำและรู้ว่าใครเป็นผู้แสดงออก
3. สามารถประสานความแตกต่าง ความถือตัวของแต่ละคน เป็นพลังในการจัดการดำเนินการประเมินผลงานอย่างสร้างสรรค์ได้
4. เป็นเครื่องมือของการจัดการเพื่อวางแผนกลวิธี หาวิธีแก้ปัญหาลดความขัดแย้งของคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องเดียวกัน
5. สร้างทีมงานพัฒนาหน่วยงาน พัฒนากลุ่มชุมชน เพิ่มการมีส่วนร่วม
6. พัฒนากระบวนการจัดการด้วยวิธีการใหม่ที่ได้ผลในการพัฒนาคนไปพร้อมกัน

จุดอ่อนของกระบวนการ A-I-C

1. กระบวนการนี้ต้องทำอย่างต่อเนื่องในหน่วยงานจึงจะสัมฤทธิ์ผล และทุกคนมีความพึงพอใจกับงานไม่มีการตัดสินใจว่าจะให้ใครทำอะไร ผู้ประชุมที่เป็นผู้เลือกเองว่าตนเองมีศักยภาพจะทำอะไรได้บ้าง
2. อิทธิพลที่ได้รับจากการอภิปรายกับผู้อื่นในขั้นตอนต่าง ๆ มีผลกระทบต่อสถานะของตนเองจึงต้องขังใจเอง ขอมรับสภาพความพร้อมและยอมรับผู้อื่นซึ่งทำได้ไม่ง่ายนัก
3. ทำแผนร่วมกับผู้อื่นหลายระดับงานและต่างประเทศจะต้องเชื่อผู้อื่นบ้างจึงยากที่ผู้ที่เคยชินกับการทำแผนกับคนพวกเดียวกันจะยอมเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการประชุม A-I-C

1. การจัดการประชุมตามกระบวนการ A-I-C “นี่เน้นที่ความเป็นกระบวนการ” จะดำเนินการข้ามขั้นตอนหรือสลับขั้นตอนไม่ได้ เน้นการระดมความคิดและสร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจในการกำหนดอนาคตร่วมกันและเน้นการสร้างพลัง

ความคิด วิเคราะห์และเสนอแนวทางเลือกในการพัฒนาและพลังความรัก ความเอื้ออาทร การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรอันเป็นพลังทางสร้างสรรค์ในการพัฒนา

2. การศึกษาและเตรียมชุมชน

2.1 การศึกษาชุมชนเพื่อให้เข้าใจสภาพการณ์ของหมู่บ้าน ชุมชน หรือตำบล สถานศึกษา ความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ การทราบความสามารถศักยภาพของกลุ่ม สภาพการพึ่งตนเองเป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอและเป็นข้อเท็จจริงในการกำหนดอนาคตทางเลือกรวมทั้งกลวิธีที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาและการประสานความร่วมมือ

2.2 การเตรียมชุมชน เพื่อทำให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ประชาชนเข้าใจและตั้งผู้แทนที่มีอำนาจในการตัดสินใจของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เข้าร่วมประชุม รวมทั้งมีการพิจารณาเพื่อกระจายโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น กลุ่มสตรี เด็ก คนจน ผู้ประสบปัญหาต่าง ๆ เป็นต้น

3. วิเคราะห์กระบวนการที่เข้าใจขั้นตอนของกระบวนการ A-I-C มีประสบการณ์ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องในการประชุม มีไหวพริบในการแก้ไขปัญหาสถานการณ์เฉพาะหน้าสามารถไกล่เกลี่ยหรือมีวิธีในการจัดการกับความขัดแย้งที่เหมาะสมในกรณีที่เกิดขึ้น โดยสามารถทำหน้าที่

3.1 เตรียมชุมชนเตรียมการประชุมดำเนินการประชุมและสรุปผล

3.2 สร้างบรรยากาศในการประชุม เพื่อคลายความตึงเครียดของผู้ร่วมประชุม

3.3 ควบคุมขั้นตอนและเวลาในการดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามกระบวนการ

3.4 สรุปความเห็นที่แท้จริงของผู้ประชุม โดยไม่สอดแทรกความเห็นหรือทัศนคติของตนเองลงไป

3.5 ในกรณีที่มีข้อถกเถียงระหว่างผู้ร่วมประชุม ซึ่งเกิดความต้องการปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ผู้นำการประชุมต้องทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและหาข้อยุติให้ได้

3.6 วิเคราะห์และสังเกตบรรยากาศในการประชุม สำหรับจำนวนผู้จัดการประชุมอาจมีเพียงคนเดียวก็ได้เป็นผู้นำการประชุมซึ่งจะมีข้อดี คือ กระบวนการประชุมจะเป็นเอกภาพมากกว่า แต่ถ้าหากไม่มั่นใจในการดูแล บรรยากาศการประชุมน่าจะจัดคณะมาช่วยกันโดยแบ่งหน้าที่เป็น

1) ผู้จัดการประชุม ดูแลความสะดวกโดยทั่วไป ได้แก่การลงทะเบียน อาหาร เครื่องดื่ม

2) ผู้นำการประชุม

3) ผู้จัดกิจกรรมเกมสร้างบรรยากาศ เพื่อการละลายพฤติกรรม คลายเครียด และการนำเข้าสู่ขั้นตอนแต่ละขั้นตอน

4) เตรียมวัสดุ

ทั้งคณะ จะต้องทำความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการให้ตรงกันสอดคล้องกัน

ข้อคิดสำคัญในการดำเนินงานกระบวนการ A-I-C

1. การศึกษาชุมชนเพื่อให้ทราบประวัติการพัฒนาโครงสร้างทางสังคมปัจจัยพื้นฐาน แปลงทรัพยากรของหมู่บ้าน โดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่แล้วในรายงานการสำรวจของราชการ การพูดคุยกับชุมชน การสำรวจ

2. การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ประมาณ 30-50 คน โดยการสอบถามกลุ่มต่าง ๆ และผู้นำของหมู่บ้าน

3. การชี้แจงวัตถุประสงค์ต่อผู้นำและกรรมการหมู่บ้าน และขอความเห็นในการประชุมให้สะดวกราบรื่นทุกส่วน

4. การเตรียมตัวของผู้นำการประชุม เพื่อดำเนินการประชุมให้ราบรื่นขึ้น

5. การเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกในการประชุม ได้แก่ สถานที่ อุปกรณ์ เครื่องเขียน การจดบันทึกต่าง ๆ

การทำแผนการปฏิบัติการ

1. จัดทำแผนปฏิบัติการที่ทำได้เอง โดยนำแนวทางกิจกรรมต่าง ๆ ที่จำแนกจัดกลุ่มไว้แล้วมาทำแผนปฏิบัติการ โดยตอบคำถามดังต่อไปนี้

- 1.1 กลุ่มทำอะไร (ชื่อโครงการ)
- 1.2 ทำแล้วจะได้อะไร (ผลที่คาดว่าจะได้รับ เกิดขึ้น)
- 1.3 ทำอย่างไร (กิจกรรม-วิธีการดำเนินงาน)
- 1.4 ต้องใช้ทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์ อะไร งบเท่าไร
- 1.5 ทำที่ไหน (สถานที่ที่จะดำเนินโครงการ)
- 1.6 ทำเมื่อไร (วัน เวลาที่จะเนินโครงการ)
- 1.7 ใครบ้างจะช่วยทำ
- 1.8 ใครรับผิดชอบ (ผู้ดูแลประสานงาน)

2. กิจกรรมที่ต้องขอความร่วมมือสนับสนุนจากองค์กรอื่น นำมาทำแผนโดยตอบคำถามดังนี้

- 2.1 ทำอะไร (ชื่อโครงการ)

- 2.2 ทำแล้วได้อะไร (ผลที่คาดว่าจะได้รับ)
- 2.3 ประสานงานกับหน่วยงานอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร
- 2.4 ใครเป็นผู้ประสานงาน ติดตามความก้าวหน้า

ตัวอย่าง หัวข้อเขียนแผนปฏิบัติ/โครงการ

1. ชื่อโครงการ (ทำอะไร)
2. หลักการและเหตุผล (ทำไมต้องทำ)
3. วัตถุประสงค์ (ทำเพื่อให้ได้อะไร)
4. เป้าหมาย (ผลที่หวัง)
5. วิธีการดำเนินการ (ทำอย่างไร)
6. กำหนดเวลา (ทำเมื่อไร ถึงเมื่อไร)
7. ค่าใช้จ่ายและแหล่งเงิน (ใช้เงินเท่าไร จากไหนบ้าง)
8. ประเมินการรับ ถ้ามี (คาดว่าจะมีรายได้เท่าไร)
9. ผู้รับผิดชอบ (ใครเป็นคนสำคัญที่รับผิดชอบดูแลเรื่องนี้)
10. ผู้ให้ความร่วมมือ (ใครบ้างต้องมาร่วมมือจึงจะสำเร็จ)

เสนอแผนการปฏิบัติการ

1. นำเสนอรายละเอียดของกิจกรรม
2. อภิปรายเพิ่มเติมและตกลงดำเนินงาน มอบหมายงาน กำหนดเวลา สถานที่
ขั้นสุดท้าย คือ การเตรียมการเพื่อนำเสนอแผนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานขอรับการ
สนับสนุนหรือส่งเสริมและเข้าร่วมพัฒนา

4. แนวความคิดการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

การวิจัยและพัฒนาเป็นกระบวนการในการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ (Product) โดยทำการทดสอบในสภาพจริงและดำเนินการปรับปรุงผลิตภัณฑ์หลายๆรอบ จนได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ดังนั้น เป้าหมายหลักหรือผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยและพัฒนา คือผลิตภัณฑ์นั่นเอง

4.1 ความหมายของการวิจัยและพัฒนา

ได้มีผู้ให้ความหมายของการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

ทิสนา แคมมณี (2540, น. 5) ได้กล่าวว่าการวิจัยและพัฒนา หมายถึง การวิจัยที่มุ่งนำเอาความรู้จากการ วิจัยบริสุทธิ์ไปวิจัยต่อโดยพัฒนาเป็นเทคนิคหรือวิธีการที่สามารถนำไปใช้

แก้ปัญหาและทดลองใช้จนได้ผลเป็น ที่น่าพอใจแล้วจึงนำไปเผยแพร่ใช้ในวงกว้างเพื่อพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วิญญา วิศาลาภรณ์ (2540, น. 24) ได้กล่าวว่าจุดประสงค์ของการวิจัยและพัฒนา ไม่ใช่อยู่ที่การสร้างหรือทดสอบทฤษฎีแต่อยู่ที่การพัฒนา ผลิตภัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อใช้ใน โรงเรียน ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการวิจัยและพัฒนา เช่น อุปกรณ์การฝึก อบรม อุปกรณ์การเรียน สื่อการเรียน ระบบการจัดการ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นมานั้นจะต้องตรงกับ ความต้องการที่มี รายละเอียดโดยเฉพาะ เมื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ขึ้นแล้วจะต้องนำไปทดลองใช้และปรับปรุงจนถึงระดับที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ นัฏราภรณ์ (2543 , น. 174 - 174) ที่กล่าวว่า การวิจัยและพัฒนาเป็นการวิจัยที่มีจุดหมายเพื่อสร้างหรือค้นหา แนวคิด แนวทาง วิถีปฏิบัติหรือ สิ่งประดิษฐ์ที่นำไปใช้เพื่อพัฒนากลุ่มคน หน่วยงานหรือองค์กร จุดหมายปลายทางที่คาดหวังจึงเป็นการมุ่งให้เกิด การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เช่น แนวคิด พฤติกรรม วิถีปฏิบัติที่คาดว่าจะดีขึ้น จึงมักเกี่ยวข้องกับการทดลอง ตัวอย่างของงานวิจัยและพัฒนา เช่น การพัฒนาหลักสูตรการเรียน ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยอาจจะอยู่ในรูป ของหลักการ โครงสร้าง และแนวทางของหลักสูตร ชุดฝึกอบบรมครู สื่อและชุดการเรียน แนวทางการประเมินและ ระบบในการบริหารจัดการหลักสูตร สิ่งเหล่านี้ได้มีการทดสอบด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อยืนยันประสิทธิภาพ แล้ว จากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่าการวิจัยและพัฒนา หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้า อย่างมีระบบ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ซึ่งมี 2 ลักษณะ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ประเภทสื่อวัสดุ อุปกรณ์ (Material) และผลิตภัณฑ์ประเภทวิธีการหรือกระบวนการ (Process) โดยดำเนินการทดสอบใน สภาพจริงและทำการปรับปรุงผลิตภัณฑ์หลายๆ รอบ จนได้ ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนา กลุ่มคน หน่วยงานหรือองค์กรให้มี ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.2 กระบวนการวิจัยและพัฒนา กระบวนการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจ สังเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) หรือการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับสภาพปัญหาความต้องการ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ รวมทั้งลักษณะที่เหมาะสมของผลิตภัณฑ์ที่ต้องการให้พัฒนา ผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้ จะทำให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น

2. การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการดำเนินการโดยการนำความรู้และ ผลการวิจัยที่ได้จากขั้น ตอนที่ 1 มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะเริ่มจากการวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์โดย

การกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะของ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การกำหนดวิธีที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ และทรัพยากรที่ต้องการเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้งในด้านกำลังคน งบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ และระยะเวลา หลังจากนั้นจึงดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มี ลักษณะหรือรูปแบบตาม ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนผลิตภัณฑ์ที่จะพัฒนามีลักษณะอย่างไร หรือส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์มีอะไรบ้างจะขึ้นอยู่กับชนิดของผลิตภัณฑ์นั้นๆ ในขั้นตอนของการ พัฒนาผลิตภัณฑ์นี้จะต้องใช้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการสร้างผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด

3. การทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ เมื่อสร้างผลิตภัณฑ์เสร็จแล้วจะต้องนำไป

ตรวจสอบความเหมาะสม และประสิทธิภาพของผลิตภัณฑ์ ถ้าหากผลการตรวจสอบความเหมาะสม และประสิทธิภาพยังไม่เป็นที่พึงพอใจ หรือมีบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์จะต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไข จนกระทั่งผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมและมี ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด สำหรับการทดลอง ใช้ผลิตภัณฑ์จะดำเนินการ ดังนี้

3.1 การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็ก เป็นการทดลองเบื้องต้น โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อรวบรวม ผลประเมินเชิงคุณภาพเบื้องต้นของผลิตภัณฑ์ มักนิยมทดลองใช้ ผลิตภัณฑ์ใน โรงเรียน 1 - 3 โรง เด็กนักเรียน 6 - 12 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยสังเกต สัมภาษณ์ สอบถาม แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงรูปแบบของ ผลิตภัณฑ์

3.2 การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่ เป็นการนำผลิตภัณฑ์ไป ทดลองกับกลุ่มเป้าหมายที่มี ขนาดใหญ่ หรือเรียกว่ากลุ่มนำร่อง (Pilot group) ซึ่งได้แก่การนำไปใช้ ในโรงเรียน 5-15 โรง มีจำนวนนักเรียน 30 - 100 คน โดยมีการทดสอบก่อนและหลังการใช้ ผลิตภัณฑ์ นำผลที่ประเมินเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์หรือ กลุ่มควบคุมที่เหมาะสม วัตถุประสงค์ หลักของการทดลองใช้ผลิตภัณฑ์ในกลุ่มขนาดใหญ่ เพื่อต้องการที่จะบ่งชี้ว่า ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหรือไม่ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการดำเนินการ ของขั้นตอนนี้ จะใช้การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental design) แล้วนำผลการวิจัยมาแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์

3.3 การทดลองความพร้อมนำไปใช้ หลังจากปรับปรุงรูปแบบผลิตภัณฑ์จนมี ความมั่นใจในด้าน คุณภาพ ผู้วิจัยจึงนำรูปแบบไปทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบความพร้อมสู่การปฏิบัติ โดยนำไปใช้ในโรงเรียน 10 - 30 โรง นักเรียน 40 - 200 คน รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และ สังเกต เพื่อตรวจสอบว่าผลิตภัณฑ์ทางการศึกษา ที่พัฒนาขึ้นมีความพร้อมที่จะนำไปใช้ในโรงเรียน ได้หรือไม่เพียงใด แล้วนำสารสนเทศที่ได้จากขั้นตอนนี้ มาแก้ไขปรับปรุงผลิตภัณฑ์ เช่น คู่มือใน การใช้ผลิตภัณฑ์มีความชัดเจนหรือไม่ เป็นต้น การดำเนินการ ในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินผลการ ใช้ผลิตภัณฑ์ในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งจะประเมินทั้งตัวผลิตภัณฑ์ กระบวนการใช้ผลิตภัณฑ์ ผลที่

ได้รับจากการใช้ผลิตภัณฑ์ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เป็นต้น ผลที่ได้จากการ ประเมินจะนำไปสู่ การตัดสินใจปรับปรุงผลิตภัณฑ์นั้นๆ หากพิจารณาแล้วพบว่าไม่คุ้มค่าหรือเสี่ยงอันตราย ก็จะยุติ การใช้ผลิตภัณฑ์นั้น แต่ถ้าหากผลการประเมินพบว่าผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้เป็น อย่างดี ก็จะนำไปสู่การดำเนินการขั้นต่อไปคือการจดลิขสิทธิ์ การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ ในวงกว้าง

4. การเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ เป็นการนำผลการวิจัยและผลิตภัณฑ์ไปเผยแพร่ เช่น การ นำเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการหรือวิชาชีพ การตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ การ ติดต่อกับหน่วยงานทางการศึกษาเพื่อจัดทำผลิตภัณฑ์ทางการศึกษาเผยแพร่ไปในโรงเรียนต่างๆ หรือติดต่อกับบริษัทเพื่อผลิต จำหน่ายและเผยแพร่ในวงกว้างต่อไป

4.3 ลักษณะของการวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการนำความรู้หรือความเข้าใจใหม่ที่สร้างขึ้นมาพัฒนาเป็นต้นแบบใช้งาน เป็นการทําวิจัยเพื่อ แสวงหาหรือสร้างสรรค์ภูมิปัญญาใหม่ แล้วทําการพัฒนาด้วยการคิดค้น ต่อยอด ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวให้อยู่ในรูปต้นแบบการพัฒนาที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในวงกว้าง ได้ เช่น ผลผลิตกระบวนการหรือการบริการ ใหม่ๆ ที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นของผู้ใช้และ สังคม

2. เป็นการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เนื่องจากจุดแข็งของการวิจัย และพัฒนามี 3 กระบวนการหลัก ได้แก่ การวิจัย การพัฒนา และการเผยแพร่ ดังนั้น การศึกษา ค้นคว้าเพื่อให้ได้ความรู้หรือ ความเข้าใจในแง่มุมใหม่สำหรับนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ และถ่ายทอด ไปสู่ผู้ใช้ในวงกว้าง จึงต้องกระทำอย่าง เป็นระบบและต่อเนื่อง ที่กล่าวว่า “อย่างเป็นระบบ” เป็น การดำเนินงานที่เป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการ วิจัยและพัฒนา ส่วนที่กล่าวว่า “อย่าง ต่อเนื่อง” เป็นกระบวนการดำเนินงานที่จะต้องกระทำติดต่อกันโดยใช้ ระยะเวลาในการทำกิจกรรม การวิจัยและพัฒนา และเผยแพร่ผลผลิตไปสู่ผู้ใช้อย่างกว้างขวางและเป็นรูปธรรม ค่อนข้างยาวนานมาก

3. มีการดำเนินงานวิจัยอย่างเป็นวัฏจักรด้วยวิธีการที่เชื่อถือได้ การทําการวิจัยและ พัฒนาทุกขั้นตอน จะต้องกระทำอย่างพิถีพิถันภายใต้การกำกับติดตาม และตรวจสอบซ้ำหลายครั้ง เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผลผลิต ขั้นสุดท้าย (End of product) ของกระบวนการวิจัยและพัฒนาที่อยู่ ในรูปของผลิตภัณฑ์มีความถูกต้องและ เชื่อถือได้ตรงตามระดับมาตรฐานก่อนการเผยแพร่ไปสู่ผู้ใช้ หรือสังคม

4. มักใช้วิธีการผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการวิจัย การวิจัยและพัฒนาโดยทั่วไป นักวิจัยมักใช้การผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพตามฐานคติที่อยู่ภายใต้กระบวนทัศน์ แบบปฏิบัตินิยม / ประโยชน์นิยมเป็นหลัก เช่น ผสมผสานวิธีการเชิงปริมาณ ได้แก่ การวิจัยเชิงสำรวจ ในขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการวิจัยเชิงทดลองในขั้นตอนทดสอบ คุณภาพของผลิตภัณฑ์และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาเฉพาะกรณีในขั้นตอนการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ สู่กลุ่มผู้ใช้หรือชุมชนใดชุมชนหนึ่ง

5. มุ่งเน้นการตอบสนองต่อผู้ต้องการใช้ผลการวิจัยและพัฒนา จุดเน้นสำคัญของการวิจัยและพัฒนา คือการดำเนินการวิจัยที่จะต้องตอบสนองความต้องการของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลผู้ประสงค์จะนำผลิตภัณฑ์ ที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ไปใช้งาน และ/หรือประกอบการตัดสินใจแก้ปัญหาที่มีอยู่ในหน่วยงาน องค์กรหรือ ชุมชน ดังนั้น ในการออกแบบการวิจัยและพัฒนา นักวิจัยมักกำหนดให้ผู้ที่เกี่ยวข้องจะนำผลการวิจัยไปใช้ ประโยชน์มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของการวิจัยและพัฒนา ตั้งคำถามหรือโจทย์การวิจัย รวมทั้งการ สนับสนุนงบประมาณ เป็นต้น ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นการสร้างความรู้ลึกเป็นพื้นฐานในการทำวิจัยและพัฒนา ร่วมกับนักวิจัยแล้ว ยังจะส่งผลดีต่อการยอมรับและการนำผลิตภัณฑ์ไปใช้อีกด้วย

6. ผลของการวิจัยและพัฒนาที่มีคุณค่าและมูลค่าสูงสามารถจดทะเบียนเป็นสิทธิบัตรได้ ผลของการ วิจัยและพัฒนาโดยเฉพาะที่อยู่ในรูปผลิตภัณฑ์ที่เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการสร้างสรรค์และการลงทุน ลงแรงของนักวิจัย อาจจะมีคุณค่า (Value) และมูลค่า (Worth) เชิงพาณิชย์หรือเป็นประโยชน์ในแง่การทำ กำไรสูง นักวิจัยสามารถจดทะเบียนเพื่อคุ้มครองสิทธิให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ และพระราชบัญญัติ สิทธิบัตรทั้งในประเทศและนานาชาติได้

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล (สุภางค์ จันทวนิช, 2537, น.130-132) เป็นขั้นตอนที่สำคัญและยากในกระบวนการวิจัย โดยเฉพาะในการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นวิธีการสร้างข้อสรุปจากการศึกษารูปแบบหรือข้อมูลจำนวนหนึ่ง มักไม่ใช่สถิติช่วยในการวิเคราะห์ หรือถ้าใช้สถิติก็ไม่ได้ถือว่าวิธีการทางสถิติเป็นวิธีวิเคราะห์หลักแต่จะถือเป็นข้อมูลเสริม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิเคราะห์ข้อมูลจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการวิจัย ผู้วิเคราะห์ข้อมูลควรมีความรู้ในเรื่องแนวคิด ทฤษฎี อย่างกว้างขวาง มีความเป็นสหวิทยาการอยู่ในตัวเอง สามารถสร้างข้อสรุปเป็นกรอบแนวคิด และเปลี่ยนแปลงแนวทางที่จะดี ความหมายข้อมูลได้หลาย ๆ แบบ

สำหรับเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล มี 2 ส่วน คือส่วนที่หนึ่ง คือ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปในการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์จะเป็นข้อมูลแบบ

บรรยาย (Descriptive) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ แล้วจัดบันทึกไว้ ส่วนที่สอง คือ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายเช่นกันแต่กระทำโดยการพยายามจะทำข้อมูลนั้นให้เป็นจำนวนที่นับได้และมักกระทำกับข้อมูลเอกสารในการวิจัยเอกสาร

แนวคิดหลักที่สำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพให้มีความสำคัญมากที่สุดคือ ตัวผู้วิจัยเอง เนื่องจากผู้วิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล บันทึกข้อมูลที่ได้ ซึ่งจะเป็นผู้ที่เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมดด้วยตนเองแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิเคราะห์ข้อมูลจะต้องมีความรอบรู้ในเรื่องแนวคิดทฤษฎีที่ต้องการศึกษาอย่างกว้างขวาง สามารถสร้างข้อสรุปเป็นกรอบแนวคิดและเปลี่ยนแปลงแนวทางที่จะตีความหมายข้อมูลได้หลาย ๆ แบบ และจะต้องอ่านทบทวนข้อมูลทั้งหมดในทุกขั้นตอนเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด ตลอดจนสามารถสรุปได้องค์ประกอบที่สำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูลก็คือตัวข้อมูล เนื่องจากการวิเคราะห์ในเชิงนี้ขึ้นอยู่กับข้อมูลที่ได้มาว่ามีความหลากหลายและอึดตัวหรือไม่ หมายความว่าตัวข้อมูลนั้นสามารถอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้เป็นอย่างดีครบถ้วนสมบูรณ์ สิ่งที่สำคัญของการวิเคราะห์เนื้อหา ก็คือการวางระบบข้อมูล

สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนของโคไลซ์ซี (อารีรัตน์ ลิริวิชชัย, 2542:28) ซึ่งเป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีผู้มาใช้กันอย่างแพร่หลาย ดังนี้

1. อ่านข้อมูลจากการบันทึกทั้งหมดหลาย ๆ ครั้งเพื่อความเข้าใจ
2. ให้สัญลักษณ์ประโยคหรือข้อความสำคัญที่เป็นความหมายในประเด็นที่ศึกษา
3. กำหนดความหมายของประเด็นที่ศึกษาที่ได้จากประโยคหรือข้อความสำคัญนั้น
4. จัดกลุ่มของความหมายที่เหมือนกันแล้วให้ชื่อเป็นข้อสรุป
5. อธิบายความหมายของประเด็นในเรื่องที่ศึกษาอย่างครอบคลุม
6. อธิบายให้เห็นโครงสร้างที่สำคัญทั้งหมดของประเด็นที่ศึกษา

7. กลับไปหาข้อมูล ตรวจสอบความตรงของการอธิบายความหมายของประเด็นที่ศึกษา เพื่อให้ได้ข้อสรุปขั้นต้นที่สมบูรณ์และเป็นข้อค้นพบที่ได้จากประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพเรียกว่า”การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation)” (Denzin 1970) โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) และ 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (theory triangulation)

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ นั้นมีความเหมือนกันหรือไม่ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย จะเน้นการตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลต่างคนกันว่าได้ค้นพบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบว่าข้อค้นพบที่ได้มามีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

3) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี จะเน้นการตรวจสอบว่าถ้ามีการใช้ทฤษฎีที่หลากหลายแล้ว ข้อมูลที่ได้มาเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าผู้วิจัยพบว่าไม่ว่าจะนำทฤษฎีใดมาใช้ได้ข้อค้นพบที่เหมือนกันแสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

สรุปการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหัวใจสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น แบบสอบถามปลายเปิด การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการวิจัยปฏิบัติการ เป็นต้น มาทำการวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดย การวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนของโคไลซ์ซ์ มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เรียกว่า การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า ทั้ง 3 ประเภท คือ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย และการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี

5. บริบทที่เกี่ยวข้องกับการฆ่าตัวตายของจังหวัดยโสธร

1. โครงสร้างกายภาพ

1. ข้อมูลทั่วไป อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เป็นอำเภอขนาดใหญ่ ลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมือง อำเภอเมือง ยโสธรประกอบด้วย 190 หมู่บ้าน จำนวน 17 ตำบล มีประชากรจำนวน 130,552 คน แยกพื้นที่และการแบ่งการปกครอง แยกรายอำเภอ จังหวัดยโสธร ดังตาราง 2.1

ตารางที่ 2.1 จำนวนตำบล หมู่บ้าน หลังคาเรือน ประชากรแยกรายอำเภอ จังหวัดยโสธร

อำเภอ	จำนวน ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	หลังคาเรือน	จำนวน ประชากร
เมืองยโสธร	17	190	42,508	130,358
ทรายมูล	5	54	8,508	31,082
กุฉินท	9	128	19,894	66,352
คำเขื่อนแก้ว	13	115	18,777	67,699
ป่าดัว	5	57	10,151	35,223
มหาชนะชัย	10	103	14,691	57,633
ค้อวัง	4	45	6,411	25,806
เลิงนกทา	10	145	27,322	95,873
ไทยเจริญ	5	48	8,392	30,357
รวม	78	885	156,654	540,383

ที่มา : กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ 31 ธันวาคม 2556

2. บ้านเรือนมีลักษณะคชนถาวร ส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยว 2 ชั้น การปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ติดกัน เครือญาติก็จะอยู่บริเวณเดียวกัน ทำให้บางแห่งการระบายน้ำไม่ดี มีน้ำขัง ส่งกลิ่นเหม็น

3. การดำเนินชีวิตในอดีตของคนในจังหวัดยโสธร เป็นแบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน ชาวบ้านทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ โดยมีศูนย์รวมทางด้านจิตใจคือ วัดในชุมชน ในหมู่บ้าน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุให้ความสำคัญมากกับการทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่ไปวัดทุกวันเพื่อไปจ้งหัน จ้งเพล และจำศีลในวันสำคัญทางศาสนา การดำเนินชีวิตในปัจจุบัน การพึ่งพาอาศัยกันและกันน้อยลง ขาดความรักความสามัคคี ขาดการมีส่วนร่วม

4. เส้นทางคมนาคมติดต่อกับหมู่บ้านอื่น การคมนาคมมีความสะดวกสามารถทางเข้าตัวอำเภอใช้เวลาไม่นาน มีรถโดยสารประจำทางวิ่งผ่าน ภายในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตทั้งหมด

5. การติดต่อสื่อสาร มีความสะดวกขึ้นทั้งระยะไกลและระยะใกล้ ภายหลังได้มีการพัฒนาเป็นระบบโทรศัพท์เคลื่อนที่ซึ่งได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบันจะพบว่าวัยรุ่นจะมีการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ (มือถือ) เป็นจำนวนมาก ซึ่งหาซื้อได้ง่ายและสะดวก

6. เศรษฐกิจ พบว่ารายรับไม่สอดคล้องกับรายจ่าย มีหนี้สินทั้งในและนอกระบบ จับกลุ่มเล่นการพนัน เกิดปัญหาการลักขโมย มีตลาดนัด(คลองถม)ที่บริเวณวัดทุกวันอังคาร จะมีร้านแผงลอยที่ขายอาหารสดและอาหารแห้งในหมู่บ้าน และบางหมู่บ้านมีรถเร่เปิดท้ายขายตามหมู่บ้าน ตอนเช้าและตอนเย็น ส่วนร้านค้า/ร้านชำ มี Big-C มีจำนวน 1 แห่ง มีร้านขายของชำในชุมชน แต่ละร้านมีขนาดไม่เท่ากันแล้วแต่ศักยภาพของเจ้าของร้านสินค้ามีขายทุกอย่างรวมทั้งสินค้าประเภทยารักษาโรค เครื่องสำอาง และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ นอกจากนี้ยังพบว่าประชากรส่วนหนึ่งในหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองที่มารับจ้างในเมืองมักนิยมซื้ออาหารจากตลาดในเมืองกลับมาด้วย มีร้านเกม

7. อาชีพ ประชากรส่วนใหญ่เป็นวัยแรงงานมีอาชีพหลักทำนาและรับจ้างทั่วไป หลังเลิกงานชอบจับกลุ่มดื่มสุราเป็นประจำ กลุ่มแม่บ้านและผู้สูงอายุ ฐานหมอง ฐานแหอยู่บ้าน และกลุ่มวัยรุ่นว่างงานจับกลุ่มใช้สารเสพติด

8. สภาพครอบครัว ปู่ ย่า ตา ยาย เลี้ยงลูกหลาน พ่อ แม่ออกไปทำงานนอกบ้านหรือต่างจังหวัด ครอบครัวขาดความรักความผูกพัน ครอบครัวแตกแยก สามีหรือภรรยาไม่รัก บุตรหลานในครอบครัวคือไม่เชื่อฟัง ดื้อยาเสพติด

2. ทูทางสังคม

1. ทูทางปัญญาท้องถิ่น มีวัฒนธรรมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น คือ ประเพณีทำบุญ “ฮิตสิบสองคลองสิบสี่” ประกอบด้วย ขึ้นบ้านใหม่ บุญพะเวดหรือบุญมหาชาติ สงกรานต์ บุญเข้าพรรษา ออกพรรษา ซึ่งเป็นประเพณีสร้างความสัมพันธ์อันดีอันดีงามของคนในชุมชน มีการเคารพนับถือกันเป็นรุ่นเป็นลำดับ

2. ทูทางด้านบุคคล มีอาสาสมัครสาธารณสุข ผู้ใหญ่บ้าน มีผู้นำทางพิธีกรรมทางศาสนาหรือ”หมอสูตร” ประจำหมู่บ้านและปราชญ์ชาวบ้าน

3. ทูทางด้านทรัพยากร มีแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ หนองน้ำ ใช้ประโยชน์ทางด้านการเกษตรกรรมทำนา สำหรับน้ำดื่มจะมีประชาชนจะกักเก็บน้ำฝนแล ในปัจจุบันยังมีความสะดวกมากขึ้นสำหรับครอบครัวที่พอมีฐานะก็จะซื้อน้ำดื่มแบบเป็นถัง ส่วนน้ำใช้ในหมู่บ้านมีระบบประปาหมู่บ้าน ซึ่งเพียงพอต่อความต้องการ

3. การศึกษา

สถานศึกษาเป็นสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษาเขต 1 ที่มีการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา มัธยม วิทยาลัยเทคนิค และอาชีวะประจำจังหวัด มีบางส่วนที่เรียนกับ กศน. นอกจากนี้ยังพบว่าประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับเป็นอย่างต่ำ

4. การศาสนา

นับถือศาสนาพุทธ มีวัด ที่ซึ่งเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน ศาสนาคริสต์

5. องค์กรในชุมชน

1. องค์กรชุมชนด้านผู้นำสุขภาพ คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อสม. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขให้ความร่วมมือในหมู่บ้านและหน่วยงาน องค์กรอื่นๆ ได้เป็นอย่างดีสามารถประสานงานทั้งทางด้านสาธารณสุข หน่วยปกครอง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีกิจกรรมในชุมชน อสม. เป็นคณะกรรมการพัฒนาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ส่วนใหญ่อุทิศตนในการทำงานให้ชุมชน แต่ก็ยังมีบางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมการปฏิบัติงานด้านสาธารณสุข

2. องค์กรฝ่ายปกครองในชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน มีส่วนร่วมในการดูแลผู้มีภาวะซึมเศร้าและเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย

3. องค์กรฝ่ายปกครองส่วนท้องถิ่น เดิมเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล ส่วนราชการแบ่งเป็น 5 ฝ่ายประกอบไปด้วย สำนักปลัดกองการคลัง กองการศึกษา กองช่างโยธา และกองการเกษตร มีนักพัฒนาชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบงานสุขภาพจิตในชุมชน ที่ผ่านมามีบทบาทและการขับเคลื่อนการดำเนินงานสุขภาพจิตน้อย

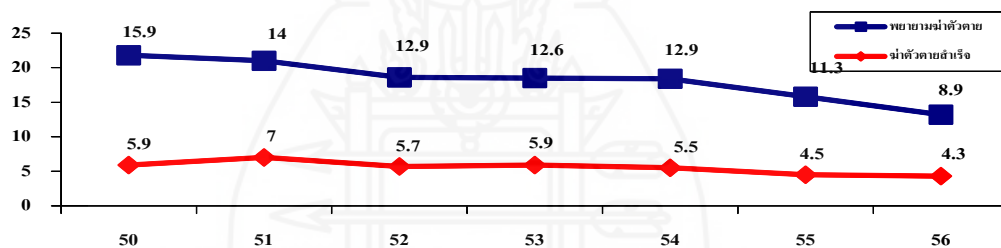
4. หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสุขภาพของอำเภอเมือง ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีบุคลากร ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล พยาบาลวิชาชีพ ชำนาญการ นักวิชาการสาธารณสุข เจ้าพนักงานสาธารณสุขปฏิบัติการ ลูกจ้าง ให้บริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันและควบคุมโรค การรักษาพยาบาล การฟื้นฟู เน้นการทำงานเชิงรุกและเชิงรับในสถานบริการและในชุมชน มีการรับนโยบายจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยโสธร เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับนโยบายสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยโสธร มีการวางแผนยุทธศาสตร์ ดำเนินงานตามแผนงานในชุมชนตามแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ การดำเนินงานยังขาดการประสานงานในองค์กรในชุมชนและขาดความต่อเนื่อง และการให้บริการด้านสุขภาพ ทางด้านการรักษา พยาบาล ส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูผู้ป่วยทั้งในและนอกสถานพยาบาล มีกองทุนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มี โรงพยาบาลยโสธรเป็นแม่ข่ายดูแล การรักษาและฟื้นฟู

ผู้ป่วยจิตเวช มีพยาบาลเฉพาะทางจิตเวชให้บริการ เครือข่ายการส่งต่อผู้ป่วยทางจิตเวชจะส่งไปโรงพยาบาลโสธร ซึ่งมีจิตแพทย์ประจำที่กลุ่มงานจิตเวช ถ้ามีอาการรุนแรงส่งต่อโรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์ (โรงพยาบาล เฉพาะทางจิตเวช) จังหวัดอุบลราชธานี ส่วนการส่งเสริมป้องกันและการเฝ้าระวังปัญหาสุขภาพจิตในชุมชนยังมีน้อยและขาดการต่อเนื่อง

5) องค์กรต่างๆ ในชุมชน เป็นองค์กรที่มีการรวมตัวของประชาชน เพื่อการบริหารจัดการในชุมชน แสดงถึงชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยชุมชนและรับประโยชน์ในชุมชนโดยมีกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มโรงเรียนชุมชน กลุ่มน้ำประปาในหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนสัจจะหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มกองทุนฌาปนกิจประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

2.ข้อมูลด้านสุขภาพจิตและปัญหาการฆ่าตัวตาย

ปีงบประมาณ 2550-2556 จังหวัดโสธร อัตราการฆ่าตัวการฆ่าตัวตายสำเร็จมีแนวโน้มลดลงและ อัตราการฆ่าตัวตายแต่ไม่สำเร็จมีแนวโน้มลดลง รายละเอียดตามรูปภาพที่ 2.1 รูปภาพที่ 2.1 อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จและพยายามฆ่าตัวตายแต่ไม่สำเร็จ ปี 2550 – 2556 ต่อประชากรแสนคน

ที่มา : รายงาน รง. 506 DS กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ และสุขภาพจิต สสจ. ยโสธร

แต่ใน ปีงบประมาณ 2557 เป็นต้นมา มีผู้ฆ่าตัวตายไม่สำเร็จจำนวน 44 ราย คิดเป็นอัตรา 8.2 ต่อประชากรแสนคน พื้นที่ที่พบอัตราการพยายามฆ่าตัวตายสูงคือ อำเภอภูซุ้ม รองลงมาอำเภอป่าดัว และอำเภอเมือง ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สาเหตุที่สำคัญ คือ ทะเลาะกับคนใกล้ชิด วิธีการที่กระทำส่วนใหญ่ คือกินยาเกินขนาด อายุน้อยที่สุด คือ อายุ 13 ปี รายละเอียดดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 จำนวนและอัตราต่อประชากรแสนคนของผู้ที่มาตัวตายแต่ไม่สำเร็จ จังหวัดยโสธร
จำแนกรายอำเภอ ปีงบประมาณ 2556- 2557

อำเภอ	ปีงบประมาณ 2556		ปีงบประมาณ 2557	
	จำนวน	อัตรา	จำนวน	อัตรา
เมืองยโสธร	15	11.5	13	9.9
ทรายมูล	5	6.1	3	9.7
กุฉินท	7	10.6	9	13.6
คำเขื่อนแก้ว	5	7.4	4	5.9
ป่าดัว	4	11.4	4	11.4
มหาชนะชัย	2	3.5	2	3.4
ค้อวัง	1	3.9	0	0
เลิงนกทา	7	7.3	6	6.3
ไทยเจริญ	2	6.6	3	9.6
รวม	48	8.9	44	8.2

ที่มา : รายงาน รง. 506 DS กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ และสุขภาพจิต สสจ. ยโสธร

และ มีผู้มาตัวตายสำเร็จจำนวน 19 ราย คิดเป็นอัตรา 3.5 ต่อประชากรแสนคน พื้นที่ที่พบอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จสูงที่สุดคืออำเภอเมือง อัตรา 6.86 ต่อแสนประชากร ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สาเหตุที่สำคัญคือ ดิิดสุรา/ยาเสพติด และทะเลาะกับคนใกล้ชิด วิธีการกระทำคือ ผูกคอตาย และเป็นการกระทำครั้งแรก ร้อยละ 94.4 รายละเอียดดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.3 จำนวนและอัตราต่อประชากรแสนคนของผู้ที่ฆ่าตัวตายสำเร็จ จังหวัดยโสธร
จำแนกรายอำเภอ ปีงบประมาณ 2556- 2557

อำเภอ	ปีงบประมาณ 2556		ปีงบประมาณ 2557	
	จำนวน	อัตรา	จำนวน	อัตรา
เมืองยโสธร	6	4.6	9	6.86
ทรายมูล	1	3.2	0	0
กุฉินท	2	3.0	3	4.5
คำเขื่อนแก้ว	3	4.4	2	2.9
ป่าดัว	0	0	0	0
มหาชนะชัย	3	5.2	0	0
ค้อวัง	2	7.8	1	3.8
เลิงนกทา	4	4.1	3	3.2
ไทยเจริญ	2	6.6	2	6.6
รวม	23	4.3	19	3.5

ที่มา : รายงาน รง. 506 DS กลุ่มงานส่งเสริมสุขภาพ และสุขภาพจิต สสจ.ยโสธร

สรุปได้ว่า จังหวัดยโสธรเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่เป็นชุมชนชนบท มีอาชีพเกษตรกรรม และยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีและยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ข้อมูลการฆ่าตัวตายในปีงบประมาณ 2550-2556 พบอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จ 5.9,7.0,5.7,5.9 ,5.5,4.5และ 4.3 ต่อประชากรแสนคน ตามลำดับ ซึ่งมีแนวโน้มลดลง ปีงบประมาณ 2557 พบการฆ่าตัวตายสำเร็จ จำนวน 19 ราย อัตรา 3.5 ต่อประชากรแสนคน สำหรับพื้นที่ที่พบอัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จสูง คือ อำเภอเมือง จำนวน 9 ราย อัตรา 6.86 ต่อประชากรแสนคน รองลงมาอำเภอไทยเจริญ จำนวน 2 รายอัตรา 6.6 ต่อประชากรแสนคน (เป้าหมายกระทรวงไม่เกิน 6.5 ต่อประชากรแสนคน) และในอำเภอเมืองยโสธร พื้นที่ที่พบปัญหาการฆ่าตัวตายมากที่สุดคือ ตำบลเชียงคำ ที่มีผู้ที่พยายามฆ่าตัวตาย 2 ราย และสำเร็จ 1 ราย และข้อมูลสถิติของผู้ที่ฆ่าตัวตายที่ผ่านมา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 86.4 สาเหตุที่พบมากที่สุดคือ ติดสุราหรือยาเสพติด ร้อยละ 31.9 รองลงมาโรคจิตเภท ร้อยละ 27.3 และทะเลาะกับคนใกล้ชิด ร้อยละ 18.2 วิธีการกระทำพบมากที่สุดคือ ผูกคอตาย ร้อยละ 86.5 และเป็นการกระทำครั้งแรก ร้อยละ 100 และพบการฆ่าตัว

ตายแต่ไม่สำเร็จ จำนวน 44 ราย อัตรา 8.2 ต่อประชากรแสนคน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 63.6 สาเหตุที่พบบ่อยที่สุด การทะเลาะกับคนใกล้ชิด ร้อยละ 75 วิธีการกระทำพบบ่อยที่สุด การกินยาเกินขนาด ร้อยละ 56.7 รองลงมา กินสารกำจัดแมลง/วัชพืช ร้อยละ 18.2 พบการกระทำมากกว่า 1 ครั้ง ร้อยละ 11.4 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยโสธร, 2557) ผลการสอบสวนการตาย พบว่า ปัจจัยส่งผลต่อการเกิดปัญหาซึมเศร้าและการฆ่าตัวตาย คือ สภาพาสภาพส่วนบุคคล ได้แก่ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังทางกาย เช่น เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ผู้พิการ ผู้สูงอายุ ดิสุรา ยาเสพติด และเจ็บป่วยด้วยโรคทางจิตเวช ด้านวิถีชุมชน เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีลักษณะเป็นชุมชนเมือง ขาดความสามัคคี ขาดการมีส่วนร่วม ขาดธรรมะ ด้านครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่น มีหนี้สิน และว่างงาน ด้านสิ่งแวดล้อม สภาพชุมชนมีน้ำเน่าเหม็น มีร้านเกม มีการจำหน่ายยาเสพติด มีการเล่นการพนัน เกิดปัญหาลักขโมย ด้านบริการสาธารณสุข ได้แก่ บุคลากรมีภาระงานมาก การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพจิตน้อย ด้านองค์กรในชุมชน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานน้อย ปีงบประมาณ 2556 พบผู้ป่วยโรคซึมเศร้าที่ได้รับการวินิจฉัยจากแพทย์ และรักษาด้วยยาที่โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชนทุกแห่ง จำนวน 7,945 ราย ได้ดำเนินการคัดกรองประชาชนกลุ่มเสี่ยงอายุ 15 ปีขึ้นไป ด้วย 2Q จำนวน 41,136 ราย พบมีแนวโน้มป่วยเป็นโรคซึมเศร้า จำนวน 6,582 ราย ประเมินโรคซึมเศร้าด้วย 9Q พบว่าคะแนนเท่ากับหรือมากกว่า 7 คะแนน จำนวน 1,826 ราย ประเมินการฆ่าตัวตายด้วย 8Q พบว่าคะแนนเท่ากับหรือมากกว่า 1 คะแนน จำนวน 493 ราย (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยโสธร, 2556)

6.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและดูแลผู้มีภาวะซึมเศร้าและเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายในพื้นที่ตำบลเชียงคำ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสามารถเทียบเคียงได้ ดังต่อไปนี้

มลวิภา เหม้อยพรม (2556) ได้ศึกษาผลของโปรแกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางใจในการป้องกันการฆ่าตัวตายในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดสกลนคร ที่มีแนวโน้มที่จะฆ่าตัวตายโดยการฝึกโปรแกรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางใจต่อปัจจัยปกป้องในการป้องกันการฆ่าตัวตาย ผลการศึกษาพบว่า คะแนนปัจจัยป้องกันด้านบุคคลของกลุ่มเป้าหมายหลังได้รับโปรแกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางใจในการป้องกันการฆ่าตัวตายทั้ง 1 เดือน และ 4 เดือนมีคะแนนสูงกว่า ก่อนได้รับโปรแกรม และ ไม่มีความคิดในการฆ่าตัวตาย ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

แสดงให้เห็นว่าโปรแกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางใจ มีประสิทธิผลในการเสริมสร้างปัจจัยปกป้องในการป้องกันการฆ่าตัวตายในกลุ่มวัยรุ่นได้ แต่ควรมีการติดตามต่อเนื่อง

อรรณพ ดวงจันทร์ และคณะ (2555) ได้ประเมินประสิทธิผลของคู่มือการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างพลังจิต ฮีต ฮีต ฮีต ในชุมชน เป็นการศึกษาแบบวิจัยเชิงทดลองเพื่อประเมินประสิทธิผลของคู่มือการจัดกิจกรรมการเสริมสร้างพลังจิต ฮีต ฮีต ฮีต ในชุมชนศรีนาวา ต.ศรีนาวา อ.เมือง จ.นครนายก ระยะเวลาโครงการ 6 เดือน และประเมิน 2 ครั้ง คือก่อนและหลังทำกิจกรรม ผลการศึกษา พบว่า ภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องพลังสุขภาพจิตเพิ่มขึ้น จากคะแนนเฉลี่ย 8.6 เป็น 11.2 โดยมีผู้ได้คะแนนเพิ่มขึ้น 24 คน จาก 30 คน คิดเป็นร้อยละ 80 มีค่าคะแนนพลังสุขภาพจิตเพิ่มขึ้น ภายหลังจากการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นระยะเวลา 6 เดือน จำนวน 28 คน จาก 30 คน คิดเป็นร้อยละ 93.3 ที่เหลือได้คะแนนลดลง 2 คน คิดเป็นร้อยละ 6.7 นอกจากนี้คนในชุมชนมีการรวมตัวกัน มีการสื่อสารกัน และมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อชุมชนเพิ่มขึ้น เกิดเป็นเครือข่ายในชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกันอยากช่วยเหลือกัน เกิดความรู้สึกรักภูมิใจที่ได้ทำประโยชน์ให้ชุมชน สำหรับกลุ่มควบคุม พบว่า ค่าคะแนนพลังสุขภาพจิตเพิ่มขึ้น 9 คนจาก 30 คนคิดเป็นร้อยละ 30 ที่เหลือได้คะแนนลดลง จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 70 นอกจากนี้ พบว่า การรวมตัวของคนในชุมชนกลุ่มควบคุมส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา หรืองานตามประเพณี และเป็นกลุ่มเดิมๆที่มาร่วมงานและทำสาธารณะประโยชน์.

กัญญา โยธะพงศ์ และคณะ (2554) ได้ศึกษาผลของของโปรแกรมการบำบัดตามแนวคิดการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมต่อภาวะซึมเศร้าของผู้ดูแลเด็กออทิสติก เป็นการศึกษาแบบกึ่งทดลอง ชนิดสองกลุ่มวัดก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ดูแลเด็กออทิสติกที่มารับบริการแผนกผู้ป่วยใน สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ โปรแกรมการบำบัดตามแนวคิดการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม ผลการศึกษาพบว่า คะแนนภาวะซึมเศร้าของผู้ดูแลเด็กออทิสติกในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยภาวะซึมเศร้าของกลุ่มทดลองลดลงอย่างมีนัยสำคัญหลังจากได้เข้าร่วมการบำบัดตามแนวคิดการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมทันที และในระยะติดตามผล 1 เดือน ในขณะที่กลุ่มควบคุมลดลงในช่วงระยะติดตามผลทันทีหลังการทดลอง แต่เพิ่มขึ้นในระยะติดตามผล 1 เดือน สรุป การเข้าร่วมโปรแกรมการบำบัดตามแนวคิดการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมสามารถลดภาวะซึมเศร้าแก่ผู้ดูแลเด็กออทิสติก ดังนั้นบุคลากรทางสุขภาพจิตโดยเฉพาะในหน่วยงานของกรมสุขภาพจิต ควรนำโปรแกรมการบำบัดตามแนวคิดการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมไปใช้เพื่อลดภาวะซึมเศร้าของผู้ดูแล

ดารา การะเกสร (2554) ได้ศึกษาผลการบำบัดทางพฤติกรรมความคิด (CBT) ต่อการลดอาการ PTSD ของสตรีผู้สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการบำบัดความคิดและพฤติกรรม (Cognitive Behavior Therapy : CBT) ต่อการลดอาการเครียดหลังเกิดเหตุการณ์ สะเทือนขวัญ (Post traumatic Stress Disorder: PTSD) ของสตรีผู้สูญเสียสามีจากสถานการณ์ความไม่สงบในอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี มีขั้นตอนการบำบัด 7 เทคนิค เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบคัดกรองอาการที่เกิดจากบาดแผลทางจิตใจ 2) แบบประเมินโรคเครียดหลังเกิดเหตุการณ์สะเทือนขวัญ 3) แบบประเมินภาวะซึมเศร้า 4) แบบประเมินความเศร้าที่ซับซ้อนของกรมสุขภาพจิต วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบคะแนนก่อน-หลัง การบำบัด และวิเคราะห์ด้านเนื้อหา (Content analysis) พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง ผลการศึกษา ทำให้การลดอาการ PTSD ได้ ทั้ง 3 มิติ คือ 1) การย้อนประสบการณ์เดิม (RE experience) 2) การหลีกเลี่ยง (Avoidance) และ 3) การตื่นตัวทางร่างกาย (Hyper arousals)

สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต (2556) ได้ศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรม 16 สัปดาห์เพื่อพัฒนาความสุข 5 มิติในผู้สูงอายุ เพื่อศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรม 16 สัปดาห์เพื่อพัฒนาความสุข 5 มิติในผู้สูงอายุในกลุ่มติดสังคม 278 คน ใช้การประเมินผลตามแบบประเมินสมรรถภาพร่างกาย แบบประเมินประสิทธิภาพสมองเบื้องต้นของไทย แบบประเมินคุณภาพชีวิตแบบรูปภาพ แบบวัดความสุขฉบับสั้น 15 ข้อ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่มตัวอย่างจะได้รับกิจกรรมตามโปรแกรม 16 สัปดาห์ เพื่อพัฒนาความสุข 5 มิติ ก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม ผลหลังการทดลอง 1) ระดับของสภาพร่างกายของผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ การทดสอบ ลูก ขึ้น นั่ง ใน 30 วินาที การยกน้ำหนักขึ้นลง การเดิน 6 นาที การนั่งเก้าอี้และปลายเท้า การเอื้อมแตะมือทั้งซ้ายและขวา และการลุกเดิน นั่ง ไปกลับ 16 ฟุต ยกเว้นการย่ำเท้า ยกเข้าสูง 2 นาที 2) ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสุข เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.01$) 4) ค่าเฉลี่ยของคะแนนสมรรถภาพสมองเบื้องต้น เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญอย่างมีสถิติ ($p\text{-value} < 0.01$) สรุปได้ว่าโปรแกรม 16 สัปดาห์ เพื่อพัฒนาความสุข 5 มิติในผู้สูงอายุ เหมาะสมที่จะใช้พัฒนาความสุขในผู้สูงอายุและควรได้รับการขยายผลสู่การปฏิบัติในชุมชนในวงกว้างเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตและสุขภาพกายให้กับผู้สูงอายุ

สุภาวดี คำคุณา และคณะ (2556) ได้ศึกษาผลการเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลของโปรแกรมก่อนและหลังการทดลองต่อความเครียด ความรู้เรื่องโรคอหิวาต์ และพฤติกรรมดูแลเด็กของผู้ดูแลเด็กอหิวาต์ และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบ ความรู้ความเครียดและพฤติกรรมดูแลเด็กอหิวาต์ของผู้ปกครอง ก่อนและหลังการได้รับโปรแกรมสุขภาพจิตศึกษา

โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษา พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนเกี่ยวกับความเครียดของผู้ปกครองก่อนการทดลองใช้โปรแกรมสุขภาพจิตศึกษา สูงกว่าหลังการทดลองใช้โปรแกรมสุขภาพจิตศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เรื่องโรคออทิซึมของผู้ปกครองหลังการทดลองใช้โปรแกรมสุขภาพจิตศึกษา สูงกว่าก่อนการทดลองใช้โปรแกรมสุขภาพจิตศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และโดยภาพรวมค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการดูแลเด็กออทิสติกของผู้ปกครองหลังการทดลองใช้โปรแกรมสุขภาพจิตศึกษา สูงกว่าก่อนการทดลองใช้โปรแกรมสุขภาพจิตศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการดูแลเด็กออทิสติกของผู้ปกครองหลังการทดลองใช้โปรแกรมสุขภาพจิตศึกษาทุกด้าน สูงกว่าก่อนการทดลองใช้โปรแกรมสุขภาพจิตศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศุภัญญา นามวงศ์ (2556) ได้ศึกษาสถานการณ์ภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ เขตพื้นที่นครชัยบุรินทร์ เพื่อศึกษาสถานการณ์การกระจายและแนวโน้มของการเกิดโรคซึมเศร้าระดับคะแนนตั้งแต่ 7 คะแนนขึ้นไปในประชากรผู้สูงอายุเขตนครชัยบุรินทร์ และเพื่ออธิบายการกระจายของและแนวโน้มของการเกิดโรคซึมเศร้าระดับคะแนนตั้งแต่ 7 คะแนนขึ้นไปในประชากรผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อายุ 60-69 ปี ร้อยละ 51.70 รองลงมากลุ่มอายุ 70-79 ปี ร้อยละ 34.70 และน้อยที่สุดกลุ่มอายุ 100-109 ปี ร้อยละ 0.00ตามจังหวัดส่วนใหญ่พบว่า ลำปางได้ จังหวัดนครราชสีมา ร้อยละ 43.00 รองลงมาจังหวัดชัยภูมิ ร้อยละ 24 และน้อยที่สุด คือจังหวัดบุรีรัมย์ ร้อยละ 15 สถานการณ์ภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ พบว่า กลุ่มมีอาการของโรคซึมเศร้า ระดับน้อย (Major Depression, mild) คิดเป็นร้อยละ 3.5 กลุ่มมีอาการของโรคซึมเศร้า ระดับปานกลาง (Major Depression, moderate) ร้อยละ 0.70 และกลุ่มมีอาการของโรคซึมเศร้า ระดับรุนแรง (Major Depression, severe)ภาวะซึมเศร้าตามพื้นที่จำแนกตามจังหวัด พบว่าไม่มีปัญหา ภาวะซึมเศร้าในเชิงพื้นที่ตามจังหวัด การเปรียบเทียบผลรวมภาวะซึมเศร้าซึมเศร้ากับกลุ่มอายุ พบว่าแนวโน้มกลุ่มอายุ เพิ่มขึ้น ค่าเฉลี่ยของผลรวมซึมเศร้าเพิ่มขึ้น ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงสรุปและข้อเสนอแนะพบว่า กลุ่มประชากรส่วนใหญ่ที่มีอายุระหว่าง 61-70 ปี ร้อยละ 51.6 ระดับพื้นที่ส่วนใหญ่คือจังหวัดนครราชสีมา ร้อยละ 43.0 ผลรวมปัญหาซึมเศร้ากับกลุ่มอายุ พบว่าแนวโน้มกลุ่มอายุ เพิ่มขึ้น ค่าเฉลี่ยของผลรวมซึมเศร้าเพิ่มขึ้น ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ลักษณะการเกิดโรคระดับบุคคลคือเมื่ออายุเพิ่มขึ้นก็จะทำให้เกิดภาวะซึมเศร้าขึ้นได้ในระดับที่ต่างกัน การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้เปรียบเทียบช่วงเวลาเนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลช่วงเดือนเดียว จึงไม่สามารถสะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นตามช่วงระยะเวลาได้

สำนักส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพจิต (2550) ได้ศึกษาความคิดอยากฆ่าตัวตายของนักเรียนระดับมัธยมปลายและระดับ ปวช.ทั่ว กทม. พบว่าโรคซึมเศร้ากับปัญหาการฆ่าตัวตายในวัยรุ่นในการศึกษาปัญหาการฆ่าตัวตายในนักเรียนมัธยมปลาย 1 ใน 10 คน มีความคิดอยากฆ่าตัวตาย โดยเป็นเด็กระดับ ปวช.มากถึงร้อยละ 15.7 มากกว่านักเรียนระดับมัธยมปลายกว่าเท่าตัว ในจำนวนนี้สาเหตุของการฆ่าตัวตายมี 3 ปัจจัยหลัก คือโรคซึมเศร้าเกิดจากกรรมพันธุ์และความเครียดจากสภาพแวดล้อม จากการสอบถามถึงปัญหาในเชิงลึกกับกลุ่มนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มพบว่า กลุ่มนักเรียนอาชีวะมีปัญหาทางบ้านและเศรษฐกิจมากกว่ากลุ่มมัธยม โดยส่วนหนึ่งยอมรับว่า เคยถูกทารุณกรรมในวัยเด็กมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นการถูกทุบตีอย่างไม่มีเหตุผล หรือการทำร้ายร่างกายอย่างรุนแรง ทั้งนี้ กลุ่มเด็กที่มีพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายมากที่สุด เพราะมีอัตราการทำร้ายตัวเองสูงอารมณ์รุนแรง ควบคุมไม่ค่อยได้ และมักไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา

จันทร์แจ่ม ศิริมงคล (2548) ศึกษาสาเหตุของการฆ่าตัวตาย และศึกษาแนวทางการส่งเสริมการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการฆ่าตัวตายในชุมชนตำบลแช่ช้าง อำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สาเหตุของการฆ่าตัวตายในตำบลแช่ช้างเกิดจากสาเหตุทางกาย จิตใจ และทางสังคม ซึ่งสาเหตุทางกาย คือ การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เช่น โรคเอดส์ อัมพฤกษ์อัมพาต รวมไปถึงการติดสารเสพติด และการติดสุรา สาเหตุทางด้านจิตใจ ส่วนใหญ่พบว่าเกิดจากความเครียด ความกลัว น้อยใจคนรัก หรือคนในครอบครัว ความเสียใจจากการสูญเสีย และสาเหตุทางด้านสังคมเกิดจาก ปัญหาเศรษฐกิจ หนี้สิน การสูญเสียชื่อเสียงทำให้เกิดความอับอายที่จะต้องเผชิญหน้าต่อสังคม ซึ่งทั้ง 3 สาเหตุจะมีความเชื่อมโยงกันอยู่ตลอดเวลาโดยมีสาเหตุหลักอันใดอันหนึ่งเป็นปัจจัยสำคัญ การส่งเสริมการป้องกันและแก้ไขปัญหาการฆ่าตัวตายในชุมชน เป็นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการฆ่าตัวตาย เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดความตระหนักถึงปัญหา สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาในชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุตลอดจนผลกระทบของปัญหา การร่วมกันทำงานเป็นทีมและร่วมกันกำหนดแผนงานและโครงการต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อนำไปใช้ในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการฆ่าตัวตายในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

ศูนย์สุขภาพจิตเขต 8 (2550) ศึกษาปัจจัยทางสังคมและปัจจัยในตัวบุคคลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจพยายามฆ่าตัวตายของผู้ป่วยที่ถูกส่งตัวมายังสถานพยาบาลในจังหวัดนครสวรรค์ ปี 2544 จำนวน 273 ราย พบว่าเป็นเพศหญิง ร้อยละ 60.1 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 15-44 ปี ร้อยละ 75.8 สถานภาพสมรสและอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 54.6 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 63.7 อาชีพรับจ้าง ร้อยละ 42.5 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ต่อเดือน ร้อยละ 62.2 ผู้ที่พยายามฆ่าตัวตายพักอาศัย

อยู่กับครอบครัว ร้อยละ 90.8 บุคลิกภาพของผู้พยายามฆ่าตัวตายมีลักษณะใจร้อน ว่างาน จุนเจียว ร้อยละ 45.1 เมื่อทุกข์ใจมักแก้ไขปัญหาด้วยการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ร้อยละ 32.2 เคยมีอาการทางจิตมาก่อน ร้อยละ 91.2 เคยพยายามฆ่าตัวตายมาก่อน ร้อยละ 25.6 วิธีการที่เคยใช้ฆ่าตัวตายคือ กินยาเกินขนาด หรือใช้สารพิษ ร้อยละ 67.2 มีการเตรียมการฆ่าตัวตายก่อนเพียงร้อยละ 12.8 สาเหตุการฆ่าตัวตายมาจากปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัว ร้อยละ 54.2 เมื่อผู้พยายามฆ่าตัวตายมีเรื่องไม่สบายใจ มักจะไม่ปรึกษาใคร ร้อยละ 59.7 สิ่งยึดเหนี่ยวทางใจคือ คนในครอบครัว บุตร พ่อ แม่ และภรรยา / สามี ร้อยละ 52.0 จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ พบว่ามีการให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาแก่ผู้พยายามฆ่าตัวตายและครอบครัว ร้อยละ 62.3

มานิดา สิงห์หิฐิต และคณะ (2541) ศึกษาปัจจัยเสี่ยงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการฆ่าตัวตาย ปัจจัยเกื้อหนุนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและช่วยเหลือผู้มีภาวะเสี่ยง และพยายามฆ่าตัวตายผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนปลอดจากการฆ่าตัวตายและชุมชนเสี่ยงหรือมีการฆ่าตัวตายเมื่อปี พ.ศ. 2541 ในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ด้านองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนที่ไม่มีการฆ่าตัวตาย มีความพร้อมมากกว่าชุมชนที่มีการฆ่าตัวตาย อาทิ โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล การคมนาคมและการติดต่อสื่อสารตลอดจนคุณภาพการศึกษา ในขณะที่ชุมชนที่มีการฆ่าตัวตายมีความผันผวนในสถาบันการศึกษาและมีโครงสร้างที่ต้องพึ่งพาผลผลิตทางเกษตรกรรมมากกว่าชุมชนที่ไม่มีการฆ่าตัวตาย ปัจจัยเสี่ยงที่นำไปสู่การฆ่าตัวตายเกิดจากความขัดแย้งภายในครอบครัว ปัญหาเรื่องการเรียนผิดหวังจากความรัก ปัญหาจากการติดเชื่อเอดส์ ยาเสพติด ปัจจัยเกื้อหนุนที่ส่งผลในด้านการป้องกันช่วยเหลือผู้ที่มีภาวะเสี่ยงและพยายามฆ่าตัวตาย คือ สิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจที่สำคัญที่สุดคือ บุตร มารดา คู่สมรสญาติพี่น้อง และเพื่อนตามลำดับ ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการป้องกันและช่วยเหลือผู้มีภาวะเสี่ยงและพยายามฆ่าตัวตาย เนื่องจากเห็นว่าการฆ่าตัวตายเป็นเรื่องปัจเจกบุคคล และไม่สามารถประเมินภาวะเสี่ยงของบุคคลที่มีความคิดจะฆ่าตัวตายได้

ณัฐิกา ราชบุตร (2553) ศึกษาการให้คำปรึกษาแบบรายบุคคลตามแนวคิดการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรม เป็นวิธีการบำบัดทางจิตผู้ที่มีภาวะซึมเศร้าและเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายที่สามารถนำมาใช้ควบคู่ไปกับการบำบัดรักษาด้วยยาตามแนวทางการรักษาของแพทย์โดยช่วยให้ภาวะซึมเศร้าลดลง ส่งเสริมประสิทธิภาพการรักษาให้ดีขึ้น

พัชรภรณ์ นะเวรัมย์ (2552) ศึกษาผลของโปรแกรมการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดของซาเทียร์ สามารถใช้ในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ

บุคคลให้เกิดการยอมรับและปรับตัวให้เหมาะสม มีพลังในการหลีกเลี่ยงปัญหารุนแรงในอนาคต ตลอดจนรู้จักวางแผนทางใน การดำรงชีวิตให้เป็นอยู่อย่างมีความสุข

จุฬารณย์ สมใจ (2546) ศึกษาภาวะซึมเศร้าของบิดามารดาเด็กพัฒนาการล่าช้า ผล การศึกษาพบมีภาวะซึมเศร้าระดับรุนแรง ร้อยละ 27.58 ระดับปานกลาง ร้อยละ 20.7 ระดับน้อย ร้อยละ 22.41 ระดับปกติ ร้อยละ 29.31

ชวนชม วงศ์ไชย (2546) ศึกษาภาวะซึมเศร้าในผู้ดูแลผู้ที่เป็น โรคซึมเศร้า ผล การศึกษาพบว่า ร้อยละ 78.26 ของผู้ดูแลผู้ป่วยโรคจิตเภทมีภาวะซึมเศร้า

สุมิตรพร จอมจันทร์ (2548) ศึกษาภาวะซึมเศร้าของผู้ที่เคยพยายามฆ่าตัวตายที่มารับ ในโรงพยาบาล พบว่าร้อยละ 47.37 ของผู้ที่เคยพยายามฆ่าตัวตายมีภาวะซึมเศร้า

อุบล ก้องแก้ว (2547) ศึกษาภาวะซึมเศร้าของผู้เสพยาเสพติดในคลินิกสุขภาพจิต โรงพยาบาลเครือข่าย จังหวัดลำพูน พบว่าร้อยละ 66.67 ของผู้เสพยาเสพติดในคลินิกสุขภาพจิต โรงพยาบาลเครือข่ายจังหวัดลำพูน มีภาวะซึมเศร้า

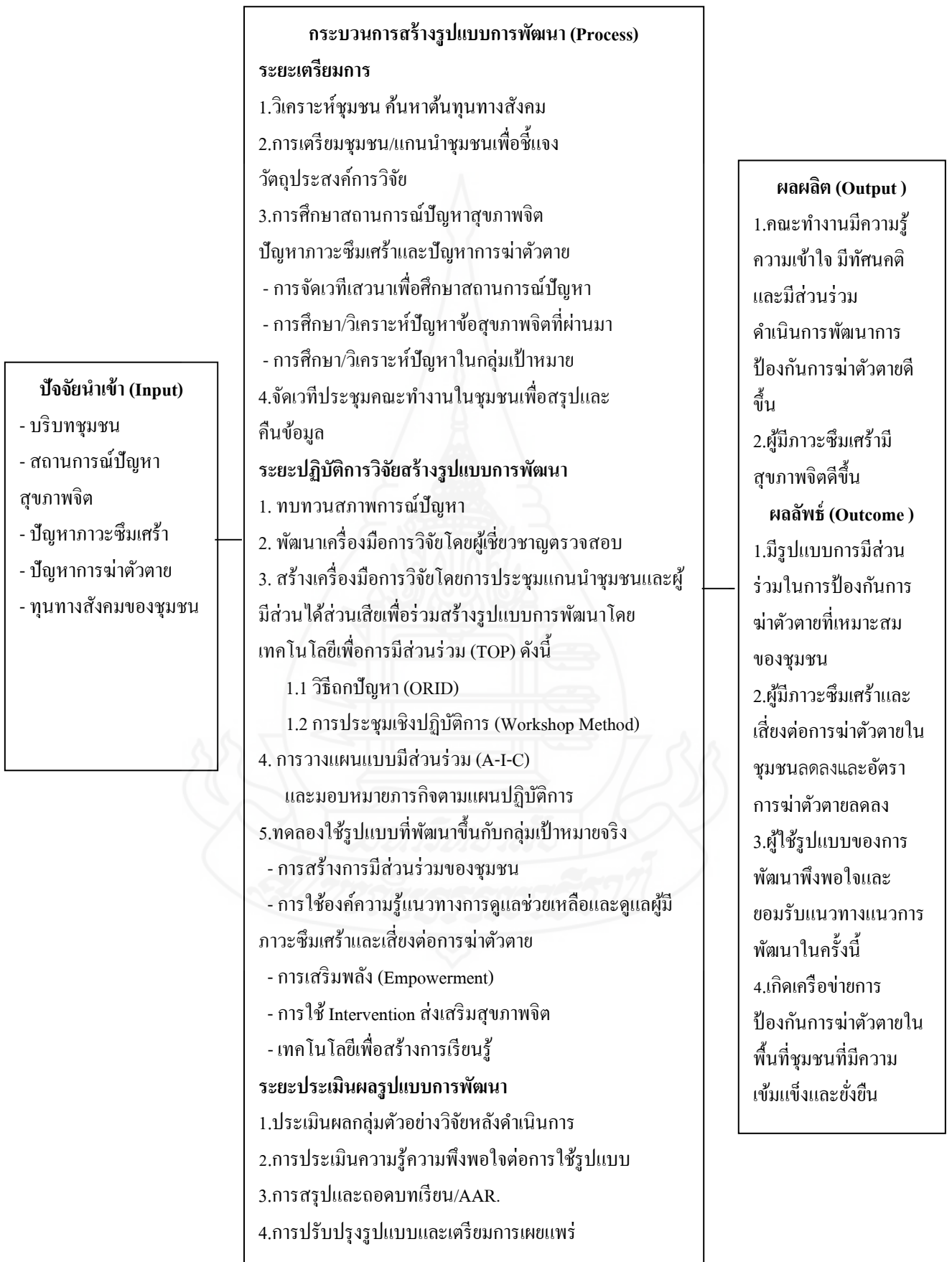
เชาวนี ล่องชูผล (2547) ศึกษาผลการใช้กลุ่มบำบัดประคับประคองต่อภาวะ ซึมเศร้าในผู้สูงอายุโรคซึมเศร้า ผลการวิจัย ระดับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุโรคซึมเศร้ากลุ่มทดลอง หลังการทำกลุ่มบำบัดประคับประคองลดลงกว่าก่อนทำกลุ่มบำบัดประคับประคอง อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ระดับภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุโรคซึมเศร้า ของกลุ่มที่ได้รับการทำกลุ่ม บำบัดประคับประคองลดลงกว่ากลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทมาภรณ์ นูรณสมภพ (2547) ศึกษาผลการใช้โปรแกรมการเสริมสร้างพลังอำนาจและ การปรับเปลี่ยนความคิดต่อภาวะซึมเศร้าของภรรยาที่ถูกทำทารุณกรรม ผลการวิจัยพบว่า 1 คะแนน เฉลี่ยของภาวะซึมเศร้าของภรรยาระหว่างก่อนได้รับ โปรแกรมและหลังสิ้นสุดโปรแกรม มีความ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ([Mean]=25.7,25.4,19.2 และ 16.9 ตามลำดับ ,F=135.334,df=3) 2.เมื่อพิจารณาความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะซึมเศร้าจากการวัดทั้ง 4 ครั้ง เป็นรายคู่ด้วยวิธีของ Least Significant Difference (LSD) พบว่า 2.1 ค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะ ซึมเศร้า ก่อนได้รับ โปรแกรม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2.2 ค่าเฉลี่ย คะแนนภาวะซึมเศร้าหลังได้รับโปรแกรม แตกต่างกับค่าเฉลี่ยของคะแนนภาวะซึมเศร้าก่อนได้รับ โปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t=6.5, 6.2, 8.8 และ 8.5 ตาม ลำดับ) โดยค่าคะแนน เฉลี่ยของภาวะซึมเศร้าภายหลังได้รับโปรแกรมทั้ง 2 ครั้ง ([Mean]=19.2 และ 16.9 ตามลำดับ) มีค่า ต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยของภาวะซึมเศร้าก่อนได้รับโปรแกรมทั้ง 2 ครั้ง ([Mean]=25.7 และ 25.4 ตามลำดับ) 2.3 ค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะซึมเศร้าหลังสิ้นสุดโปรแกรมครั้งที่ 1 และ ครั้งที่ 2 แตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t=2.3$) โดยค่าคะแนนเฉลี่ยของภาวะซึมเศร้าหลังสิ้นสุดโปรแกรมครั้งที่ 2 ([Mean]=16.9) ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนภาวะซึมเศร้าหลังสิ้นสุดโปรแกรม ([Mean]=19.2)

สรุป การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการป้องกันการฆ่าตัวตายและเป็นการวิจัยเชิงและพัฒนา (Research and Development) ที่เน้นการพัฒนา รูปแบบการแก้ปัญหาโดยอาศัยการทำงานร่วมกันของทีมผู้วิจัยมีวงจรพัฒนาต่อเนื่อง เพื่อให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพดีขึ้นหรือสามารถแก้ปัญหาได้ เป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยได้เลือกกิจกรรม อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกับชุมชนที่เห็นว่าเหมาะสม และนำมาดำเนินการปฏิบัติเพื่อทดลองว่าใช้ได้ หรือไม่ประเมินดูความเหมาะสมในความเป็นจริงควบคุมแนวทางการปฏิบัติการแล้วนำผลมา ปรับปรุงปฏิบัติการเพื่อนำไปทดลองใหม่จนกว่าจะได้ผลเป็นที่พอใจนำไปใช้และเผยแพร่ต่อไปได้ นอกจากนี้ยังมีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องคือ บริบทของชุมชนเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา วัฒนธรรม และทุนทางสังคมเดิมประกอบการวิจัยในครั้งนี้ด้วย องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ การ ฆ่าตัวตาย โรคซึมเศร้า โรคจิตเภทและการดื่มสุรเพื่อนำมาเป็นหลักวิชาการพร้อมนำทฤษฎีการ สร้างพลัง (Empowerment Theory) มาประยุกต์ใช้ร่วมกับแนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีเพื่อสร้างการมี ส่วนร่วม (Technology Of Participation : TOP.) และการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) เพื่อเกิด กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน คือร่วมประเมินปัญหา วางแผนแก้ปัญหา ดำเนินการแก้ไข ปัญหา และติดตามประเมินผลการดำเนินการ และร่วมรับผิดชอบทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความต่อเนื่องและยั่งยืน รวมถึงการสร้างเครือข่ายในการป้องกันการฆ่าตัวตายในชุมชน มีการ ติดตามประเมินผลด้วยกระบวนการถอดบทเรียน การวิเคราะห์เชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพ และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวทางในการวิจัยครั้งนี้

7.กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดการวิจัย